

Migranter på den internationella arbetsmarknaden:
Globaliseringens förbisedda hjältar

BHARGAVI RAMAMURTHY

Arbetskraftsinvandringens betydelse för den industrialiserade världen är en het fråga. Den andra sidan av myntet – konsekvenserna av emigration för ursprungslandet – står ofta utanför debatten.

Rapporten ger en välkommen internationell överblick av hur migrationen påverkar ekonomin i emigranternas ursprungsländer. Den diskuterar vad kompetensförlusten leder till i de fattiga länderna och belyser de penningflöden – större än både bistånd och utländska investeringar – som strömmar tillbaka till ursprungsländerna. Den diskuterar effekterna på arbetsmarknaden. Aktuella frågor för beslutsfattare och forskare.

Migranter på den internationella arbetsmarknaden:
Globaliseringens förbisedda hjältar

Sida Studies can be ordered by visiting Sida's website: www.sida.se

Sida Studies can also be ordered from Sida's Information Centre.

E-mail: info@sida.se

Tel. +46 8 698 55 80

The Sida Studies-series offers a selection of the reports and studies recently commissioned by different departments at Sida. The selection is made to reflect issues of relevance to Sida's policies and practices, but each report expresses the views and findings of its writer(s).

Sida Studies no. 9

Copyright Sida.

Also available in English (Sida Studies no. 8)

Editor: Anne Sisask

Graphic Design: Johan Nilsson/Kombinera

Cover Photo: Thomas Raupach/Phoenix

Printed by Edita Sverige AB, 2003.

ISSN 1404-9562

ISBN 91-586-2105-9

Art. nr. Sida3346sv

Migranter på den internationella arbetsmarknaden:

Globaliseringens förbisedda hjältar

BHARGAVI RAMAMURTHY

Sida**studies**

Förord av Sida

Arbetskraftsmigration – en viktig aspekt av globaliseringen

Fria och snabbt ökande flöden av varor, kapital och information brukar framhåvas som globaliseringens stora kännetecken i vårt nya tidevarv. Förflyttningar av människor och arbetskraft över nationella, kulturella och etniska gränser utelämnas däremot ofta från denna ekvation. Ändå är dessa flöden förmodligen de mest komplicerade och kontroversiella, de som har de mest långtgående konsekvenserna för de ursprungs- och mottagarsamhällen samt individer som berörs. Många faktorer pekar på att arbetskraftsmigrationen snabbt kommer att bli en allt viktigare aspekt av globaliseringen:

- Stora skillnader i ekonomisk utveckling och levnadsstandard mellan länder inom regioner med snarlik kultur skapar ett incitament till att migrera. Som exempel kan nämnas att bruttonationalprodukten per capita är 300 USD i Kambodja och Vietnam, men tio gånger så stor i Thailand, och 100 gånger större i Japan och Singapore. BNP per capita i Europas rikaste länder – Schweiz och Luxemburg – är nästan 100 gånger så stor som i det fattigaste landet i regionen, Moldavien.
- Bättre utbildning resulterar i ökad tillgång till information om levnadsvillkor och arbetsmöjligheter utomlands och i större möjligheter till anställning utomlands. Hos framförallt de yngre i de fattigare länderna leder detta till både ökade ambitioner och till ökad frustration. Länder med högt utvecklat humankapital i kombination med relativt låga nivåer av ekonomisk utveckling och inkomster skapar särskilt fruktbara förutsättningar för utflöden av arbetskraftsmigranter.
- Revolutionen inom informationsteknologin – satellit-tv, Internet o s v – och den snabba tillväxten av gränsöverskridande kontakter och flöden av människor bidrar också till att minska det psykologiska avståndet mellan länder, samtidigt som detta sätter de fattigare ländernas relativa utarmning i ett skarpare ljus.

- Olika länder befinner sig på olika stadier av den demografiska transitionen och har även olika åldersstrukturer. Å ena sidan, befinner sig de flesta länderna i Afrika och vissa länder i Asien och Latinamerika fortfarande på ett mycket tidigt stadium av transition och har en snabbt växande och mycket ung befolkning. Å andra sidan, står Japan och största delen av Europa inför problem förenade med en snabbt åldrande befolkning, en krympande arbetskraft och, i förlängningen, en befolkningsminskning. Det förutspås att Europa och Nordamerika kommer att stå för endast tre procent av tillväxten av arbetskraft under de kommande tio åren.¹ I de flesta utvecklingsländer kommer arbetsstyrkorna att öka med en bra bit över två procent per år. Länder som Japan, Tyskland och Italien kommer däremot att behöva importera arbetskraft i stor skala för att hindra arbetsstyrkorna från att krympa.
- Även på efterfrågesidan finns det stora skillnader. Arbetstillfällena växer alldeles för långsamt i många av de fattigare länderna. Ibland är tillväxten begränsad till några få sektorer i de urbana områdena och genererar få möjligheter till sysselsättning. Samtidigt är majoriteten arbetsföra fångad i lågproduktivt jordbruk på landsbygden. Beräkningar av ILO visar att en tredjedel av de tre miljarder människor som utgör världens arbetskraft inte kan uppnå de materiella belöningar som arbete borde ge dem och som de strävar efter; beroende på arbetslöshet och undersysselsättning.² I den andra vågskålen håller särskilt Japan och Europa snabbt på att bli ekonomier där arbetskraft är en bristvara. Den allt äldre befolkningen och den postindustriella utvecklingen i dessa länder leder troligtvis till en fortsatt tillväxt av en tjänstesektor som är arbetsintensiv och svårigen låter sig mekaniseras.

Demografiska förändringar, förhöjda utbildningsnivåer, språkkunskaper och tillgång till information i kombination med kraftiga geografiska skillnader i utbud och efterfrågan på arbetskraft, såväl som i ekonomisk kompensation för det arbete som utförs, kommer således att ge ytterligare bränsle åt migrationen. Inte minst kommer detta att ske i regioner med

---

I. ILO (2001), sid. 1.

II. ILO (2002), sid. 3.

stora kontraster i demografisk och socioekonomisk dynamik och stora skillnader i levnadsstandard; regioner där de inhemska arbetsmarknaderna tack vare migrationsflödena blir allt mer sammanlänkade med vad som i själva verket är framväxande regionala arbetsmarknader.ⁱⁱⁱ

Stora effekter på fattigdomen av tidigare migrationsvågor

Internationell arbetskraftsmigration är långt ifrån något nytt fenomen. Historiskt sett har de huvudsakliga förflyttningarna skett från den Gamla världen till den Nya världen: från Europa, Afrika (ofrivillig migration) och, på senare tid, Asien till Amerika och Australien; såväl som från den europeiska delen av Ryssland till Sibirien. Utarmning och brist på jord drev många kineser från Kinas kustregioner till Sydostasien och vidare i jakt på bättre levnadsvillkor under 1800-talet, medan brist på foglig arbetskraft var en huvudorsak till förflyttningen av indier till Malackahalvön, östra och södra Afrika och Fiji. Som Jeffrey Williamson har konstaterat skedde dock de flesta förflyttningarna antingen från Nord till Nord eller från Syd till Syd.^{iv} Ungefär 60 miljoner människor flyttade från Europa till den Nya världen, medan ett liknande, eller till och med större, antal personer omlokaliserades från ursprungsregionerna i Syd (exempelvis Kina och Indien) till andra regioner i Syd. Migrationen från Syd till Nord var då, liksom nu, av en mycket lägre omfattning.

Ur ett utvecklingsperspektiv tycks onekligen effekterna på fattigdom och inkomstskillnader av det föregående globala århundradets (1820–1913) arbetskraftsmigration ha varit både viktiga och tankeväckande. Trots det faktum att migrationen i stora delar gick i riktning Nord–Nord och Syd–Syd hade den en starkt utjämnande effekt på inkomsterna både ur ett globalt perspektiv och vad gäller förhållandet mellan ursprungsländer och rikare mottagarländer.

Migranterna själva hade en viktig del i minskningen av fattigdomen och inkomstskillnaderna, eftersom deras inkomster på det hela taget ökade markant; ibland mångfaldigades de, som ett resultat av migrationen. Migrationen förbättrade emellertid också situationen för dem som blev kvar genom att det minskade utbudet av arbetskraft på den lokala

---

iii. Ost- och Sydostasien är kanske det allra tydligaste exemplet på denna utveckling. Där följer flödena från fattiga länder, rika på arbetskraft, till rikare länder ett klart steg-för-steg eller kaskadliknande mönster. Arbetskraft från de fattigaste länderna, som till exempel Myanmar och Kambodja, flyttar i stora skaror till Thailand i hopp om högre inkomster. Samtidigt migrerar thailändsk arbetskraft till Taiwan, Singapore, Malaysia och Japan. Således knyts den internationella arbetskraftsmigrationen inom regionen till inhemska yrkesmässig och geografisk mobilitet.

iv. Williamson (2002), sid. 21.

arbetsmarknaden ledde till ökade inkomster. Inkomsterna ökade också tack vare inkommande penningförsändelser. Det har uppskattats att emigrationen under den förra globaliseringsvågen höjde lönerna på Irland med 32 procent, i Italien med 28 procent och i Norge med 10 procent.^v Migration från Europa till den Nya världen under sent 1800-tal och tidigt 1900-tal bedöms ha resulterat i en 28-procentig minskning i reallöneskillnaderna i de två regionerna. Utan migrationen skulle reallöneskillnaderna ha ökat.^{vi} Sammanfattningsvis kan migrationen förklara omkring 70 procent av inkomstkonvergensen under den föregående globaliseringsperioden, medan handel och kapitalflöden tillsammans svarade för endast 30 procent.^{vii}

Bristfällig reglering

Oaktat migrationens bevisade kraft som instrument för att reducera globala inkomstskillnader och fattigdom försvann den internationella migrationen från den internationella agendan efter det första världskriget. När den internationella arbetsorganisationen (ILO, International Labour Organisation) etablerades efter Versaille-avtalet föreslogs det att organisationen skulle vara engagerad i regleringen av migrationen. Förslaget stötte dock på motstånd och ILO:s kompetensområde begränsades till slut till frågor som rörde inhemska regleringar. Den internationella migrationen lämnades åt individuella länders godtycke.^{viii} Det internationella regelverk som existerar i syfte att skydda migranternas grundläggande intressen och rättigheter är både splittrat och dåligt utvecklat. Ett av de få försöken att skydda migranternas rättigheter, ILO-konventionen C143 från 1975, har än så länge bara ratificerats av 18 länder.

Medan de internationella regelverken för handel och kapitalflöden har utvecklats anmärkningsvärt under de senaste decennierna, och starka institutionella fora har etablerats för att ta hand om dessa frågor, har det alltså inte förekommit någon motsvarande utveckling på migrationsområdet. Parallellt med att hinder för handel och kapitalflöden har avvecklats mer och mer har de nationella barriärerna för människors rörlighet ökat, inte minst i Västeuropa, vilket har gjort migrationen allt mer äventyrlig och kostsam. Tidigare migranter hälsades av frihetsgudinnan; dagens migranter möts av en "Schengen-mur".

---

v. Williamson.

vi. Williamson (2002), sid. 23.

vii. Williamson (2002), sid. 24.

viii. O'Rourke (2003), sid. 14.

Pådrivande och lockande faktorer jämfört med kostnader och risker

Arbetskraftsmigrationen drivs både av pådrivande och lockande faktorer (*push and pull factors*), medan kostnader och risker förknippade med migration fungerar som en begränsning. Enkelt uttryckt, arbetskraftsmigration uppstår när de kombinerade effekterna av pådrivande och lockande faktorer överträffar kostnader och risker. Medan de pådrivande faktorerna troligtvis dominerar då det är fråga om svåra situationer och påtvingad migration spelar de lockande faktorerna en större roll när det gäller migration av människor som har det relativt sett bättre och kommer från mer utvecklade länder.

Även om pådrivande och lockande faktorer är intimt sammanflätade och ofta svåra att särskilja, skiljer sig de lockande faktorerna från de pådrivande genom att de förstnämnda grundar sig på förväntningar, snarare än på verkliga upplevelser. Migration är därför inte bara vidhäftad med kostnader, utan också med risker. Omfattningen av dessa riskfaktorer kan variera kraftigt, men tenderar att vara högre för människor som är fattiga och har en svag position på arbetsmarknaden. Kostnaderna är såväl av ekonomisk art som av social och psykologisk natur. Riskerna rör sig om allt från att misslyckas med att få det arbete man söker, låga inkomster och låg levnadsstandard vid destinationsorten, till att bli utvisad, grovt exploaterad eller till och med hamna i slaveri, i de fall det rör sig om irreguljär migration. I sådana fall där stora summor pengar betalas till mellanhänder/smugglare som underlättar migrationen kan de ekonomiska riskerna verkligen vara höga. När mellanhändernas avgifter (som ofta är mycket höga och ibland ospecificerade) skall betalas ur framtida inkomster, snarare än som en förhandsbetalning, förvandlas den migrerande arbetaren lätt till tvångsarbetare. Smuggling av migrerande arbetare övergår till att bli en form av trafficking i människor. De här riskerna är nära förknippade med osäkerhet, som i sin tur har att göra med tillgången på information, typen av migration (reguljär/irreguljär) och det juridiska och institutionella ramverket kring migration och migrerande arbetskraft i destinationslandet.

Betydande flöden av penningförsändelser

Trots alla hinder och barriärer är den internationella migrationen långt ifrån obetydlig. FN uppskattar att omkring 150 miljoner människor, eller ungefär 2,5 procent av världens befolkning var migranter vid år 2000, i den mening att de hade registrerats som boende i ett land där de samti-

digt inte var medborgare. Detta är en ökning från 120 miljoner 1990 och från 70 miljoner 1965. Den verkliga siffran är troligtvis betydligt högre, beroende på det stora antalet irreguljära och oregistrerade migranter och på grund av att en del migranter har blivit medborgare i sina destinationsländer.

Migranternas penningförsändelser genom bank- och finanssektorn uppgår till långt över 100 miljarder USD per år. 2002 beräknades nettoinflödet av penningförsändelser till utvecklingsländerna vara 80 miljarder USD.^{ix} Det verkliga beloppet för de sammanlagda överföringar som migrationen ledde till var betydligt högre, eftersom mycket överförs via informella kanaler, eller tas tillbaka till av migranterna personligen, både som kontanter och som kapitalvaror, när de besöker sina hemländer. Det finansiella återflödet från migranter är därmed två eller tre gånger så stort som det totala officiella utvecklingsbiståndet (ODA). I låginkomstländer är de ekonomiska överföringarna från migranter dessutom två eller tre gånger så stora som de sammanlagda utländska direktinvesteringarna (FDI).^x Överföringar från migranter är också mer jämnt fördelade i utvecklingsländerna än kapitalflöden såsom FDI. De uppvisar mindre variation genom åren och är inte heller förknippade med ett stort återflöde av kapital till utvecklade länder, på det sätt som FDI och lånebaserat bistånd är.^{xi}

Det finns nära samband mellan flödena av information, migranter och överföringar. Dessa kopplingar utövar ett starkt inflytande på migrationsflödenas mönster och omfattning. Informationsflöden om migration och arbetstillfällen från destinationsländer till ursprungsländer föregår nästan alltid migrationen. Tidigare migranter är ofta viktiga förmedlare av denna information. Ett av de vanligaste och mest effektiva sätten för potentiella migranter att reducera riskerna och kostnaderna med migrationen är att använda sig av migranternas nätverk, som ger direkta och pålitliga förbindelser mellan ursprungs- och destinationsländerna. Informationsflöden, penningtransaktioner från destinations- till ursprungsländerna samt omfattande användning av migranternas nätverk tenderar därför att skapa processer av ökad migration som förstärker sig själva. Processerna har en personlig karaktär som innebär att migrationens geografiska mönster ofta tenderar att vara starkt knutet till speciella regioner, platser eller grupper av människor; särskilt i de tidiga faserna av migrationen. Ursprungsregionernas ekonomier karaktäriseras därmed allt mer

---

ix. Världsbanken (2003), sid. 198.

x. Världsbanken (2003), Sid. 157.

xi. Världsbanken (2003), sid. 158-163.

av en geografisk åtskillnad mellan konsumtion och produktion. Med andra ord så blir konsumtion och levnadsstandard i ursprungsländerna mer och mer beroende av den produktion och den ekonomiska utveckling som sker i de länder som tar emot migranterna – snarare än av sin egen utveckling hemmavid. Goda exempel är de så kallade MIRAB-ekonomierna (*Migration, Remittances, Aid and Bureaucracy-based*) i Söderhavet (t.ex. Tonga, Västra Samoa, Amerikanska Samoa och Cook-öarna),^{xii} men också länder som Albanien och Moldavien i Europa.

Migrationens effekter på utvecklingen

Även om helhetseffekten av arbetskraftsmigration är minskade inkomstskillnader, är dess konsekvenser för ursprungsländerna komplicerade och specifika från fall till fall. Generellt sett kan man förvänta sig att den lättar på trycket på svaga arbetsmarknader och resulterar i ökade inkomster från penningförsändelser från migranter. I länder med ett överskott av arbetskraft – något som gäller de flesta utvecklingsländer – kan det minskade utbudet av arbetskraft resultera i minskad arbetslöshet och minskad undersysselsättning, ökade inkomstnivåer, och möjligheter till en mer uppåtriktad mobilitet hos den arbetskraft som har blivit kvar. Inflödet av penningförsändelser leder också till ökad konsumtion och stimulans i den inhemska ekonomin. Migranterna kan också bidra till socialt kapital i form av nationsöverskridande kontakter och nätverk. Den potentiella vikten av detta demonstreras särskilt av utlandskineser.

På den negativa sidan bör man notera att migrationen per definition innebär en temporär eller permanent förlust av mänskliga resurser. Medan ursprungsländerna tar på sig det mesta av kostnaderna för utbildning, hälso- och åldrvård, kan värdländerna utnyttja fördelarna av dessa investeringar, till låga eller inga kostnader. Effekten på ursprungsländernas inhemska arbetsmarknader är inte alltid positiv. Migrationen kan resultera i brist på viktiga yrkeskunskaper, vilket i sin tur kan begränsa den ekonomiska tillväxten och efterfrågan på arbetskraft. Den ökar också avsevärt behovet av flexibla arbetsmarknader för att kunna ta hand om stora och ofta oplanerade förändringar på utbudssidan till följd av utgående eller hemvändande migration. Detta problem förvärras när hemvändande flöden av arbetskraft sammanfaller med perioder av konjunkturnedgång. Möjligheterna för värdländerna att utnyttja migranter som ett instrument för att reglera utbudet på arbetskraft ger vid handen

---

xii. Se till exempel Watters (1984).

att ursprungsländerna samtidigt förlorar det lilla utrymme för arbetsmarknadspolitik som de annars skulle kunna ha haft.

En aspekt som är nära förknippad med detta är användningen av arbetskraftsmigranter som en sysselsättningsbuffert i de mottagande länderna. Man importerar arbetskraft i perioder av arbetskraftsbrist och gör sig av med den när ekonomin går dåligt. Repatrieringen av stora skaror av arbetskraftsmigranter i kölvattnet av den asiatiska finansiella krisen 1997 är ett talande exempel på hur de kommit att spela rollen av "employment cushions" i de rikare värdländerna. Förutsättningarna för en liknande gränsoverskridande integration av arbetsmarknaderna finns onekligen också i det nya Europa som vuxit fram sedan Sovjetunionens kollaps och järnridåns fall, även om höga rättsliga barriärer mot migration från icke-EU-länder till EU:s medlemsstater utgör en begränsning.

Länge fästes stora förhoppningar vid möjligheterna att omvandla migranternas penningförsändelser till produktiva investeringar, för att därmed gynna utvecklingen av arbetskraftsintensiva små och medelstora företag i de arbetskraftsexporterande länderna. Erfarenheterna på detta område har emellertid i stort sett varit en besvikelse. Detta borde inte vara förvånande. Arbetskraftsmigration är normalt konsekvensen av otillräckliga möjligheter till sysselsättning och företagande i hemlandet, vilket i sin tur åtminstone delvis kan tillskrivas olämpliga institutionella och politiska ramverk, ojämn distribution av tillgångar, otillräckliga ekonomiska strukturer eller incitament, samt andra faktorer som skadar den ekonomiska utvecklingen.

Det finns fog för att hävda att migration kan bidra till att minska trycket att genomföra nödvändiga strukturreformer genom att den geografiskt separerar den ekonomiska aktiviteten från konsumtionen. På så sätt undermineras den internationella konkurrenskraften och den långsiktiga utvecklingen i de arbetskraftsexporterande länderna ytterligare. Migration kan också verka hämmande på företagande genom att en migrationskultur bildas och människor i allt högre grad ser till utlandet snarare än till hemlandet för att hitta möjligheter till bättre livsvillkor. På samma sätt kan den positiva effekten av inkommande penningförsändelser på den externa balansen reducera trycket att generera utländsk valuta genom export. De långsiktiga konsekvenserna av att minska behovet av en inhemsk ekonomisk utveckling kan utan tvekan vara allvarliga.

Effekterna på ursprungsländerna av migrationen av högutbildad och professionell arbetskraft har länge varit ett stort bekymmer för utvecklingsländerna, eftersom den uppfattas som en "brain drain", en intellektuell utarmning, och som en förlust av nödvändiga och knappa resurser. Detta är en oro som är tillräckligt utbredd för att tas på största allvar, även

om situationen varierar från land till land. I många afrikanska länder har över en tredjedel av de högutbildade gått förlorade till OECD-länder.^{xiii} Över 60 procent av läkarna i Filippinerna och sjuksköterskorna på Jamaica arbetar utomlands.^{xiv} Selektiv migrationspolitik i de utvecklade länderna – ”brain-picking” – förstärker tendensen med allt fler högutbildade och professionella i migrationsflödena och leder till att de positiva effekterna av migrationen tillfaller värdlandet på bekostnad av sändarlandet.

Effekterna på ursprungländerna av migrationen av utbildad arbetskraft är dock både negativa och positiva. Bland de förra finner man bristen som uppstår på nödvändig kompetens och en förverkad ekonomisk utveckling. Några av de möjliga positiva konsekvenserna är återflöden av kunskap, teknologi och kapital, migranternas roll som katalysatorer för ökad handel och andra kontakter, samt starkare drivfjädrar hos den befolkning som är kvar till att skaffa sig högre utbildning. De negativa konsekvenserna är emellertid direkta och uppträder utan fördröjning, medan de positiva konsekvenserna är av en mer långsiktig karaktär och starkt beroende av migranternas förmåga och önskan att behålla nära band med sina hemländer.

På värdländerna däremot är migrationens effekter i det stora hela fördelaktiga, särskilt i de fall där den inhemska befolkningen blir allt äldre. Migrationen ger dem ytterligare mänskliga resurser, människor som ofta är i sina mest produktiva år, med små eller inga associerade kostnader för utbildning, pension, o.s.v. Fördelarna för värdländerna påverkas starkt av hur flexibel arbetsmarknaden är, den inhemska arbetskraftens yrkesmobilitet och samhällenas generella förmåga att integrera och till fullo använda migrerande arbetskraft. Den migrerande arbetskraftens ankomst på arbetsmarknaden skapar oundvikligen en nedåtriktad press på lönerna i vissa yrkeskategorier, vilket understryker vikten av att ha en inhemsk arbetskraft som är yrkesmässigt flexibel.

Implikationer för utvecklingspolitiken

Kopplingarna mellan migration och utveckling har först på senare tid hamnat i fokus bland politiska beslutsfattare och hos de bilaterala och internationella organ som sysslar med internationellt utvecklingssamarbete. Kontrasten till den livliga debatten om handel-och-bistånd och FDI-och-utveckling kunde knappast vara större. Detta är förvånande mot

---

xiii. Ndulu, Benny (2002).

xiv. Lowell och Findlay (2002), sid. 5.

bakgrund av migrationens historiskt stora betydelse som ett instrument för att minska inkomstskillnader. Det visar i hur hög grad som migration har uteslutits från den internationella diskussionen om globalisering och ekonomisk integration. Det ger oss också anledning att tro att det finns en stor outnyttjad potential för synergier mellan migrationspolitiken och politiken för internationellt utvecklingssamarbete.

Ett försök att skissa på hur det framtida arbetet inom detta område skulle kunna struktureras vore att gå långt utöver ramarna för denna text. Vissa av de policy-frågor som framträder av sambanden mellan migration och utveckling kan dock identifieras:

Skydd för migranternas rättigheter

Migranter förflyttas från sin hemmiljö till en socialt, kulturellt, institutionellt och politiskt okänd samt ofta främmande omgivning. De blir den svagare parten på värdlandets arbetsmarknad och hamnar i ett ofördelaktigt läge när det gäller socialt kapital, tillgång på information om lagar och arbetsmarknad, språkbarriärer och förmågan att försvara sina intressen.

En stor del av migrationen är irreguljär och uppfattas som illegal i värdlandet. I dessa fall hotas migranterna ständigt av frihetsberövande och/eller deportation. Eftersom de saknar rättsstatus och -skydd har de inte heller något arbetsrättsligt eller socialt skydd och är istället helt utsatta för godtycklig behandling och för exploatering; de är utlämnade till sina arbetsgivare. Även i de fall det rör sig om reguljär, ”legal” migration utsätts den migrerande arbetskraften ofta för diskriminering vad gäller rättsskydd, tillgången till sociala förmåner samt också i fråga om arbetsgivares och myndigheters uppträdande. Kvinnor och barn är särskilt utsatta, eftersom de dessutom riskerar att exploateras och utnyttjas sexuellt. Som har påpekats ovan är det internationella ramverket till skydd av migranternas rättigheter och intressen dåligt utvecklat och det lilla som finns har ratificerats av få länder. FN:s nyligen tagna initiativ att utveckla och stärka ett sådant ramverk är lovvärt. Stödet till detta initiativ kommer också att vara en tydlig komponent i Sveriges nya globala utvecklingspolitik.^{xv}

Sänkning av transaktionskostnaderna

Penningförsändelser och andra flöden av kapital till migranternas hemländer som uppstår ur migrationen är flera gånger större än det totala beloppet för offentligt utvecklingsbistånd. Individer och hushåll i ursprungsländerna är de direkta mottagarna av dessa flöden (till skillnad

---

xv. Regeringens proposition 2002/03:122.

mot ODA och FDI) och pengarna kan användas direkt för att höja den materiella levnadsstandarden genom ökad konsumtion, investeringar och sparande. Handlingsutrymmet för att öka dessa volymer tycks vara avsevärt. Överföringskostnaderna för dessa försändelser har en tendens att vara mycket höga. Anekdotiska uppgifter ger vid handen att avgifter och andra kostnader uppgående till 10–15 procent, eller till och med mer, av de överförda beloppen skulle vara regel snarare än undantag. Mot bakgrund av de stora sammanlagda belopp det rör sig om skulle de välfärds-höjande vinsterna av att reducera överföringskostnaderna vara långt ifrån obetydliga.

Minskning av migrationens kostnader och risker

Om de kostnader och risker som följer av migrationen minskades borde detta ha stor potential att höja migrationens och penningförsändelsernas effekter på välfärden. Dessa kostnader och risker är direkt relaterade till de administrativa hindren för migration, som är skapade i synnerhet av värdländerna. Med andra ord kan de direkt påverkas av förändringar i dessa länders politik.

På en marknad som är så ofullkomlig som den internationella arbetsmarknaden kommer det att finnas stora skillnader mellan utbud och efterfrågan på arbetskraft. Den lön som de potentiella migranterna i de fattigare länderna är beredda att arbeta för tenderar att vara betydligt lägre än de löner som erbjuds i rika länder med brist på arbetskraft. Denna skillnad mellan utbudspris och efterfrågepris på arbetskraft kan betraktas som en vinst. Obalansen mellan utbud och efterfrågan pekar också på behovet av någon form av verktyg för att ransonera anställningstillfällena för migranter i värdländerna.

De avgifter som tas av mellanhänder, som ofta arbetar utanför lagens ramar, är oftast nog många gånger högre än de faktiska kostnaderna för de tjänster de erbjuder och har en direkt relation till storleken på vinsten – det vill säga skillnaden mellan den lön för vilken migranten är beredd att arbeta och den potentiella lönenivån vid destinationen – samt till migrantens beroende av mellanhandens tjänster. Med andra ord, en stor del av den vinst som arbetskraftsmigrationen genererar tillfaller mellanhänder snarare än migranterna själva, medan avgifterna också tjänar som instrument för att ransonera sysselsättningsmöjligheterna. Denna slutsats får stöd av de knapphändiga empiriska bevis som finns tillgängliga, indicier som antyder att ju fattigare migranten är, desto högre avgifter tar mellanhanden ut.^{xvi} Denna inkomstavledning, från i synner-

---

xvi. Abella (odaterad).

het fattigare migranter till mellanhänder, är ofta betydande och räknas i tusentals, snarare än i hundratals dollar per migrant. Utrymmet för att öka de fördelar som tillfaller migranten själv, genom skapande av reglerade och transparenta kanaler för arbetskraftsmigration, kan uppenbarligen vara mycket stort och kan också vara ett viktigt område för att öka de välfärdsgenererande och fattigdomsreducerande effekterna av migration, inte minst i Europa.

Vem och hur har betydelse

De regler som styr migrationen, migrationens form och slag och migranternas utbildnings- och yrkesbakgrund har alla konsekvenser för arbetskraftsmigrationens effekt på utvecklingen. I brist på ett sammanhängande internationellt regelverk blir de rikare arbetskraftsimporterande länderna policyskapare, det vill säga de som de facto bestämmer vilken politik som skall gälla, medan de fattigare arbetskraftsexporterande länderna i stor utsträckning reduceras till att vara policytagare, det vill säga mottagare av det som politiken för med sig. Ansvar för migrationens effekter på välfärdshöjning och fattigdomssänkning vilar därför tungt på värdländerna. Generellt sett kan man säga att:

- Migration genom etablerade kanaler med transparenta regler som ger en rättvis möjlighet till migration och anställningsmöjligheter utomlands, oavsett ekonomisk och social status, kommer att få betydligt positivare effekter på utvecklingen än irreguljär eller ”illegal” migration.
- Tillfällig migration resulterar i större flöden av penningförsändelser än permanent migration.
- Migranter med ingen eller låg yrkesutbildning har en tendens att generera större återflöden av pengar än högutbildade och professionella migranter. Likaledes är den negativa effekten av deras utvandring på ekonomin och arbetsmarknaden i ursprungslandet mindre.
- Migranter med fattig bakgrund tenderar att skicka tillbaka en större andel av sina inkomster än migranter från rikare miljöer.

Konsekvenser för ursprungsländernas politik

Även om värdländerna har en fördel när det gäller att bestämma vilka regler som skall gälla för den internationella arbetskraftsmigrationen torde utrymmet för policyskapande i ursprungsländerna, i syfte att stärka migrationens effekter på utvecklingen, ändå vara relativt stort. Migrationens positiva effekter kan utnyttjas och användas som en sporre för utvecklingen hemmavid. Migrationen kan emellertid också användas som en drog, på så sätt att den minskar brådskan i genomförandet av viktiga strukturreformer och att den tappar landet på resurser och energi. Migrationens politiska utmaningar för ursprungsländerna förtjänar särskild uppmärksamhet, inte minst därför att stor utvandring i sig själv är en indikation på att ett land är oförmöget att till fullo använda sina mänskliga resurser på ett produktivt sätt. Tre områden framstår som speciellt betydelsefulla.

För det första framstår behovet av en flexibel och väl fungerande arbetsmarknad samt en hög grad av yrkesmässig och social rörlighet som särskilt viktigt i länder med stor migration. Detta medför i sin tur viktiga konsekvenser för utbildnings- och yrkesutbildningssystemen. En dynamisk och flexibel arbetsmarknad behövs för att omvandla utvandring till en källa för förbättrade anställnings- och inkomstmöjligheter för dem som är kvar och för att mildra de negativa effekter som förlusten av yrkeskunskaper och arbetskraft har på ekonomin. Det är också nödvändigt för en friktionsfri och produktiv integrering av återvändande migranter på arbetsmarknaden.

För det andra understryker migration behovet av en väl fungerande kapitalmarknad. De stora inflöden av kapital och remitteringar som följer av migrationen kan utnyttjas som en viktig källa för inhemska investeringar. Detta kräver dock att det finns ett banksystem som är kapabelt att tjäna som en effektiv länk mellan dem som har besparingar och låntagare/investerare (inklusive de på hushållsnivå). Ett effektivt banksystem skulle också bidra till att reducera kostnaderna för penningförsändelserna och det skulle främja utnyttjandet av det etablerade banksystemet för remitteringar.

För det tredje finns det flera skäl till varför en omfattande migration sätter behovet av ett gynnsamt investerings- och företagarklimat i blickpunkten. Återvändande migranter tar med sig yrkeskunskaper och kapital som är nödvändiga för företagande och därtill har de ofta också en ambition att starta egna företag.^{xvii} Ändå har de flesta projekt i syfte att

---

xvii. Se till exempel Amjad (1989), sid. 16–19.

främja företagande hos återvändande migranter inte infriat förväntningarna. Migrationsbeslut är ofta en reaktion på bristen på arbetstillfällen och möjligheter till företagande i hemlandet – och migranterna har en tendens att vara mer företagsamma än resten av befolkningen. Ett bättre inhemskt företagsklimat skulle därför vara till hjälp för att omvandla energin och initiativkraften hos de potentiella migranterna till företagsamhet och strävan efter framtid i det egna landet.

Som har påpekats ovan, kan migranter och människor i diaspora utomlands spela en viktig roll som källor till utländska direktinvesteringar och som främjare och pådrivare av exportinriktad ekonomisk aktivitet. Den kinesiska diasporan är ett särskilt övertygande exempel på detta. Den har spelat en viktig roll för de utländska direktinvesteringarna i Kinas kustprovinser och den snabba ekonomiska utvecklingen i denna region. På samma sätt skulle den snabba utvecklingen av mjukvaruindustrin i Bangalore knappast ha skett om inte ett stort antal indiska dataspecialister hade arbetat utomlands. Å andra sidan har den filippinska kolonin utomlands inte haft samma påverkan på ursprungslandets ekonomi.

Migration kan ha andra viktiga policyimplikationer i ursprungslandet. Den har uppenbara och ofta genomgripande konsekvenser för utbildningspolitiken, men också för socialpolitiken. I synnerhet den tillfälliga migrationen involverar ofta enbart individuella familjeförsörjare, snarare än hela familjer. Denna uppsplittring av familjer och hushåll medför stora psykologiska påfrestningar för de inblandade och har implikationer för socialpolitiken. Migrationen har också ofta en kraftig inverkan på könsroller och -relationer. Den kan vara ett medel för kvinnors ekonomiska och sociala frigörelse, men den innebär samtidigt ofta stora bördor och ett tungt ansvar för dem.

Migration på det svenska utvecklingssamarbetets dagordning

Arbetet med att föra in migrationsdimensionen i det svenska utvecklingssamarbetet är fortfarande på ett inledande stadium. Den nyligen framlagda regeringspropositionen *Gemensamt ansvar: Sveriges politik för global utveckling* sätter emellertid denna dimension klart på dagordningen, både genom dess allmänna inriktning på en sammanhängande politik och genom den framträdande roll som migrationspolitiken får.^{xviii} Detta aktualiserar arbete inom flera områden.

---

xviii. Regeringens proposition 2002/03:122.

- Det finns ett behov av att stödja framtagandet av ett internationellt regelverk, som täcker internationell migration. Initiativ i denna riktning har nyligen tagits av FN:s generalsekreterare och Sverige är berett att stödja dessa ansträngningar.
- Det rättighetsperspektiv som har förts in i den nya svenska politiken för global utveckling understryker behovet av att arbeta för ett internationellt regelverk. Det ligger till grund för och ger en anledning till att fokusera på skyddet för migranternas rättigheter.
- Det finns fortfarande ett stort utrymme för att utveckla en ansvarsfull och mer aktiv politik vad gäller arbetskraftsmigrationen till länderna i den Europeiska Unionen. Sverige har för avsikt att spela en aktiv roll i utformningen av en sådan politik och kommer att försöka skapa garantier för att utvecklingsländernas intressen tas till vara i detta arbete.
- Flera av Sverige samarbetspartners i det bilaterala utvecklingssamarbetet är stora exportörer av arbetskraft. Trots detta har integrationen av migrationsdimensionen i utvecklingssamarbetet inte kommit särskilt långt. Diskussionen ovan om policyimplikationer av migration för ursprungsländerna pekar på en rad områden där det bilaterala utvecklingssamarbetet kan spela en fruktbar roll. Ökad kunskap om sambanden mellan migration och utveckling, nya och innovativa infallsvinklar i det bilaterala utvecklingssamarbetet och, inte minst, större samordning mellan migrationspolitiken och utvecklingssamarbetet erbjuder spännande framtidsutsikter.

Sida Studies nr 9

Den föreliggande studien utgör ett första steg för Sida när det gäller att bygga upp, och dela med sig av, kunskap om den internationella arbetskraftsmigrationens effekter på ursprungsländerna, med särskilt fokus på utvecklingsländerna. Mer specifikt syftar studien till att:

- Göra en kartläggning av omfattningen av och det geografiska mönstret för den internationella arbetskraftsmigrationen, på grundval av den statistik som finns och de uppskattningar som har gjorts.
- Diskutera förekomsten och vikten av gränsöverskridande regionala och internationella arbetsmarknader och analysera de effekter på ursprungsländerna som denna utveckling har.
- Sammanställa och diskutera bevis både av teoretisk och empirisk natur vad gäller positiva och negativa konsekvenser av arbetskraftsmigration i ursprungsländerna och på deras ekonomier.

Det är vår förhoppning att studien kommer att stimulera till ett intresse för, och leda till en diskussion om, dessa frågor och att den ska tjäna som en inspiration för det policyinriktade arbetet på detta område.

Per Ronnås

Chefsekonom

Enheten för policy och samhällsekonomisk analys

Referenser

- Abella, Manolo. No date. *The Recruiter's Share in Labour Migration*. International Labour Organisation, Geneva. Unpublished draft.
- Amjad, Rashid. 1989. 'Economic Impact of Migration to the Middle East on the Major Asian Labour Sending Countries – An Overview' in *To the Gulf and Back: Studies on the Economic Impact of Asian Labour Migration*. Rashid Amjad (editor). ILO-ARTEP, New Delhi.
- Lowell, Lindsay and Allan Findlay. 2002. *Migration of Highly Skilled Persons from Developing Countries: Impact and Policy Responses*. International Migration Papers 44. ILO, Geneva.
- Ndulu, Benny. 2002. *Human Capital Flight: Stratification, Globalization and the Challenges to Tertiary Education in Africa*. Draft.
- O'Rourke, Kevin H. 2003. *Migration Flows: Political Economy of Migration and the Empirical Challenges*. Paper presented at the ABCDE-Europe Conference 2003. Paris, May 15–16, 2003.
- Regeringens proposition 2002/03:122. Gemensamt ansvar, Sveriges politik för global utveckling, Stockholm, 2003. (www.ud.se)
- Watters, R.F. 1984. 'The Village Mode of Production in MIRAB Economies' in *Pacific Viewpoint*. Vol. 23, no. 2, pp. 218–223.
- Williamson, Jeffrey G. 2002. *Winners and Losers over Two Centuries of Globalization*. WIDER Annual Lecture 6. WIDER, Helsinki.
- World Bank. 2003. *Global Development Finance: Striving for Stability in Development Finance*. Part 1: Analysis and Statistical Appendix. World Bank, Washington D.C., 2003.

Innehåll

FÖRTECKNING ÖVER TABELLER OCH FIGURER.....	24
EXECUTIVE SUMMARY	25
LÄSGUIDE.....	31
INTRODUKTION	32
Migration, emigration och immigration	32
Migration i modern tid	33
Statistik om internationell migration	34
Icke dokumenterade migranter	34
"Nettomigration" och "migrantpopulation"	36
1. MIGRATIONENS TENDENSER OCH MÖNSTER UR ETT GLOBALISERINGS-	
   PERSPEKTIV	39
1.1 Befolkningsströmmarnas karaktär	40
1.2 Växande antal ursprungs- och mottagarländer	41
1.3 Migrationsmönster i Afrika	42
1.4 Migrationsmönster i Asien.....	44
1.5 Migrationsmönster i Europa	47
1.6 Migrationsmönster i Latinamerika och Karibien	48
1.7 Migrationsmönster i USA, Kanada och Australien	49
1.8 Migrationsmönster på södra StillaHavsöarna.....	51
1.9 Förändringar i mönster, snarare än i antal.....	52
2. IMMIGRATIONENS EFFEKTER PÅ VÄRDLÄNDERNA.....	54
2.1 Medelålder och nativitet.....	54
2.2 Utbildningsnivåer och särskilda färdigheter.....	55
2.3 Arbetsmarknaden: anställning och löner	56
2.4 Social trygghet och välfärd	57
3. EMIGRATIONENS EFFEKTER PÅ URSPRUNGLÄNDERNA:	
   DEN INTELLEKTUELLA UTARMNINGEN	59
3.1 Högre utbildning	60
3.2 Kan utvecklingslandets arbetsmarknad absorbera högutbildad arbetskraft? ...	61
3.3 Akademiker från utvecklingsländer som inte återvänder	62
3.4 Återkomsten av högt utbildade experter	62
3.5 Hur den intellektuella utarmningen klaras av.....	63
3.6 Brain Gain – intellektuell tillströmning	64
3.7 Inte mycket tröst på kort sikt.....	65

4. EMIGRATIONENS EFFEKTER PÅ URSPRUNGSLÄNDERNA:

REMITTERINGARNA	66
4.1 Hushålls-, lokal- och nationell nivå	66
4.2 Svårt att bedöma omfattningen	67
4.3 Ett ramverk för analys	68
4.4 Karaktärsdrag hos dem som sänder och dem som tar emot remitteringar	70
4.5 Användningen av de översända beloppen	70
4.6 Empiriska uppgifter om remitteringsmönstren	71
4.7 De viktigaste avsändarländerna	72
4.8 De viktigaste mottagande länderna	72

5. EN GRANSKNING AV REMITTERINGSFLÖDENA KONTINENT FÖR

KONTINENT	75
5.1 Remitteringsflöden i Afrika	75
5.2 Remitteringsflöden i Asien	77
5.3 Remitteringsflöden i Latinamerika och Karibien	81
5.4 Remitteringsflöden på Stillahavsöarna	84
5.5 Fördelar på mikronivå snarare än på makronivå	87

6. EMIGRATIONENS EFFEKTER PÅ URSPRUNGSLÄNDERNA:

ARBETSMARKNADEN	89

7. SLUTSATSER .....

7.1 Frågor att uppmärksamma	95

BILAGA: TABELLER OCH FIGURER	98

REFERENSER	113

ORDLISTA	118

OM FÖRFATTAREN	120

Förteckning över tabeller och figurer

Tabell 1. Migrantpopulation globalt. 1990.

Tabell 2. Nettomigration per tusental per kontinent och region. 1985–95.

Tabell 3. Legal migration till USA fördelad på ursprungsländer. 1997.

Tabell 4. Oregistrerade remitteringar som procent av totala remitteringar.

Tabell 5. Remitteringar: avgörande faktorer och orsakssamband.

Tabell 6. Totala remitteringar. 1994–2000. Miljarder USD.

Tabell 7. Rankning efter nettoemitteringar. Ursprungsländer. Miljarder USD.

Tabell 8. Rankning efter nettoemitteringar. Destinationsländer. Miljarder USD.

Figur 1. Migration från utvecklingsländer. 1960–89. Procent.

Figur 2. Migration från utvecklade länder. 1960–89. Procent.

Figur 3. Migration från Afrika söder om Sahara till olika kontinenter. 1960–89. Procent.

Figur 4. Migration från norra Afrika och västra Asien till olika kontinenter. 1960–89. Procent.

Figur 5. Migration från södra Asien. 1960–89. Procent.

Figur 6. Migration från östra och sydöstra Asien till olika kontinenter. 1960–89. Procent.

Figur 7. Migration från Latinamerika till olika kontinenter. 1960–89. Procent.

Figur 8. Totala remitteringar. 1994–2000. Miljoner USD.

Executive Summary

Människor som söker välbästand har sedan länge formerat sig i ihållande flöden av arbetskraftsmigration. I dagens globaliseringstidevarv har dessutom de dramatiska förbättringarna i transport och kommunikation ökat antalet ursprungs- och destinationsländer för migranter. Migrationsflödenas inverkan på destinationsländerna har varit ett populärt forskningsämne – men syftet med denna studie är att istället belysa den andra sidan av saken och granska litteraturen vad gäller effekterna av emigration på de länder som lämnas. Tre aktuella områden står i fokus. Vi tittar på konsekvenserna beträffande intellektuell utarmning (*brain drain*) samt på effekterna av de ekonomiska överföringar som görs från migranterna, så kallade remitteringar. Vi tittar också på hur arbetsmarknaden påverkas. Vi försöker förstå emigrationens dynamik i ursprungsländerna.

Som utgångspunkt beskrivs kortfattat globala migrationstendenser och mönster från senare hälften av fjortionhundratalet och framåt. Migration har gått i vågor. Den våg som vi ser nu i informations- och kommunikationsteknologins tid (Information and Communication Technology, ICT), skiljer sig från tidigare, på så sätt att den omfattar fler ursprungsländer, samt genom att den omfattar Asien som en viktig emigrationskälla till Väst. För första gången har Nord attraherat högutbildad och medelhögt utbildad arbetskraft från Syd. Med tanke på de stora ekonomiska olikheter som finns mellan utvecklingsländerna och den utvecklade världen idag måste man ställa sig frågan vad en sådan dramatisk utveckling betyder för ursprungsländerna.

Studien begränsar sig inte till att endast diskutera emigrationen inom ICT-området; den försöker täcka arbetskraftsmigration i ett större perspektiv; med fokus på den som sker från utvecklingsländerna till den utvecklade världen, och effekterna på ursprungsländerna.

Granskningen baserar sig på andrahandsuppgifter och -referenser. Den har som målsättning att:

- ge en geografisk och statistisk översikt av migrationens tendenser och mönster,
- lyfta fram aktuella frågor inom dessa områden: intellektuell utarmning ("brain drain"), ekonomiska överföringar från migranterna, så kallade remitteringar samt effekter på arbetsmarknaden i ursprungsländerna,

- peka på frågeställningar som är i behov av ökad uppmärksamhet från migrationsforskare och från politiska beslutsfattare.

Tillgänglig litteratur och statistik har bildat utgångspunkterna för denna studie. Den betoning som läggs på remitteringarna reflekterar både det intresse som finns för detta ämne bland forskare och de iakttagbara effekter som det finansiella återflödet har på samhällen och ekonomier. För att ge en översikt av studierna och för att de kulturspecifika elementen i dessa mycket individuella finansflöden ska komma till sin rätt studeras remitteringarna kontinent för kontinent.

Det faktiska beslutet att emigrera föregås av en analys av kostnader i relation till fördelar. För migranterna personligen innefattar fördelarna bättre anställningsmöjligheter, högre inkomster, en högre levnadsstandard, yrkeserfarenheter och utveckling av färdigheter, samt ett sociokulturellt möte med andra levnadssätt. För de hushåll och familjer som lämnas kvar är fördelarna tillgång till utländska varor, pengar från remitteringar och en (indirekt) kontakt med livet utomlands. Med de förbättrade transporter och kommunikationer som finns i dag har bättre kontakter med ursprungsländerna minskat de negativa effekterna av emigrationen.

Statistik visar att volymen i utflöden och inflöden är höga; ändå är nettomigrationen låg. Antalet länder som endera skickar eller tar emot migranter har ökat, precis som antalet länder som både skickar och tar emot migranter. Detta avspeglar en ökad variation i arbetskraftsflödet.

Det finns regionspecifika mönster i den nuvarande strömmen av migranter. Migranter från Afrika väljer västeuropeiska destinationer, medan asiater väljer Nordamerika. Efter oljeprishöjningarna under 1970-talet blev länderna runt Persiska viken en viktig destination för asiatisk arbetskraft. Östeuropa har varit en annan region med nettoemigration, nästan en miljon människor gav sig av för att resa till Väst efter de politiska förändringarna på 1990-talet. USA, Kanada och Australien är huvuddestinationer i världen, i den ordningen. År 1990 hade omkring 28 miljoner migranter gjort dessa länder till sina hem. Ett vanligt sätt att komma in i USA är att använda sig av studiemöjligheterna; mer än en halv miljon studenter befann sig vid amerikanska universitet 1998. Att studenter inte återvänder är ett problem för ursprungsländerna eftersom det innebär en dubbel förlust: förlusten av de pengar som har använts för att utbilda migranterna, såväl som förlusten av de tjänster som migranterna skulle kunna ha utfört i ursprungsländerna.

Immigrationens effekter på värdlandet är ämnet i kapitel 2. Utöver de demografiska effekterna (på ålders-, utbildnings och kunskapsstrukturer)

rerna) i det mottagande landet finns det inga avgörande belägg för att immigranterna skulle ha en negativ, irreversibel påverkan på de mottagande ländernas arbetsmarknader. Varken arbetslöshetstendenser eller lönemönster har påverkats av immigrationsvågorna. Resultatet är detsamma i de studier som belyst effekterna av migration på socialförsäkrings- och välfärdsförmåner i värdlandet. Nationalistiska strömningar och anti-immigrationsstämningar i de mottagande länderna beror snarare på sociokulturella faktorer än på den ekonomiska effekten av immigrationen.

I en värld som ständigt krymper, en värld där de politiska gränserna blir meningslösa, kommer migrationen troligtvis fortsätta att öka. Traditionell ekonomisk teori hävdar i och för sig att med en fri rörlighet av faktorer (såsom arbetskraft) kommer avkastningen att få en utjämnande effekt och därefter kommer anledningen till rörligheten att försvinna. Detta är dock sannolikt inte tillämpligt på arbetskraftsmigration eftersom motiven till att emigrera inte bara är ekonomiska. Dessutom är sannolikheten inte stor för att en konvergens mellan dagens utvecklade värld och utvecklingsländerna kommer till stånd inom den närmaste framtiden. Det garanterar att även de ekonomiska orsakerna till emigration kommer att fortsätta existera.

Emigrationens effekter på ursprungsländerna behandlas i kapitel 3–6. Kapitel 3 tar upp frågan om intellektuell utarmning, så kallad *brain drain*, det vill säga massutvandringen av högutbildade från utvecklingsländerna. Översikten visar att medan intellektuell utarmning inte alltid ger någon märkbar effekt på arbetslöshet så har den i en del länder förorsakat avsevärd skada på tillgången av mänskliga resurser. Ghana är ett bra exempel; landet förlorade 60 procent av de läkare som utbildades på 1980-talet. Å andra sidan finns det länder som Indien, vars arbetsmarknad inte har kapacitet att absorbera all högutbildad arbetskraft som landet producerar. Tyvärr finns det inte många jämförande studier om den intellektuella utarmningen; hur mycket av emigrationen som kan beskrivas som *brain drain* beror fortfarande på ursprungslandets speciella omständigheter.

Den senaste diskussionen om ämnet kastar ett mer optimistiskt ljus på problemet på så sätt att man istället ser en intellektuell tillströmning, eller *brain gain*, som ett resultat av emigration. Med detta synsätt uppnås en förbättrad nationell tillgång på humankapital som en följd av att de blivande emigranterna investerar i högre utbildning och yrkesutveckling. Den faktiska återkomsten från utlandet av den högt utbildade arbetskraften är sedan en annan aspekt av detta optimistiska perspektiv. För ursprungsländerna vore just den sidan av saken en ljuspunkt i en annars övervägande mörk bild – där de högutbildade *inte* återvänder. Hur kan då

ursprungslandet kompensera sig för denna förlust av hjärnor? Tre sätt som kan noteras är genom de högutbildade migranternas återkomst, genom remitteringar samt genom utvecklingshjälp från utvecklade länder. Här finns ett antal forskningsmöjligheter om den betydelse som dessa mekanismer har i utvecklingsländerna.

Frågor runt de ekonomiska överföringarna från migranterna, så kallade remitteringar (kapitel 4–5) är centrala för diskussionen om kostnader och fördelar av emigrationen för ursprungslandet. Vid år 2000 översteg totalbeloppet för remitteringarna 100 miljarder USD. En uppmuntrande utveckling är ökningen av den andel som utvecklingsländerna utgör som källor för penningförsändelserna; år 2000 stod Asien bakom 22 procent av remitteringarna, och utvecklingsländernas totala andel var 64 procent. Trots att dessa remitteringar uppgick till mindre än 0,5 procent av världens BNP så blir dess betydelse för de enskilda länderna mer märkbar om man tittar på remitteringar som en andel av den bruttonationalprodukten eller av varuexporten. USA låg främst i världen som avsändare för remitteringar år 2000 med omkring 20 miljarder USD, följt av Saudiarabien medan Indien var det främsta mottagarlandet, med omkring 9 miljarder. Netto-remitteringar som en andel av BNP låg inom 15-procentsgränsen år 2000; även för den ledande mottagaren Indien låg netto-remitteringarna under 2 procent av BNP. För vissa Stillehavsöländer är betydelsen dock så hög att de har kommit att kallas MIRAB-stater (Migration, Remittances, Aid and Bureaucracy).

Även om denna statistik inte påvisar en särskilt dominerande roll för remitteringarna bör man ha två saker i minnet. För det första så överträffar deras betydelse på mikronivå, det vill säga hushållens nivå, alla andra alternativa metoder för att höja levnadsstandarden på en så pass kort tid. För det andra så underskattar officiell statistik grovt de verkliga remitteringsbeloppen, eftersom de flesta av dessa försändelser skickas via informella kanaler eller går förbi de officiella systemen. En granskning av den litteratur som finns om remitteringsmönster, kontinent för kontinent, (kapitel 5), bekräftar dessa två aspekter. Även om remitteringarna är inkonsekventa på mikronivå, och har en livscykel, ökade de sammantaget varje år under 1990-talet. Ekonomiska förhållanden i den utvecklade världen har större inverkan på utvecklingsekonomierna än vad man hade kunnat förvänta sig.

De nära sambanden mellan hushållens välstånd och remitteringarna speglar också ett mer generellt mönster för användningen av dessa penningförsändelser. De används i huvudsak för konsumtion, till skillnad mot investeringskapital från utlandet. Eftersom remitteringarna dessutom är mer yttligt utspridda har det inte varit möjligt att hämta några vinster ur

en ”produktiv” investeringsanvändning av dem. Det finns visserligen empiriskt stöd för hypotesen att det finns svaga samband mellan remitteringar och investeringar, men studier om remitteringarnas effekter på fattigdomsreduktion ger inga avgörande bevis. Däremot finns det belägg för att inkomstfördelningen i vissa av utvecklingsländerna har blivit mer ojämn som ett resultat av remitteringarna.

Det finns ett stort antal studier om Latinamerika och länderna kring Karibiska havet som beräknar överföringskostnaderna. Eftersom USA är den huvudsakliga destinationen för migranterna från denna region har de tekniska fördelarna (såsom elektroniska överföringar) skapat en hel del konkurrens i den affärsverksamhet som koncentrerar sig på överföring av pengar och därmed också ökat antalet remitteringar genom etablerade kanaler.

Stillahavsländerna är ett unikt fall när det gäller remitteringar. Försändelserna har inte bara lett till att importerade varor har översvämmat öarna; de har också använts till utveckling på lokal nivå, religiösa donationer, utbildning och utgifter i anslutning till migration av släktingar. Och remitteringarna verkar inte heller stå i en negativ relation till det antal år som migranterna befinner sig utomlands, utan har använts mer för att ackumulera finansiella tillgångar i dessa ursprungsländer, än någon annanstans.

Kapitel 6 sammanfattar rön om emigrationens effekter på arbetsmarknaden. Resultaten känns igen: det har inte funnits något generellt påvisat samband mellan emigration, arbetslöshet och löneökningar. Anledningarna står att finna i det som är ekonomiskt kännetecknande för migranterna: de är vanligtvis högt utbildade och tillhör inte de fattigaste delarna av samhället. Elasticiteten i tillgång på arbetskraft gör att deras utresor inte märks särskilt tydligt. Det skulle bli betydligt mer kännbara effekter om mycket stora skaror migranter återvände för att arbeta.

Som påpekas flera gånger i rapporten gör bristen på komparativa uppgifter samt inkonsekventa metodologier för att följa upp migration att det inte är möjligt med jämförande övningar. Det gör det också svårt att skilja effekten av remitteringarna, av den intellektuella utarmningen och av emigrationens omfattning på arbetsmarknaden (eller vilken annan sektor som helst i ekonomin) från andra faktorer.

Önskvärt eller ej, internationell migration kommer att utgöra en bestående komponent på den globala scenen i framtiden. Ett av de äldsta recepten för att kontrollera emigrationens påfrestningar är ekonomisk utveckling i utvecklingsländer. Ekonomisk utveckling är ett mål i sig självt. Åtgärder på det migrationspolitiska området behöver helt klart vara starkt sammanlänkade med politiken för den ekonomiska utveck-

lingen. Även om målet inte är att försöka förmå emigration att upphöra helt, skulle det vara till hjälp att kanalisera dess effekter på den nationella nivån. För närvarande betyder de internationella migranterna mycket både för sina närmaste och för lokalsamhällena i sina ursprungsländer.

Läsguide

Globalt sett ökade antalet internationella migranter från 75 miljoner till 120 miljoner mellan åren 1965 och 1990, en tillväxt som höll samma takt som befolkningsökningen. Därmed har proportionen migranter världen över fortsatt att vara omkring 2 procent av den sammanlagda befolkningen (United Nations 1996). 1990 utgjorde internationella migranter 4,5 procent av befolkningen i utvecklade länder och 1,6 procent i utvecklingsländer.

United Nations Population Fund (1999:26)

Internationell migration innefattar många olika dimensioner. Denna rapport koncentrerar sig på den migration som sker med arbete som motiv. Effekten av immigration på värdlandet har fått mycket uppmärksamhet i den konventionella litteraturen, men här granskar vi istället den andra sidan av saken: vilken är effekten av emigration på ursprungslandet – det land som har lämnats? Vi tittar närmare på tre speciella områden: intellektuell utarmning (*brain drain*), remitteringar och arbetsmarknaden. Rapporten ger samtidigt en översikt av den litteratur som finns om emigrationens effekter på ursprungslandet och uppmärksammar ett antal policyfrågor som har med reglering av flöden av av arbetskraft och penningförsändelser att göra. Rapporten presenterades först i december 2002 och reviderades därefter i juni–juli 2003.

Den är uppbyggd på följande sätt: Introduktionen syftar till att göra läsaren bekant med såväl de bredare sammanhangen som med olika begrepp och aktuella frågor inom migrationsområdet. I kapitel 1 diskuteras nuvarande tendenser och mönster i den internationella migrationen. De beskrivs också i form av diagram, kontinent för kontinent, enligt den statistik och de bedömningar som finns tillgängliga. Kapitel 2 diskuterar effekterna av immigration på värdländerna. I kapitel 3–6 återfinns analysens kärnpunkt – emigrationens effekt på ursprungsländerna vad gäller intellektuell utarmning, remitteringar och arbetsmarknaden. Här finns också en översyn, kontinent för kontinent, av den litteratur som finns om remitteringarnas effekter. Kapitel 7 innehåller avslutande kommentarer och frågeställningar för framtiden.

Tabeller och illustrationer återfinns i slutet av rapporten. För att underlätta läsningen har några av dem dessutom infogats i själva texten.

Introduktion

Människors migration är på intet sätt ett nytt fenomen; särskilt inte omfattningen i den nuvarande globaliseringsvågens befolkningsströmmar. Cohen (1995) spårar de ”moderna” internationella migrationsrörelsernas tillbaka till sent fjortonhundratal och tidigt femtonhundratal, som utmärktes av den blomstrande handeln över långa avstånd och av tillskapandet av de globala kommunikationsrutter som följde på den europeiska merkantilismen.

Nutida migrationsvågor kännetecknas framför allt av de snabba förbättringarna inom kommunikation och teknologi, som både har gjort det möjligt att resa över långa avstånd och som har förbättrat möjligheterna till kontakt med ursprungsländerna. Detta har världen över ökat antalet ursprungs- och mottagarländer för migration. På 1900-talet framträdde USA, Kanada och Australien som immigrationspoler, ett fenomen som har fått fart av revolutionen inom informations- och kommunikationsteknologi. Den har skapat både efterfrågan på, och lockat till, migration. 1900-talet såg dessutom Asien träda fram som en viktig emigrationsregion.

Migration, emigration och immigration

Det är nödvändigt att peka på hur de olika begreppen används, i litteraturen såväl som i denna rapport. Migration betyder förflyttning – från en ursprungsort till en destination som skiljer sig från denna; emigration avser utgående migration – migration från ursprunget; och immigration refererar till inkommande migration – migration till en destination. Referenspunkten för emigration är ursprungsregionen, medan det för immigration är destinationsregionen. Exempelvis har arbetskraft emigrerat från ett utvecklingsland; den har immigrerat till ett utvecklat land och

därmed migrerat från utvecklingslandet till det utvecklade landet. Dessa begrepp används genomgående med noggrannhet i rapporten och genom att särskilja dem från varandra underlättas uppskattningen av de olika flödenas effekter på ursprungs- och destinationsområdena.

Migration i modern tid

Den första viktiga migrationsvågen i modern tid kom genom slaveriet från Västafrika till den av handel dominerade nya världen. Den följdes av kontraktbaserad arbetskraft från Kina, Indien och Japan som siktade på arbete i Europas plantager. Kronologiskt sett spände detta över en trehundraårsperiod, räknat från sent 1400-tal. En annan väldokumenterad våg kom med emigrationen till kolonierna (frivillig såväl som statsunderstödd) från europeiska makter såsom Storbritannien, Nederländerna, Spanien, Frankrike under den europeiska expansionsperioden och imperialismen. Den vågen varade fram till det första världskriget. Den tredje expansionsvågen av migration orsakades av den ekonomiska utvecklingen i USA, från sent 1800-tal fram till den stora depressionen (1880–1933). Arbetare från i huvudsak Europa migrerade till USA för att delta i den växande amerikanska andelen av världens tillverkningsindustri. Strömmarna saktade ned i och med att depressionen började, och i och med de restriktioner som USA införde på immigrationen. Under samma tidsperiod kunde man iakttä liknande strömmar av arbetare till Tyskland, Brasilien och Argentina.

Tiden efter det andra världskriget satte igång en ny våg av både legal och illegal arbetskraft till USA och till de segrande allierade länderna, som sökte understötta sina snabbt växande ekonomier. Detta fortsatte fram till 1970-talet i Europa och till 1990-talet i USA, då nationalistiskt färgade argument i dessa länder började höjas mot den internationella migrationen.

På 1990-talet framträdde Stilla-havsasien som en viktig destinationsregion för internationell migration, framför allt Japan, Australien och Nya Zeeland. Dessutom skapade den senaste globaliseringsvågen under 1900-talet behov av speciella migrationsmönster. Särskilt ICT-utvecklingen och den efterfrågan på utbildad arbetskraft som följde i dess spår skapade stora internationella rörelser till de utvecklade länderna i Väst, såväl som till de nyligen industrialiserade länderna i Ostasien.

Statistik om internationell migration

En stor brist i internationell forskning om migration är avsaknaden av konsekvent och jämförbar statistik mellan länderna. Globala bedömningar av migrerande folkgrupper och strömmar är beroende av de berörda ländernas definitioner och beräkningar av vilka migranterna är, och av hur många de är.

En av de mest citerade källorna för jämförbar statistik är United Nations databas *Trends in Migrant Stock* (UN 1996). Denna statistik täcker perioden fram till 1990, då andelen migranter utgjorde 2 procent av världens befolkning (UNPF 1999). Antalet medborgare födda utomlands utgjorde mellan 2,1 och 2,3 procent av världens totala befolkning under perioden 1965–1990, vilket innebär att det faktiska antalet migranter har vuxit något mer än befolkningsökningen (Bongaarts och Bulatao 2000: 156). Internationella migranter svarade för 4,5 procent av befolkningen i utvecklade länder och 1,6 procent i utvecklingsländer. Det totala antalet migranter utgjorde omkring 120 miljoner år 1990, en ökning från 75 miljoner år 1965 (Bongaarts och Bulatao 2000, tabell 6-1).

Som framgår av tabell 1 nedan hyser Nordamerika (USA och Kanada) nästan 24 miljoner immigranter, en femtedel av det totala antalet världen över. Syd- och Centralasien kommer därefter med närmare 16 miljoner immigranter i Indien och Pakistan. Västeuropa och de oljerika västasiatiska länderna kommer på tredje plats med omkring 14 miljoner immigranter vardera. Som en följd av Asiens storlek både vad gäller yta och befolkningsmängd hyser denna kontinent det största antalet migranter, omkring 38 miljoner.

Icke dokumenterade migranter

Det är viktigt att komma ihåg att de uppgifter som har angivits avser de personer som officiellt har registrerats som boende i utlandet 1990. Läger man därtill de icke dokumenterade migranterna, som alltså inte täcks av den officiella statistiken, ökar migrantpopulationen betydligt. Pålitliga uppgifter om oregistrerade migranter saknas naturligtvis. Men för att få en uppfattning om hur många det kan röra sig om kan nämnas att bara Sydafrika (som har attraherat många oregistrerade migranter under post-apartheid-perioden) uppskattas ha mellan tre och åtta miljoner (en tiondel av befolkningen), varav de flesta kommer från grannländerna Moçambique, Zimbabwe och Lesotho (Stalker 2000:97). Vad gäller USA uppskattas antalet oregistrerade arbetare som kom så långt ifrån som

Tabell 1. Migrantpopulation globalt. 1990.

Region	Antal migranter	% av total population	% kvinnor i mig- rant populationen
Amerika			
Nordamerika	23 868 351	11,7	51,0
Karibien	421 654	5,3	48,5
Centralamerika	802 834	3,2	49,9
Sydamerika	4 406 109	2,0	47,9
Europa			
Östeuropa	1 542 428	1,1	53,4
Nordeuropa	5 272 819	5,4	51,1
Sydeuropa	3 196 221	14,3	52,4
Västeuropa	14 691 446	20,4	46,5
Asien			
Ostasien	2 160 273	0,7	43,3
Södra centralasien	20 782 317	2,0	47,1
Sydostasien	1 845 038	5,1	47,1
Västra Asien	13 406 120	28,9	39,9
Afrika			
Östafrika	5 242 711	4,3	48,5
Mellersta Afrika	1 651 644	3,3	47,3
Nordafrika	1 979 230	3,0	45,7
Södra Afrika	1 240 676	3,2	43,7
Västafrika	5 453 934	4,6	46,9
Oceanien			
Australien-Nya Zeeland	4 435 430	19,4	49,6
Melanesien	47 489	1,6	46,6
Mikronesien	11 571	13,1	40,9
Polynesien	17 196	12,5	47,4
Totalt	112 475 491	7,9	47,4

Tabellen hänvisar till

- det uppskattade totala antalet internationella migranter som bodde i regionen den 1 januari 1990
- internationella migranter som procentuell andel av landets hela befolkning
- procentuell andel kvinnor av alla de internationella migranterna

Källa: United Nations (1995).

Indien ha varit omkring 5 miljoner i början av 1990-talet.¹

Den andra kategorin som räknas bort från beräkningar av officiell migrantpopulation är flyktingar och asylsökande. United Nations uppskattar att antalet världen över var 21,1 miljoner år 2000. Afrika och Europa är nu hem för cirka 5 miljoner flyktingar vardera.² Asien har de flesta antalet flyktingar, 8,5 miljoner (till vilka det senaste årets 3,5 miljoner afghanska flyktingar, huvudsakligen i Pakistan, skall läggas). Afghanska flyktingar svarar idag för 30 procent av den totala flyktingpopulationen i världen.

Konsekvenserna för migrationsforskningen vad gäller dessa oregistrerade migranter och flyktingar, som lämnat sina ursprungsländer för att undvika politisk eller social förföljelse, skiljer sig från de ”dokumenterade” – eller som de ibland synonymt omnämns ”legala” migranterna. Analysen i denna rapport tar inte hänsyn till de odokumenterade migranterna eller flyktingarna.

”Nettomigration” och ”migrantpopulation”

En användbar statistik är den så kallade *nettomigrationen*, skillnaden mellan antalet immigranter (de som anländer till ett land) och antalet emigranter (de som lämnar ett land). Den är negativ (nettoemigration) om antalet emigranter överstiger antalet immigranter; positiv (nettoimmigration) om antalet emigranter är lägre än antalet immigranter; och noll om antalet emigranter och immigranter är lika. *Migrantpopulationen* (”migrant stock”) å andra sidan avser antalet immigranter som befinner sig i ett land vid ett visst tillfälle. I tekniska termer är nettomigrationen ett ”flödesbegrepp”, mätt över tiden, medan migrantpopulationen är ett ”volymbegrepp”, mätt vid en specifik tidpunkt.

Om man tittar på uppgifterna avseende nettomigrationen blir klyftan mellan Nord och Syd allt tydligare. Det krävs ingen större fantasi för att man skall tänka sig att de avancerade länderna kommer att erfara positiv nettomigration medan utvecklingsländerna kommer att visa negativa migrationstal.

Statistiken i tabell 2 bekräftar detta. I utvecklingsregionerna var nettomigrationen oförändrad, eller -0,5 per tusen under perioderna 1985–90 och 1990–95, medan den i industriregionerna i själva verket ökade från 1,6 per tusen till 1,9 per tusen 1985–95, vilket återspeglar de mer attrak-

1. http://migration.ucdavis.edu/rmn/changingface/cf_apr2002/hinojosa_tables.html, Tabell 3.

2. <http://www.mindfully.org/WTO/21-Million-Refugees-2000-UN11may02.htm>

Tabell 2. Nettomigration per tusental; kontinent och region. 1985–95.

Region	1985–1990	1990–1995
Utvecklingsregioner	-0,5	-0,5
Industrialiserade regioner	1,6	1,9
Afrika	-0,5	-0,3
Afrika söder om Sahara	-0,5	-0,2
Nordafrika	-0,5	-0,9
Kontinentalasien ^a	-0,3	-0,4
Västra Asien	1,0	0,3
Södra centralasien	-0,5	-0,8
Ostasien	0,1	0,0
Sydostasien	-1,1	-0,6
Oceanien	3,9	3,4
Australien/New Zealand	5,9	5,1
Stilla havsöarna	-2,8	-1,8
Latinamerika/Karibien	-1,6	-1,2
Centralamerika	-4,2	-3,1
Karibien	-3,0	-2,4
Sydamerika	-0,4	-0,4
Nordamerika	3,0	3,4
Europa	1,3	1,4
Västeuropa ^b	1,9	1,9
Östeuropa/Ryssland	0,5	0,9

^aInkluderar Mellanöstern

^bInkluderar vad som avses som norra, södra respektive västra Europa med FN:s klassificering

Obs: Dessa nivåer är inte genomsnitt för länderna utan för hela regioner (United Nations 1999).

Källa: United Nations (1999).

tiva ekonomiska möjligheter som finns i industriregionerna. Nettoemigrationen var störst i Centralamerika med -3,1 per tusen, följd av Stilla-havsöarna med -2,8 per tusen personer 1990–95. Nettoimmigrationen var störst i Australien och Nya Zeeland och Nordamerika med 3,4 per tusen under samma period.

Tabellen visar inte destinationsregionerna i de utgående strömmarna, men det är en relativt god gissning att Stilla-havsöarnas befolkning migre-rade till Australien/Nya Zeeland och därmed bidrog till dessa länders höga positiva nettomigration på 5,9 och 5,1 per tusen 1985–90 respektive 1990–95. På samma sätt är det troligt att Nordamerika är den huvudsak-

liga destinationen för utflödena från Centralamerika. Om man beaktar de höga siffrorna i inkommande och utåtgående befolkningsströmmar är nettomigrationen på det hela taget inte särskilt hög. I absoluta tal var den maximala nettomigrationen från utvecklingsländer till utvecklade länder 940 000 perioden 1985–89.³

---

3. <http://www.un.org/popin/popdiv/intabfin.htm>. *South-to-North Migration Flows*. Den elektroniska versionen finns vid Population Information Network (POPIN) Gopher/Website, United Nations United Nations Population Division, Department of Economic and Social Affairs.

Migrationens tendenser och mönster ur ett globaliseringsperspektiv

KAPITEL 1

Historiskt sett har de viktigaste motiven bakom emigration varit möjligheter till arbete, studier och kompetensutveckling, samt flykting- och asyl-situationer. Stora skillnader i inkomstmöjligheter mellan utvecklade länder och utvecklingsländer ledde till uppkomsten av ett stort antal migranter från den senare till den förra kategorin, särskilt under 1900-talet. Det faktiska beslutet att emigrera fattas först när fördelarna är större än nackdelarna. För migranterna är fördelarna bland annat anställningsmöjligheter, högre inkomster, yrkes- och vidareutbildning, och ett möte med andra sociokulturella levnadssätt. Nackdelarna är bland annat svåra arbetsförhållanden, överväldigande kulturella och sociala skillnader, hot om diskriminering och alienering, samt minskade kontakter med familjen i hemlandet. För hushållen i länderna som lämnas bakom brukar fördelarna vara ett inflöde av varor och penningförsändelser, samt de utblickar och erfarenheter som de vidgade gränserna ger, även om de minskade kontakterna med migranterna kan vara en nackdel.

Trots de stora inflödena och utflödena av migranter motsvarar nettomigrationen fortfarande en liten del av den bofasta befolkningen. Det gäller särskilt de befolkningsrika länderna i Asien. Globaliseringen ökar antalet migranter över hela världen, men som statistiken över nettomigrationen för år 1990–95 visar är volymen nettobosättare inte särskilt hög.

Andra kännetecken i migrationsmönster har varit att vissa flöden är temporära, igångsatta av särskilda omständigheter inom de berörda länderna, medan andra är mer långlivade. 1900-talet kännetecknas framförallt av migranternas förflyttning från utvecklingsländerna i Asien och Latinamerika till utvecklade länder, huvudsakligen Nordamerika. Migranter har alltid använts för att åtgärda brist på arbetskraft i den utvecklade världen och de bildar ett slags ”reservarmé”, vars strömmar också kan vän-

das i motsatt riktning om ekonomin börjar gå dåligt. Osäkerheten som detta ger har ökat strävan efter en ”permanent bosättning” hos migranterna. Permanent boende är vanligare bland högutbildade från utvecklingsländer som har skaffat sig en kvalificerad utbildning i ursprungslandet och som arbetar i ett industrialiserat land; i synnerhet i de fall där ursprungslandet har svårt att absorbera arbetskraft med denna utbildningsnivå.

Immigrationspolitiken i den utvecklade världen försöker att selektivt rikta in sig på denna grupp av människor, även om brist på lågutbildad arbetskraft är ett lika stort problem. Den stora inströmningen av asiatiska arbetare till regionen runt Persiska viken på 1970-talet hade till exempel att göra med oviljan hos de socialt högt rankade araberna där att arbeta med okvalificerade uppgifter, åtminstone till de löner som erbjöds.

Både lockande faktorer och pådrivande faktorer i utvecklingsländerna har fortsatt att sporra såväl sporadiska som ihållande utflöden av migranter. I nästa kapitel kommer effekterna av dessa rörelser att diskuteras mer i detalj.

1.1. Befolkningsströmmarnas karaktär

Internationella befolkningsströmmar kan särskiljas genom förflyttningarnas karaktär. Som den internationella migrationens korta historia redan indikerar kan vi separera olika begrepp från varandra (Cohen 1995:6):

- ”Fri” respektive ”påtvingad” migration – används ofta för att skilja mellan ”lockande” och ”pådrivande” faktorer (”pull and push factors”).
- ”Bosättare” respektive ”arbetskraftsmigration” – indikerar avsikt, och/eller migrationens längd. Arbetskraftsmigration kan avse kontraktbaserat arbete eller kortare perioder.
- ”Temporär” respektive ”permanent migration” – turister och besökare i kontrast till långtidsmigranter.
- ”Illegal” respektive ”legal” migration.
- ”Planerad migration” respektive ”flyktmigration” (flyktingar, asylsökande, ekologisk migration).

Som etiketterna ger en antydning om är dessa kategorier inte särskilt fasta och går ofta in i varandra. Det är dock viktigt att distinktionerna görs när man vill analysera emigrationens eller immigrationens effekter, eller vid utvärdering av politiska åtgärder. Kategorierna kan också bidra till arbetet med att klassificera olika nivåer av yrkesutbildning, motiven till att migrera, ekonomiska utvecklingsnivåer i ursprungsländerna och ger värdefullt stöd till utformningen av emigrations- och immigrationspolitik.

Några av de viktigaste frågor som migrationsanalytiker behandlar är:

- Vad är det som motiverar migranter till att flytta?
- Finns det några historiska mönster eller tendenser i de internationella befolkningsrörelserna?
- Vilka effekter har immigrationen på värdländerna?
- Vilka effekter har emigrationen på ursprungsländerna?
- Vad kännetecknar migranterna – kön, ålder, utbildningsnivå, yrke, ekonomisk status, etc?
- Vilken politik kan vara nödvändig för att reglera flödet och minimera kostnaderna för både ursprungs- och värdländerna?

Det skulle gå utanför denna rapports begränsningar att göra en översikt av den litteratur som finns om alla dessa frågor. Som redan har påpekats kommer uppmärksamheten i huvudsak att vara inriktad på effekterna av emigrationen på ursprungsländerna. Frågorna ovan kommer dock att behandlas i den mån de är relevanta för att utveckla ett ramverk för analys av emigrationens effekter.

1.2 Växande antal ursprungs- och värdländer

Alla länder skickar och tar emot migranter vid något tillfälle i denna moderna era av goda transporter och kommunikationer. Medan de utvecklade länderna i Västeuropa, samt Nordamerika, Australien och Nya Zeeland har varit de traditionella mottagarregionerna (se figur 1 och 6) anger United Nations Population Fund (1999) att värdländerna har blivit mer varierade sedan 1965, både vad gäller antalet migranter som de tar emot och vad gäller migranternas andel av befolkningen. Antalet län-

der med en migrationspopulation om 300 000 människor eller fler ökade med mer än 50 procent mellan 1965 och 1990 (United Nations Population Fund 1999:27). Enligt en ILO-studie ökade antalet länder som kunde karakteriseras som väsentliga värdländer från 39 till 67 mellan 1970 och 1990, och de som kunde betecknas som väsentliga ursprungsländer ökade från 29 till 55 (Böhning och Oishi 1995, citerade i Stalker 2000:7). Men en av studiens mest intressanta slutsatser var ökningen av antalet länder som var både viktiga källor och mottagare – en ökning från fyra till 15. Om man gräver litet djupare i migrationsmönstren i utvecklingsländerna förstår man betydligt mer om tendenser, mönster och deras orsaker. Det är därför nödvändigt att granska dessa aspekter kontinent för kontinent.

1.3 Migrationsmönster i Afrika

Afrika hade omkring 15,6 miljoner migranter 1990 (tabell 1). En tredjedel av dessa återfanns i Västafrika. Nettomigrationen var -0,5 per tusen under 1985–90 och sjönk till -0,3 1990–95 (tabell 2). Historiskt sett har migranterna givit sig av för att söka arbete i gruvor och på plantager. Ett av de mest ihållande mönstren är människor som förflyttar sig från avlägset liggande inre regioner och länder till områden närmare kusterna, just för att arbeta i gruvor och på plantager (Stalker 2000:31).

På 1960-talet ersatte Elfenbenskusten Ghana som ett huvudsakligt attraktionsområde i Västafrika (Russel m.fl. 1990:17). År 1975 utgjorde immigranterna nästan en fjärdedel av befolkningen (*ibid.*). Ursprungsländerna inkluderade Burkina Faso, Mali, Guinea, Ghana och Niger. Det höga antalet migranter fortsätter trots den ekonomiska nedgången i Elfenbenskusten, som har satt igång en emigrationsvåg. När det gäller migration till Nigeria har ursprungsländerna sedan 1970-talet varit Ghana, Togo, Benin, Niger och Tchad.

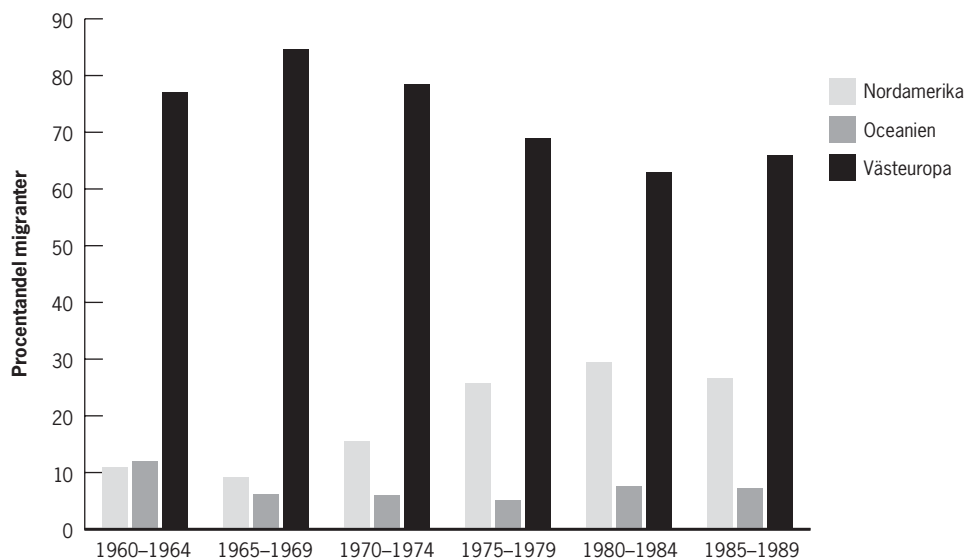
Östafrika har varit både ursprung och destination för ett stort antal flyktingar så länge som en bit in på 1990-talet – i huvudsak har de kommit från Etiopien, Uganda och Sudan. Ihållande arbetskraftsströmmar (till jordbruk) i regionen går från Rwanda, Burundi och Zaire till Uganda, Kenya och Tanzania. Man har också kunnat iaktta sudanesisk migration till Mellanöstern; år 1983 fanns där cirka 334 000 sudaneser (*ibid.*, sid. 16). Gulf-kriget vände på detta flöde med plötsliga fördrivningar. Vidare har Libyen utgjort en magnet för tunisiska arbetare.

I Centralafrika har mineral- och virkesrika Gabon, Zaire och Ekvatorialguinea varit stora mottagare av arbetskraft från Kongo, Centralafrikanska republiken, Burundi och Kamerun.

I södra Afrika har Sydafrika varit en stor mottagare av arbetskraft från Botswana, Lesotho och Swaziland – ett av de viktigaste flödena i Afrika har varit strömmen av arbetare till Sydafrika efter apartheid. Sydafrika svarar för 40 procent av BNP i Afrika söder om Sahara och har lockat till sig tusentals icke registrerade arbetare (Stalker 2000:97). Landet är också en viktig mottagare av flyktingar i regionen. Antalet migranter i Sydafrika (exklusive flyktingar) passerade 1-miljon-strecket år 1990. Siffran skulle kunna ha varit högre om inte grannländerna infört förbud mot emigration till Sydafrika på 1980-talet. Trots dessa hinder uppskattar de sydafrikanska försvarsstyrkorna att de endast griper var fjärde person som tar sig över gränsen, och att även de individer som grips kommer att försöka igen tills de lyckas (en person greps 28 gånger på sex månader) (*ibid.*).

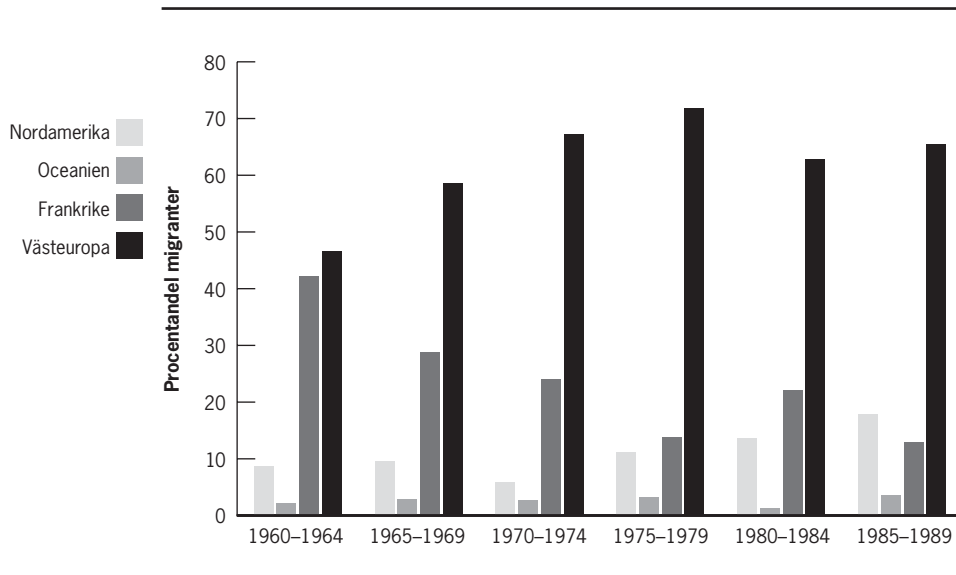
Bortom Afrikas gränser har Västeuropa, följt av Nordamerika, varit den huvudsakliga destinationen för migranter från Afrika söder om Sahara och Nordafrika (se figur 3 och 4). Mot slutet av 1989 uppgick

Figur 3. Migration från Afrika söder om Sahara till olika destinationskontinenter. 1960–89. Procent.

Källa: <http://www.un.org/popin/popdiv/intabfin.htm>. South-to-North Migration Flows. The electronic version at the Population Information Network (POPIN) Gopher/Website of the United Nations Population Division, Department of Economic and Social Affairs.

Figur 4. Migration från norra Afrika och västra Asien till olika kontinenter. 1960–89.
Procent.

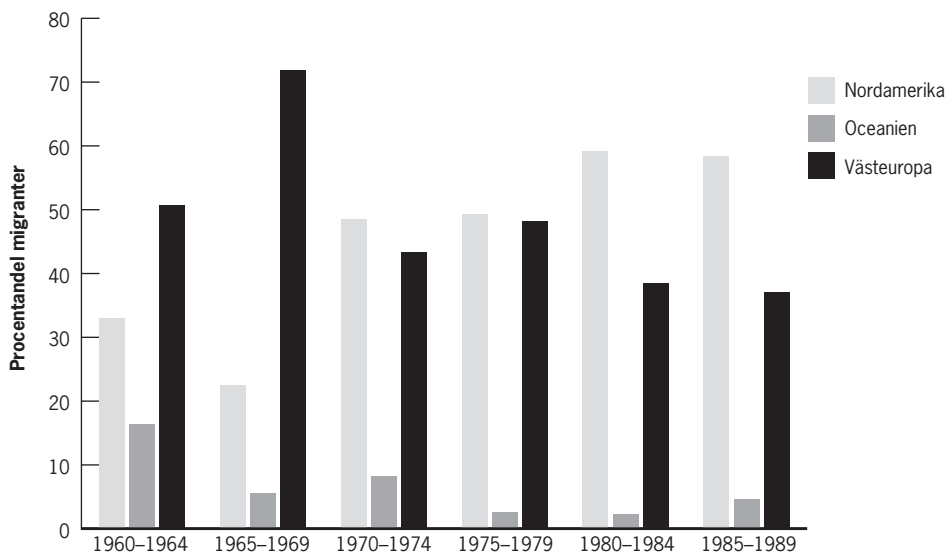
Källa: <http://www.un.org/popin/popdiv/intabfin.htm>. South-to-North Migration Flows. The electronic version at the Population Information Network (POPIN) Gopher/Website of the United Nations Population Division, Department of Economic and Social Affairs.

nettoemigrationen från Afrika söder om Sahara med destination Väst-europa till 52 149 personer och med destination Nordamerika till 20 942. Den sammanlagda emigrationen från Afrika söder om Sahara var 78 293, vilket understryker omfattningen av den interkontinentala migrationen från denna region.

1.4 Migrationsmönster i Asien

Migrantpopulationen i Asien, omkring 38 miljoner människor, är den största i världen (tabell 1). Nettomigrationen var dock -0,4 per tusen 1990–95, vilket gör att kontinenten som helhet är en ursprungsregion. Nordamerika ersatte Västeuropa som den viktigaste mottagaren av asiatiska migranter på 1970-talet, som figur 5 tydligt visar. Det totala antalet migranter från Sydasiens växte från 8 358 under perioden 1960–64 till 122 562⁴ perioden 1985–89. Nettoemigrationen växte också från 6 486 till

4. Av dessa begav sig 71 530 till Nordamerika, 45 344 till Västeuropa och 5 687 till Australien och Nya Zeeland.

Figur 5. Migration från södra Asien. 1960–89. Procent.

Källa: <http://www.un.org/popin/popdiv/intabfin.htm>. South-to-North Migration Flows. The electronic version at the Population Information Network (POPIN) Gopher/Website of the United Nations Population Division, Department of Economic and Social Affairs.

106 644 under samma period. Ostasien och Sydostasien hade redan 1960–64 ett högre antal emigranter än Sydasiien – 23 814 – och detta växte till 374 380 under 1985–89. Antalet nettoemigranter växte också under samma period, från 20 882 till 323 031. För ostasiatiska och sydostasiatiska migranter har Nordamerika alltid varit det huvudsakliga målet (se tabell 6, sid 102). Andra traditionella mottagare är Japan, länderna runt Persiska viken och på sista tiden NIE-länderna (Newly Industrialising Economies).

Inom Asien har de största strömmarna av arbetskraft gått till länderna runt Persiska viken efter oljeprishöjningarna 1973 medan migrationsflödena från Kambodja, Afghanistan och Libanon har haft politisk bakgrund. Gulf-kriget, återigen, föranledde ett omvänt flöde tillbaka till ursprungsländerna. Kuwait hade 1990–95 en årlig nettomigration på -70,2 per tusen, vilket innebär att befolkningen reducerades med hela 30 procent bara under en femårsperiod (Bongaarts och Bulatao 2000:163). Indien, Pakistan och Bangladesh var de huvudsakliga ursprungsländerna

till de oljeproducerande arabstaterna. Vid en höjdpunkt år 1981 lämnade så många som 478 000 arbetare dessa tre länder som kontrakterade arbetare⁵ till Mellanöstern (Amjad 1989; tabell 1.1). På 1980-talet anslöt sig också Sydostasien till den ström av arbetskraft som gick till OPEC-länder. Fallande oljepriser på 1980-talet och Gulf-kriget har utan tvekan vänt på strömmarna. Men det har ändå nyligen förekommit en uppgång, om än liten, av arbetskraftsflöden till denna region.

I Ostasien och Sydostasien kan vi iaktta intressanta arbetskraftsflöden under 1900-talet. De nyligen industrialiserade ekonomierna Singapore, Hong Kong (Kina), Korea och Taiwan (Kina) har blivit mottagare av immigrerande arbetskraft. Enbart Korea hade närmare en miljon immigranter år 1990. På 1990-talet följde de största migrationsflödena ”välståndsdiagonalen” från Tokyo till Singapore, vid sidan av Japan. Den allt äldre befolkningen i Japan har skapat en brist på arbetskraft i den egna ekonomin och har lett till ett ökat beroende av immigrerande arbetskraft för att kunna behålla välståndet. Mellan 1985 och 1995 ökade den registrerade utländska befolkningsgruppen i Japan med 60 procent, och antalet odokumenterade utlänningar växte likaså (Zlotnik 1998).

På 1990-talet gick flödena från de fattiga länder som är rika på arbetskraft till rikare länder i ett stegvist mönster. Arbetskraft från Myanmar, Kambodja, Kina och Vietnam rörde sig i stora skaror till Thailand på jakt efter arbete, medan thailändsk arbetskraft migrerade till Taiwan, Singapore, Malaysia och Japan, där inkomsterna ofta var flera gånger högre än dem som gick att få hemmavid för samma typ av arbete (Kokko m fl 2001:37). Den finansiella krisen i Asien och den pressade japanska ekonomin har skapat ett tryck på många migranter i Ostasien att återvända, men regionens beroende av utländsk arbetskraft förväntas ändå inte att minska. Denna prognos stöds av Kokko m.fl. (2001), som noterar att det fanns tendenser till repatriering av denna migrerande arbetskraft (s k ”employment cushions”) alldeles efter den finansiella krisen; men omkring år 2000 hade storleken på den migrerande arbetskraftspopulationen i de större världsländerna redan gått tillbaka till samma nivåer som före krisen. Många av dessa migrationsströmmar skedde genom informella eller irreguljära kanaler. Systemet med ”lärlingar” för att anlita tillfälliga kontraktsarbetare i Japan, Taiwan och Singapore (där lågutbildade arbetare från huvudsakligen Thailand, Kina och Malaysia erbjöds yrkesutbildning på plats och en temporär möjlighet att arbeta i utlandet) utgjorde i praktiken en laglig kanal för att få folk till arbete under svåra förhållanden, som inte ens betalades med minimilön. Arbetsförhållandena var så svåra att

5. Distributionen av de utgående flödena var huvudsakligen byggnadsarbetare (både med hög eller ingen utbildning), medicinsk personal och ett mindre antal högutbildade.

många lärlingar lämnade sina arbeten och blev illegala migranter och sökte sig åt andra håll på arbetsmarknaden.

Med ICT-revolutionen på 1990-talet följde en ny migrationsvåg från Asien till den utvecklade världen. "Kunskapsarbetare" har haft lätt att hitta ICT-relaterade arbeten i USA, Kanada, Tyskland och i de asiatiska NIE-ekonomierna. Ursprungsländerna har främst återfunnits i Asien. "I september 2000 fanns 461 000 HI-B⁶ utländska yrkesutövare i USA; hälften arbetade i datarelaterade yrken. De ledande ursprungsländerna för HI-B-viseringar under budgetåret 1999 var Indien 55 047; Storbritannien 6 665; Kina 5 779; Japan 3 339; och Filippinerna 3 065" (Martin 2001:19).

1.5 Migrationsmönster i Europa

Västeuropa, enligt FN:s definition, innefattar Belgien, Frankrike, Liechtenstein, Luxemburg, Monaco, Nederländerna, Schweiz, Tyskland och Österrike. De har traditionellt varit mottagare av migranter från hela världen. 1990 bodde 14,7 miljoner migranter i regionen – mer än tio miljoner av dem i Frankrike och Tyskland. Nettomigrationstakten var 4,3 per tusen under 1990–95. Om man inkluderar hela kontinentala Europa, med undantag av Östeuropa och forna Sovjetunionen, ökade migrantpopulationen 1990 till omkring 23 miljoner – lika många som det sammanlagda antalet i USA och Kanada (Bongaarts och Bulatao 2000). Nettomigrationstakten för detta utökade område var 1,9 per tusen åren 1990–95.

Immigration uppmuntrades i Västeuropa efter det andra världskriget som en del av återuppbyggnadsansträngningarna och som kompensation för bristen på arbetskraft.⁷ Systemet med *gastarbeiter*, eller gästarbetare, framförallt i Tyskland rekryterade ett stort antal immigranter från Turkiet, Jugoslavien, Grekland, Italien, Portugal och Spanien. Ett tilltagande allmänt missnöje med immigrationen under 1970-talet gjorde, tillsammans med den ekonomiska tillbakagång som följde på oljeprishöjningarna, att processen saktades ned. Inflöden fortsatte under 1980-talet, huvudsakligen på grund av familjeåterföreningar och asylsökande. På 1990-talet fortsatte trycket för att minska immigrationen, men effekterna av ICT-revolutionen skapade en ny brist på arbetskraft i Tyskland och Frankrike. Dessa två länder försöker nu efterlikna USA:s HI-B-strategi i syfte att förmå högutbildade att migrera från samma ursprungsländer som för den amerikanska rekryteringen, det vill säga från Sydasiern.

---

6. En temporär icke-immigrant visumkategori för kvalificerad arbetskraft.

7. Detta stycke om Västeuropa baserar sig på Bongaarts och Bulatao 2000:166.

Östeuropa och Ryssland har haft betydande migrantströmmar och en nettomigration på 0,9 per tusen under 1990–95, en ökning från 0,5 under perioden 1985–90 (tabell 2). Den viktigaste drivkraften för migration i regionen har varit den dramatiska politiska omvälvningen och den standardsänkning som har följt i dess spår. Det har uppskattats att 870 000 människor lämnade regionen för att bege sig till Väst i början av 1990-talet.⁸ Krig och miljökatastrofer har försatt närapå en miljon flyktingar till utlandet. Den internationella migrationsorganisationen (IOM, International Organization for Migration) uppskattade att det mellan 1989–1996 fanns omkring 870 000 flyktingar och tvångsförflyttade människor i det forna Sovjetunionen eller CIS-länderna. IOM bedömer att det dessutom finns 740 000 ekologiska migranter.⁹ Trots svåra förhållanden har Ryssland, Tjeckien, Ungern, Polen och Bulgarien blivit nettomottagare av migranter från andra länder i regionen såväl som från utvecklingsländer. Ett viktigt flöde har bestått av återvändande som hade emigrerat under mitten av 1990-talet (Bongaarts och Bulatao 2000:167). Omkring 4,2 miljoner personer återvände frivilligt till det land där de hade medborgarskap under det tidiga 1990-talet, framförallt då ryssar till den ryska federationen (Migration News, mars 1998 v.5:3). En stor del av migrationsflödena i denna region sker dock via irreguljära kanaler och antalet odokumenterade arbetare är påtagligt högt. Mellan en halv och en miljon illegala migrantarbetare beräknas leva i Ryssland (*ibid.*).

1.6 Migrationsmönster i Latinamerika och Karibien

Latinamerika omfattar, för våra syften i rapporten, Sydamerika,¹⁰ Centralamerika¹¹ och Mexiko. Karibien består av Kuba, Barbados, Guyana, Haiti, Jamaica, Dominikanska republiken samt Trinidad och Tobago. Latinamerika och Karibien (LAC) hade en migrantpopulation på 7,5 miljoner människor år 1990 och en nettomigration på -1,2 per tusen under 1990–95, vilket var en sänkning från -1,6 per tusen jämfört med perioden 1985–90.

Argentina, Brasilien och Venezuela är de stora värdländerna. Argentina lockar till sig migranter från Peru, Bolivia och Paraguay; vissa odokumenterade. Stalker (2000:32) noterar att Argentina beräknas ha omkring 200 000 oregistrerade arbetare. Historiskt sett har de huvudsak-

8. <http://www.stichtingoikos.nl/rtf/Analytic%20Report%20for%20Amersfoort.rtf>

9. http://www.migrationint.com.au/news/italy/mar_1998-14mn.html

10. Argentina, Bolivia, Brasilien, Columbia, Chile, Ecuador, Paraguay, Peru, Uruguay, Venezuela.

11. Costa Rica, El Salvador, Guatemala, Honduras, Nicaragua och Panama.

liga flödena utgjorts av immigranter. Från 1700-talet och fram till år 1970 migrerade 3 miljoner italienare till Argentina. Mer än en miljon spanjorer flyttade till Argentina och ungefär samma antal italienare, portugiser samt afrikaner flyttade till Brasilien (Stalker 1994:221). Intressant nog var det först på 1970-talet som Latinamerika började bli en emigrerande region. På 1990-talet gick de största emigrantströmmarna från Mexiko, Venezuela och Argentina till USA. Strömmar av människor av europeiskt ursprung återvände från Argentina och Venezuela till Europa under 1990-talet, medan brasilianare av japanskt ursprung flyttade tillbaka till Japan (Bongaarts och Bulatao 2000:164).

När det gäller strömmarna från Karibien så är det USA som är destinationen för de flesta. Inom det karibiska området utgörs de huvudsakliga strömmarna av haitiska plantagearbetare i Dominikanska republiken och av lågutbildade arbetare i Bahamas.

Medan mexikaner emigrerar till främst USA, så attraherar de rikare kaffeplantagerna i södra Mexiko migrerande arbetare från Guatemala. Gränsöverskridande migration från Mexiko till USA är ett stort problem för politiskt ansvariga, till stor del beroende på den stora påfrestning som den illegala immigrationen skapar. En undersökning som utfördes 1996 av 465 mexikaner som hade gripits och tvingats lämna USA berättade att de tjänade i genomsnitt 31 USD i veckan på sitt senaste mexikanska arbete, medan de tjänade 278 USD i veckan i USA, något som ger ett 9:1 förhållande (United Press International 1996, citerad i Stalker 2000:21). Den enorma skillnaden i lönenivåer återspeglar skillnaderna i övergripande ekonomisk utveckling. 1999 var BNP per capita 4 820 USD i Mexiko, medan den var 33 386 USD i USA. Den totala arbetskraften av mexikanskt ursprung i USA uppgick till 5,7 miljoner år 2000, en uppgång från 4,6 miljoner 1990. Ett årligt, legalt och temporärt flöde om 36 000 mexikanska arbetare till i huvudsak jordbruks- samt okvalificerade arbeten i USA gör att det mexikanska bidraget till den amerikanska arbetskraften höjs ytterligare. Av de 5 miljoner oregistrerade arbetare som finns i USA så kommer 2,7 miljoner från Mexiko. De migrerar huvudsakligen till Kalifornien.¹²

1.7 Migrationsmönster i USA, Kanada och Australien

När det gäller antalet bosättare är USA, Kanada och Australien – i den ordningen – världens mest eftersökta destinationer för migranter; 1990 var migrantpopulationen 19,6 miljoner, 4,3 miljoner respektive 4 miljoner.

---

12. http://migration.ucdavis.edu/rmn/changingface/cf_apr2002/hinojosa_tables.html

Enbart under år 1992 accepterades 846 000 legala migranter till USA (Stalker 1994:169). Nettomigrationen för Nordamerika steg från 3,0 till 3,4 per tusen från 1985–90 till 1990–95 (tabell 2). För Australien/Nya Zeeland sjönk den från 5,9 till 5,1 per tusen under samma period. Migranter stod dock för närmare 20 procent av den sammanlagda befolkningen i Australien/Nya Zeeland (tabell 1), medan värdet för Nordamerikas del år 1990 var 11,7 procent.

Historiskt sett dominerade européerna immigrationsströmmarna till USA, fram tills dess att lagarna ändrades på 1960-talet. Då sattes nationella kvoter för länder utanför den västerländska hemisfären, som uppmuntrade till familjeåterföreningar. Som ett resultat av detta ökade proportionen immigranter från utvecklingsländer från 12 till 88 procent mellan perioderna 1951–1960 och 1981–1990 (Stalker 2000:26).

Tabell 3 visar ursprungsländer för den legala immigrationen till USA år 1997. De två största grupperna av de utlänningar som betraktas som ”us employees” är antingen utländska studenter eller utländska arbetare. 1998 fanns 565 000 utlänningar som hade släppts in som studerande och 372 000 som hade tagits emot som arbetare med temporära H-viseringar, se fotnot 6 (Martin 2001:28). För de 565 000 utländska studenterna var de ledande ursprungsländerna alla asiatiska: Japan (83 000), Kina (55 000), Korea (46 000) och Hong Kong (25 000).

Tabell 3. Legal migration till USA fördelad på ursprungsländer. 1997.

Land	Ankomster	%
Mexiko	163 572	18,4
Filippinerna	55 876	6,2
Kina	41 728	5,2
Vietnam	72 067	4,8
Indien	44 859	4,8
Kuba	26 466	4,2
Dominikanska Republiken	39 604	3,4
El Salvador	17 903	2,3
Jamaica	19 089	2,2
Ryska federationen	19 668	2,1

Källa: Stalker (2000: Table 3.3).

Dessutom söker många utländska studenter arbete och arbetsställstånd i USA. Man beräknar att 25 procent av de temporära viseringar som utfärdades mot slutet av 1990-talet gavs till utländska studenter som hade tagit

examen vid amerikanska universitet (Lowell 2000). De 372 000 temporära arbetstillstånden distribuerades på följande vis: Indien (69 000), Mexiko (51 000, de flesta lågutbildade), Storbritannien (39 000) och Kanada (20 000). En tredjedel av denna temporära student/arbetarkategori bedöms dock återvända, vilket reducerar nettomigrationen. Av de som lämnade på 1980-talet återvände cirka 28 procent till Mexiko, 22 procent till Europa och 15 procent till Asien (Shapiro 1992).

Kanada och Australien gjorde en helomvändning i sin immigrationspolitik på 1960-talet. Immigranternas etniska ursprung ändrades då från vitt brittiskt och europeiskt till asiatiskt och afrikanskt. På senare år har de flesta immigranterna i Kanada varit investerare och företagare från Hong Kong. Polen, Vietnam och Sri Lanka står högt på den kanadensiska listan på grund av flyktingströmmarna (Stalker 1994:179). Storbritannien är den främsta källan för immigrationen till Australien; följt av Hong Kong, Taiwan, Vietnam, Nya Zeeland, Filippinerna och Indien. Sydasiatisk immigration sker huvudsakligen genom familjeåterföreningar, medan Indien skickar många högutbildade. Nordasiatiska migranter är främst företagare (Stalker 1994:184).

1.8 Migrationsmönster på de södra Stillehavsöarna

På 1900-talet förekom en avsevärd emigration från de mindre ö-staterna i Stilla havet, i första hand till USA (Hawaii), Nya Zeeland och Australien. De tre inhemska befolkningsgrupperna på dessa öar är polynesier, mikronesier och melanesier. De polynesiska staterna Cook-öarna, Niue och Amerikanska Samoa har fler öbor som befinner sig utomlands än hemma, en åtskillnad som gradvis ökar (Connell och Brown 1995). De melanesiska staterna karaktäriseras däremot av sin interna migration, snarare än av en internationell migration. Den totala migrantpopulationen i Melanesien (Fiji, Papua Nya Guinea, Vanuatu och Solomon-öarna) uppgick år 1990 till omkring 48 000 (United Nations 1995).

Emigration är ett stort bekymmer i regionen, eftersom de flesta öarna har mycket begränsade resurser. Vår alltmer globaliserade värld stimulerar öborna att tillfredsställa sina ambitioner i den omgivande, utvecklade världen. Migrationen uppmuntras dessutom; som ett sätt att påskynda den ekonomiska utvecklingen i ö-staterna (se kapitel 5 för detaljer om remitteringarnas roll i regionen). Som helhet betraktad hade regionen en nettomigration uppgående till -1,8 per tusen 1990–95, vilket var en minskning från -2,8 1985–90 (tabell 2). Emigrationen ökade under den senare perioden beroende på statskuppen i Fiji och utflödet har därefter avtagit.

Den sammanlagda migrantpopulationen i Polynesien, Melanesien och Mikronesien var omkring 76 000 år 1990, varav Papua Nya Guinea och Fiji svarade för omkring 38 000 (United Nations 1995).

1.9 Förändringar i mönster, snarare än i antal

Så långt visar analysen, att medan migrationstendenserna har varit universella, påvisar flödena ett särskilt mönster, som gör migranterna ojämnt fördelade över världens olika regioner. ”1990 bodde 45 procent av den internationella migrantpopulationen i industriländer och 55 procent i utvecklingsländer. De största andelarna återfanns i tre regioner: Asien, med 36 procent, Nordamerika (USA och Kanada) och Europa samt det forna Sovjetunionen, med omkring 20 procent vardera.” (Bongaarts och Bulatao 2000:160).

Om man tittar på tabell 1 och jämför de procentuella andelarna av migranter med den totala befolkningen förändras bilden något. Västasien (huvudsakligen länderna runt Persiska viken) hade den högsta procent-satsen migranter (29 procent), följt av Västeuropa och Australien/Nya Zeeland (20 procent) och Nordamerika (11 procent). Andelen kvinnor i den sammanlagda migrantpopulationen visar ingen större variation, utan ligger mellan 45 och 50 procent (förutom i västra Asien, där den är 40 procent).

Ökningen i den totala globala migrantpopulationen från 75 miljoner till 120 miljoner mellan år 1965 och 1990 (se introduktionen) innebär ungefär en 1,9 procentig ökning per år. Men världens befolkningsökning var under denna period 1,8 procent, vilket skulle tyda på att migrationens tillväxttakt endast var något högre än takten i befolkningsökningen. Om man då utgår från att den här internationaliseringsprocessen inte skiljer sig från tidigare migrationsvågor, vad har den (magnituden och migrationsmönstret) i så fall för betydelse i ett globaliseringssammanhang; det vill säga för den pågående ekonomiska, teknologiska, sociala och politiska internationella integration, som påbörjades efter andra världskriget? (ADB 2001:161).

Betydelsen ligger i hur flödenas mönster förändras, snarare än i dess volym. Snabba förbättringar i transporter och kommunikationer har minskat kostnaderna och gjort det möjligt att lättare resa över stora avstånd. Det är idag mycket lättare att resa från Asien till Europa och Nordamerika än vad det var i början av 1900-talet. Priset för telefonsamtal mellan regionerna är betydligt lägre än tidigare. Detta underlättar migrationen, det leder till större benägenhet bland migranterna att flytta

fram och tillbaka och gör det också lättare för dem att hålla kontakt med ursprungsländerna.

I ekonomiska termer skulle den traditionella neoklassiska teorin om faktorprisutjämningen hävda att lönedifferenserna kommer att leda till arbetskraftsmigration fram till dess att reallönerna är lika både i ursprungs- och värdländerna. Då upphör migrationen. Även om det i realiteten finns en hel del konvergens mellan utvecklade länder vad gäller reallöner, är emellertid skillnaderna mellan utvecklade länder och utvecklingsländerna fortfarande mycket höga, och blir i själva verket allt högre. Arbetskraft rör sig inte lika lätt mellan regioner som kapital. Alla länder reglerade t ex migrationsflödena med hjälp av viseringskrav redan tidigt under 1900-talet. Därför förekommer begränsade rörelser mellan låglöneregioner och höglöneregioner, och denna segmentering är också en anledning till att flödena inte avtar. Även om man skulle hävda att teoremet är korrekt kan man ändå med rätta fråga sig om verkligen migrantflödena skulle upphöra om alla länder uppnådde ungefär samma ekonomiska utveckling. Det krävs ingen större fantasi för att tänka sig att skälen till att migrera inte alltid är ekonomiska. Att försöka minska skillnaderna i utvecklingsnivåerna borde ändå, för dess egen skull, vara av hög prioritet för de politiska beslutsfattarna, eftersom detta skulle innebära jämlika möjligheter för alla att vara delaktiga i vår globaliserade värld.

Immigrationens effekter på värdländerna

KAPITEL 2

2.1 Medelålder och nativitet

Immigration lockar fram starka reaktioner från värdländernas medborgare runt om i världen. Den mest omedelbara effekten är den demografiska förändringen: befolkningen ökar och strukturen påverkas av den vanligtvis unga åldern hos migranterna. Exempelvis har ett land som Australien, en av världens nettomottagare av migration i den utvecklade världen, bevittnat en av de högsta proportionella befolkningsökningarna sedan slutet av andra världskriget just på grund av migration – 38 procent (Stalker 1994:42). Eftersom migranter ofta flyttar när de är unga minskar därmed medelåldern i den mottagande befolkningen. Den demografiska strukturen påverkas därtill av den relativt sett högre nativiteten hos migranter (beroende på deras yngre åldrar), vilket kan resultera i högre födelsetal bland immigrantfamiljer än hos värdnationens hushåll. I utvecklade länder med låga eller minskande tal för befolkningstillväxten (en grånande befolkning) påverkar denna tillströmning av yngre migranter i arbetsför ålder arbetsmarknaden positivt och ger framtida tillväxtmöjligheter. Som ett resultat av immigrationen under efterkrigstiden fram till i början av 1980-talet, minskade Belgiens medelålder med 1,8 år, Sveriges med 0,7 år och Kanadas, Frankrikes och Tysklands med 0,5 år vardera (Stalker 1994:42).

I vissa länder, som Australien, förutspår man emellertid att även om nettoimmigrationen skulle vara 140 000 per år kommer proportionen äldre människor ändå att öka från 11 till 18 procent fram till år 2031 (Appleyard 1989:76). Det förväntade avtryck som orsakas av migranterna i den demografiska balansen beror ytterst på värdlandets speciella omständigheter; det vanligaste resultatet är sannolikt en sänkning av medelåldern hos befolkningen i värdländerna. En utbredd hypotes är

dock att immigranter har en tendens att följa värdlandets mönster (vad gäller nativitet etc.) och att temporära effekter på den demografiska strukturen suddas ut eller absorberas av värdlandets mönster i det långa loppet.

2.2 Utbildningsnivåer och särskilda färdigheter

Immigranternas utbildningsnivåer och särskilda färdigheter påverkar också värdlandet. Immigranterna har historiskt sett liknat de folkslag de har förenat sig med vad avser kunskapsnivåer. Under senare tid migranternas mångfald dock reducerat utbildningsnivån hos immigranterna – som grupp, i förhållande till värdlandets befolkning. Detta är mycket tydligt dokumenterat i USA, där inflödet av migranter från utvecklingsländer nyligen har lett till denna differential (Stalker 1994:48). Stalker citerar Borjas (1990): ”1940 hade den typiske immigranten (i USA) nästan ett års längre skolgång än den typiske amerikanen. 1970 var de två kategorierna i stort sett lika. Men 1980 hade den typiske nye immigranten närmare ett års kortare skolgång. Detta beror i första hand på den förändrade sammansättningen av nationella ursprung. På femtio- och sextiotalet kom immigranterna primärt från Europa och hade genomsnittligen en längre skolgång bakom sig, medan på nittioalet kom allt fler immigranter från utvecklingsländer som Mexiko och Filippinerna, och de hade en i genomsnitt kortare skolgång.”

Det samtidiga inflödet av högutbildade, lågutbildade samt bristfälligt utbildade migranter reducerar genomsnittet av migranternas utbildningsnivåer i sin helhet. Detta mönster visar sig också i polariseringen av migrantgrupper, mellan sådana med mycket hög utbildning och sådana med mycket låg utbildning. För dem med utbildning på mellannivå gör fördelarna som utbildningen ger i relation till kostnaderna att det fortfarande är fördelaktigt att emigrera, men projektet att immigrera är svårare att genomföra på grund av de restriktioner som värdlandet lägger på denna typ av migranter.

Eftersom lönsamheten av utbildningsinsatsen vanligtvis är lägre i ursprungslandet än i det utvecklade landet finns det en drivfjäder för de utbildade att migrera från utvecklingsländerna. För värdlandet ligger den potentiella fördelen i att man kan erhålla utbildad arbetskraft utan att lägga ut pengar på utbildning. Å andra sidan kan värdlandet komma att investera i utbildningen av immigranternas familjer.

2.3 Arbetsmarknaden: anställning och löner

Den kanske känsligaste dimensionen av immigration är dess effekt på det mottagande landets arbetsmarknad. Frukten för att förlora arbeten till immigranter har historiskt sett varit den främsta anledningen till att begränsa immigration. Oron bygger på antagandet att antalet jobb är detsamma över en viss tidsperiod och att ju fler immigranterna är, desto mer intensiv kommer konkurrensen om arbeten att bli mellan dem och lokalbefolkningen. Det största felet med detta argument är emellertid att det underlåter att ta hänsyn till immigrationens inflytande på ekonomins efterfrågesida, det vill säga att den ökade efterfrågan från immigranterna skapar ytterligare arbetstillfällen. En konsekvent teori om sysselsättningsens förhållande till migration lyser visserligen med sin frånvaro. Men om vi utgår från de data som finns över proportionerna av migranter i relation till den totala befolkningen så visar det sig att tillskottet av migranter åtminstone inte nämnvärt förändrar den optimala sysselsättningsnivån eller produktionen i ekonomin.

En OECD-studie jämförde immigrationsflödenas effekter på de nationella arbetslöshetssiffrorna i världländerna under perioderna 1984–89 och 1990–95 (SOPEMI/OECD 1997). Resultaten ger vid handen att det inte finns någon direkt korrelation mellan antalet utlänningar som kommer till ett land och förändringarna i graden av arbetslöshet (som det citeras i Stalker 2000:84). Många undersökningar på 1980-talet fastslog att immigrationen inte minskade arbetstillfällena för de inhemska arbetarna; i vissa fall kan de rent av ha förbättrat situationen för dem (Stalker 2000:86). För Kanada och Australien var slutsatserna desamma. En studie från Frankrike fastslog att alla kategorier av immigranter kompletterar den inhemska befolkningen och att en tioprocentig ökning av en eller annan migrantgrupp skulle ha mycket små effekter på lönerna (Tapinos 1994:164 i Stalker 2000:89).

En annan utbredd rädsla i anslutning till immigration är att lönenivåerna skulle sänkas som ett resultat av den ökade tillgången av arbetskraft på arbetsmarknaden. Det är ett påstående som är svårt att pröva; immigranterna kan antingen ha en positiv eller negativ effekt beroende på typ av arbete och efterfrågestruktur för deras tjänster i värdlandet – immigranterna svarar ju trots allt för endast en mycket liten andel av befolkningen. I Australien, där andelen immigranter är betydlig har studier visat att immigranterna hade en neutral effekt på arbetsmarknaden (McMahon 1993). Andra undersökningar som har försökt studera immigrationens effekter (i Australien, Kanada, Hong Kong, Israel) har inte fått fram några tydliga resultat i någon riktning; varken arbetslösheten eller

lönestrukturen visade någon relation till immigrationsvågorna (Stalker 1994:53).

I studier som jämfört immigration och löner i USA har den slutsatsen dragits att inflytandet på löner är mycket svagt – även så mycket som en fördubbling av den immigrerade arbetsstyrkan reducerade de inhemska lönerna med endast 2–3 procent (Tapinos 1994:157 i Stalker 2000:87). Å andra sidan har en färsk studie (Borjas 1994) visat att även om den lönenivån sammantaget inte påverkades av immigration, tycktes det som om arbetare längst ned på löneskalan förlorade på utvecklingen, samtidigt som många kvalificerade grupper drog fördel av den ökade efterfrågan på immigranternas tjänster (Stalker 2000:87). En möjlig fördel av immigrationen av lågutbildad arbetskraft (t ex hemhjälp och barnsköterskor) är att den frigör kvinnor i värdländerna att träda in i på arbetsmarknaden. Dessutom är immigration ur arbetsgivar-/företagarperspektiv ett idealiskt sätt att sänka kostnaderna, eftersom det för det mesta är så att immigranter har lättare än den lokala befolkningen att acceptera både lägre löner och arbetsförhållanden som ligger under det normala. Detta återspeglas i billigare varor och i ökad produktion.

2.4 Social trygghet och välfärd

Immigrationens effekt på socialförsäkring och andra förmåner i välfärds-systemet är en annan källa till oro. Den är, återigen, svår att kategoriskt påvisa. Å ena sidan ansluter sig immigranterna till den grupp som behöver utbetalningar ur socialförsäkringssystemet när de har lämnat sin arbetsföra ålder, men det är också sant att de kommer att ha bidragit till resurserna under den tid de arbetat i värdlandet. Återigen, migranternas jämförelsevis unga ålder utökar den tidsrymd då de bidrar till detta välfärdssystem.

Stalker (1994:56–57) granskar jämförande undersökningar om kostnader för, och bidrag från, immigranter. Som han påpekar varierar resultaten. Studier i Storbritannien visar att arbetslösa vita män ställde mer omfattande krav på arbetslöshetsunderstöd än de etniska minoriteterna (Jones 1993). Även i USA hävdar den lobbygrupp som är positiv till immigration att landets elva miljoner immigranter (omkring 1992) tjänade åtminstone 240 miljarder dollar per år, betalade 90 miljarder dollar i skatter men ändå bara tog emot fem miljarder dollar i form av förmåner (Mandel och Farrell 1992). Om välfärd däremot definieras på så sätt att begreppet också inkluderar utbildning (något som Stalker ställer sig tvivlande till) visar en studie av Borjas att immigranterna i USA tog emot mel-

lan 1 och 3 miljarder dollar mer från välfärdssystemet än vad de bidrog med (Borjas 1990). Detta argument försvagas om vi tar hänsyn till de illegala immigranterna. Samtidigt som de flesta illegala migranter betalar till socialförsäkringssystemen via sina arbetsgivare, så är det enbart ett litet fåtal av samhällstjänsterna som de kan utnyttja – förutom utbildning. Stalker citerar Simon (1989:92), som menar att de betalar fem till tio gånger så mycket mer i skatter som de kostnader för samhällstjänster som de utnyttjar. Han kommer fram till att på det hela taget är det svårt att få fram en klar bild av immigranternas effekter på välfärden.

De mer påfallande och varaktiga effekterna av immigration hittar man på de sociala och kulturella områdena, snarare än på det ekonomiska. De möjligheter den skapar för människor från en rad olika kulturer att interagera är exempelvis ett viktigt skäl till att utbildningsinstitutioner i USA stimuleras till att sätta kvoter för internationella studenter. Medaljens baksida kan vara oron för immigrantghetton och en utspädning av det inhemska sättet att leva. Man skulle emellertid kunna resonera som så att denna oro ändå försvagas i den nutida globaliseringen, där politiska gränser förlorar betydelse.

Emigrationens effekter på ursprungs- länderna: den intellektuella utarmningen

KAPITEL 3

Här kommer vi till kärnpunkten i denna studie. Som tidigare har påpekats, har migrationsforskningen hittills koncentrerat sig på effekterna av immigrationen på värdländerna, samt på kännetecknande drag hos ekonomierna och hos migranterna för att bättre kunna förstå benägenheten att migrera. Det finns färre studier om emigrationens effekter på ursprungsländerna, även om intresset på detta område växer. I kapitel 3–6 ligger vårt fokus på emigrationens effekter på ursprungsländerna vad avser intellektuell utarmning (*brain drain*), remitteringar och arbetsmarknaden.

Begreppet intellektuell utarmning, *brain drain*, används för att beskriva uttåget av akademiskt utbildade och högt kvalificerade personer från utvecklings- till utvecklade länder. Det handlar om den internationella omplaceringen av humankapital. Beine m.fl. (2002) följer den akademiska och empiriska behandlingen av ämnet mycket överskådligt och den litteraturöversikt som här följer grundar sig till stora delar på deras arbete.

Frågan om intellektuell utarmning har studerats alltsedan 1960-talet (t. ex. Grubel och Scott 1966). Tidiga analyser gjordes inom det neoklassiska analytiska ramverket, där fenomenet ansågs ha en negativ effekt på välfärden hos dem som lämnades kvar om migranternas bidrag till ursprungsekonomin var större än deras inkomst och förtjänst. Det var allmänt accepterat att intellektuell utarmning påverkade ursprungsländerna negativt, i tron att den sociala avkastningen på allmänt finansierad utbildning är högre än individers avkastning på utbildning, samt att den intellektuella utarmningen bidrar till maximal privat avkastning endast för migranten (Bhagwati och Hamada 1974). Detta har lett till det allmänna betraktelsesättet att högutbildade migranter som lämnar sina länder försakar sina landsmäns välfärd.¹³

---

13. Detta ledde till en debatt på 1970-talet om en "hjärnskatt", som skulle kompensera de länder som blev av med högutbildade för den förlust av utbildad arbetskraft de led.

För att förstå vilka siffror det rör sig om citerar Beine m.fl. (2002) den kumulativa ”begåvningsförlusten”, region för region år 1990, som har uppskattats till 15 procent (av det totala antalet ”begåvningar”) i Centralamerika, 6 procent i Afrika, 3 procent i Sydamerika och 5 procent i Asien (Carrington och Detragiache 1998).

Frågan om *brain drain* är komplex. Å ena sidan har de flesta utvecklingsländer en kronisk brist på akademiskt utbildade. Å andra sidan är det mycket attraktivt för kvalificerade personer att emigrera till den utvecklade världen i Nordamerika, Oceanien (Australien och Nya Zeeland) och Europa. Förlusten för ursprungslandet är tvåfaldig: dels den stora investeringen i att utbilda akademiker, dels frånvaron av deras tjänster i hemlandet. Detta får en negativ effekt på ekonomisk utveckling och ökar sannolikheten av framtida migration av andra högutbildade. Till detta skall läggas bristen i ursprungslandet på den typ av arbeten som dessa akademiker säkrar i destinationslandet. Det är särskilt bristen på möjligheter att göra karriär och att utveckla färdigheter inom sina specialområden som driver de högutbildade till permanent migration till de utvecklade länderna. Skillnaderna i avkastning på utbildning och kunskapsnivåer mellan utvecklings- och utvecklade länder orsakar denna flykt.

Intellectuell utarmning skapas också av efterfrågan i de utvecklade länderna, vars immigrationspolitik gynnar ett inflöde av högt utbildade migranter. En sådan ”kvalitetssektiv” politik är nu mycket vanlig bland OECD-länder (t.ex. Kanada och Australien) och återspeglar ett inhemskt arbetsmarknadsbehov i den utvecklade världen. I kombination med drivfjädrarna leder detta till mycket höga migrationstal bland de högt utbildade, och får till följd ett flöde av humankapital till regioner där detta redan är stort – de utvecklade länderna.

Situationen är annorlunda för flödet av högutbildade mellan utvecklade länder. Migration av akademiker mellan OECD-länder sker i form av temporär studentmigration och förflyttningar mellan arbetsledande och tekniska specialister, vilket innebär ett sorts intellektuell cirkulation (*brain circulation*), snarare än utarmning, i dessa länder.

3.1 Högre utbildning

De nästan 90 000 högt utbildade migranter som lämnade utvecklingsländerna för att bege sig till USA år 1990 beräknas stå för en nettoförlust i tertiär utbildning för ursprungsländerna uppgående till 7 400 USD per person, eller 642 miljoner USD totalt (Griffin och McKinley 1994:50). UNDP:s Human Development Report år 2001 noterar att medelkostnaden för att

utbilda dataspecialister i Indien låg mellan 15 000 USD och 20 000 USD. Man antog att hundra tusen av dessa specialister skulle emigrera varje år till följd av en ökning i antalet viseringar som gavs till temporära arbetare i USA. Rapporten beräknade att Indien förlorar omkring 2 miljarder USD varje år i resurser på grund av dataspecialisternas migration till den utvecklade världen. En annan studie (dock ej verifierbar) uppger att det går en indisk läkare på var 1 325:e person i USA. I Indien går det en läkare på varje 2 400:e medborgare.¹⁴

3.2 Kan utvecklingslandets arbetsmarknad absorbera högutbildad arbetskraft?

Den komplexa situationen framträder också, delvis, när man betänker att arbetsmarknaden i utvecklingslandet ofta är oförmögen att absorbera den högutbildade arbetskraft som det högre utbildningsväsendet frambringar. Indien och Filippinerna är goda exempel. 1990 var 1,2 miljoner av Indiens 3,8 miljoner teknisk-vetenskapliga begåvningar registrerade som arbetslösa (McDonald 1992:46). Migration till Mellanöstern från Indien har också skett inom kategorierna högutbildade och delvis högutbildade, utan att den framkallat någon nationell brist på arbetskraft. I Filippinerna föredrar de sjuksköterskor som investerar i sin sjuksköterskeutbildning att migrera till USA på grund av de enorma lönedifferenser som finns – 146 USD per månad i Filippinerna mot 2 500 USD i USA – samtidigt som det råder sjuksköterskebrist i USA (Stalker 1994:119). Utbildningssystemets förkärlek för tertiär utbildning på bekostnad av primär utbildning, är den viktigaste anledningen till detta överflöd av högutbildade.

Sedan finns det länder som skulle behöva experter men som inte har några möjligheter att använda dem. Afrika och de Karibiska staterna är här tydliga exempel. Ghana har förlorat 60 procent av de läkare som landet utbildade på det tidiga 1980-talet. I Somalia beräknar man att tillgången på utexaminerade från universitet är fem gånger större än behovet, vilket leder till att de flesta måste leta arbeten utomlands (*ibid.*) I Elfenbenskusten visade en studie att cirka 40 procent av akademikerna i de stora städerna var arbetslösa år 1985 (Adepoju 1991:208). Likaledes fanns det år 2001 400 legitimerade läkare i Zambia, eller en läkare per 25 000 invånare – en minskning från 1 200 läkare på 1990-talet. De resterande 800 läkarna hade begett sig till de mer lukrativa marknaderna i USA (Tanner 2002). I Östeuropa har Bulgarien förlorat mer än 7 000 pro-

---

14. http://www.yespakistan.com/education/brain_drain.asp

fessorer och forskare. En undersökning visade att år 1996 planerade 40 procent av Bulgariens vetenskapsmän att emigrera (*Migration News* v.4:1).

Återigen, skillnaderna i ekonomiska utvecklingsnivåer skapar dessa migrationsflöden från områden med stora behov, till områden där det redan finns ett stort överflöd. Ett alternativ till detta människoflöde vore ett flöde av arbeten. Det senaste uppsvinget för ICT-industrin har underlättat förflyttningen av många arbeten ”back-office”, till exempel i form av s k ”call-centers”, till utvecklingsländer, i syfte att minimera kostnaderna. Denna ”outsourcing” vinner både de internationella arbetsgivarna och de arbetskraftsrika utvecklingsländerna på. Huruvida detta ger någon effekt på migrationen, och i så fall i vilken omfattning, återstår att se.

3.3 Akademiker från utvecklingsländer som inte återvänder

En annan intressant dimension av den intellektuella utarmningens problem är de studenter som lämnar utvecklingsländerna för att skaffa sig högre utbildningar och som sedan aldrig återvänder. Detta gäller framförallt asiatiska studenter i USA.

Migranter från utvecklingsländer har en större benägenhet till permanent migration. Undersökningsresultat visar andelen utländska personer som hade doktorerat under 1990–91 i naturvetenskapliga ämnen samt teknologi och som år 1995 fortfarande var kvar i USA: 79 procent av doktorerna från Indien och 88 procent av doktorerna från Kina. Enligt kinesiska tjänstemän hade vid år 1995 endast 75 000 av de 220 000 studenter som hade lämnat Kina sedan år 1979 återvänt (*Migration News* v.2:5). I kontrast till detta arbetade 1995 endast 11 procent av de koreaner och 15 procent av de japaner som hade doktorerat i naturvetenskapliga och ingenjörsvetenskapliga ämnen vid amerikanska universitet under 1990–91 (Cervantes och Guellec 2002).

3.4 Återkomsten av högt utbildade experter

Den andra sidan av myntet är återkomsten av högt utbildade experter som har skaffat sig värdefulla erfarenheter i utvecklade länder. Den roll som de multinationella företagen spelar kan hjälpa till i denna återvändande-process genom att de lockar migranter att återvända till arbeten som kan jämföras med dem de hittar utomlands. Återvändande migrantflöden har också varit avsevärda. Av alla immigranter i USA beräknas så många som 20 procent lämna USA inom tio år efter ankomsten, och en tredjedel

lämnar någon gång under sin livstid (Bratsberg och Terrell 1996:789).

Det främsta flödet på 1990-talet gick till Sydkorea och Taiwan. Före Asien-krisen hjälpte den koreanska ekonomiska utvecklingen till att bättra på landets forsknings- och akademiska institutioner, som i sin tur lockade hem utvandrarna. Inte bara ökade antalet återvändande migranter, utflödena minskade. Förhållandet mellan koreanska emigranter i relation till de som återvände var en gång 19:1, men år 1994 var detta förhållande endast 2:1 (Stalker 1994:112). Utvecklingen av Taiwans högteknologiska industrier har också lockat till sig en betydande återströmmning av migranter.

3.5 Hur den intellektuella utarmningen klaras av

Hur kan ursprungslandet kompensera sig för förlusten av humankapital, oavsett om den är temporär eller permanent? Tanner (2002) anför remitteringar, återkomsten av högutbildade migranter och utvecklingshjälp som de tre huvudsakliga kompensationsmekanismerna. Penningförsändelser riktar in sig på den del av migrantfamiljen som blir kvar i ursprungslandet och behandlas mera utförligt i nästa kapitel. Återkomsten av högutbildade migranter, som diskuterades i det föregående avsnittet, för också med sig nyförvärvade färdigheter, know-how, likviditet och internationella kontakter, som kanske kan användas för att exempelvis starta företag. Utvecklingshjälp tjänar som en kompensatorisk mekanism genom material och tjänster till ursprungslandet.

Tanner är bekymrad över de långsiktiga konsekvenserna av dessa tre mekanismer: remitteringarna ebbar ut och är inte jämna; proportionen högt utbildade migranter som återvänder hem är mycket liten; och automatisering har ofta skadliga effekter på arbetskraftsrika utvecklingsekonomier. Automatisering kan få som följd ökad migration hos den arbetskraft som den ersätter. Han åberopar Williams¹⁵ för att visa att automatisering som har framkallats av utvecklingshjälp leder fattiga länder till att anställa högavlönade specialister från utlandet eller till att förlita sig på frivilliga arbetare med otillräcklig kompetens för att kompensera för förlusten av intellektuell kapacitet. Detta perspektiv leder till slutsatsen att intellektuell utarmning skapar oåterkalleliga skador på migranternas ursprungsländer. I nästa avsnitt ges ett alternativt perspektiv på samma fenomen; där behandlas istället begreppet ”*brain gain*”, intellektuell tillströmning.

---

15. <http://www.imfundo.org/brain/contents.htm>

3.6 Brain Gain – intellektuell tillströmning

På sista tiden har en annan sida av *brain drain*-debatten framträtt. Parallellt med studier om den negativa effekten på ursprungslandets tillväxtpotential inom en endogen tillväxtram (t ex Blomqvist 1986, Miyagiwa 1991, Haque och Kim 1995, Reichlin och Rustichini 1998, Wong och Yip 1999) har mer positiva aspekter av bildandet av humankapital i ursprungslandet börjat hamna i blickfånget. Vissa färskas undersökningar fokuserar på aspekten "brain gain" (t ex Mountford 1997, Stark m fl 1998, Vidal 1998 och Beine m fl 2001).

De senare studierna hävdar att om avkastningen på utbildning är högre utomlands så ökar deltagandet i utbildning i ursprungslandet, eftersom möjligheterna till att migrera ökar. Detta ökar humankapitalet i ursprungslandet i det längre perspektivet, då endast en liten del av de välutbildade faktiskt lyckas hitta arbetstillfällen utomlands. Det ger också återkopplingseffekter i form av inkomster från remitteringar, utsikter av en återvändande migration av högutbildade (Dos Santos och Postel-Vinay 2001) samt bildandet av företags- och handelsnätverk.

Beine m.fl. (2002) utökar denna analys. På basis av ekonometrisk analys av emigrationstalen i femtio länder fann de en betydande positiv effekt på bildandet av humankapital i dessa länder. Vidare; för varje land påvisar de effekterna av en marginalökning av migrationstakten bland de högutbildade och gör uppskattningar om landets tillväxtpotential för den händelse migrationstakten var lika med noll. Detta gjorde det möjligt för dem att skilja mellan vinnarländer (de som hade fått en positiv effekt på bildandet av humankapital) respektive förlorare (de med en negativ effekt). De fann att medan förlorarna var fler än vinnarna innehöll denna senare kategori de viktigaste länderna vad gäller demografisk storlek. Vinnarna omfattade Indonesien, Ghana, Kina, Pakistan, Guyana, Jamaica, Trinidad och Tobago, vilka också hade en låg proportion högutbildade i befolkningen (mindre än 5 procent). Förlorarna, som skulle vinna på ett totalförbud mot emigration, var Ecuador, Korea, Filippinerna och Costa Rica.

Beine m.fl. delade också upp exemplet i länder som skulle vinna på att öka migrationen av sina högt utbildade personer och de som inte skulle göra det. I den förra kategorin återfanns Kina, Indien, Indonesien, Brasilien och Pakistan. Den senare kategorin inkluderade de flesta andra länder, bland dem de Karibiska och Centralamerikanska staterna.

3.7 Inte mycket tröst på kort sikt

Även om de teoretiska argumenten för positiva effekter kanske håller i det långa loppet, är de ändå inte till mycket tröst för de länder som fått faktiska svårigheter p g a kompetensförlust på kort och medellång sikt. Omfattningen av *brain drain* mäts med hjälp av att sätta det faktiska antalet högutbildade emigranter och deras proportion av den sammanlagda resursen av yrkesutbildade arbetare i relation till utbildningens kostnader. Bristen på jämförbara data om utbildnings- och färdighetsnivåer i ursprungsländer har hindrat forskning om den intellektuella utarmningens effekter på dessa länder, men det finns landspecifika bedömningar som understryker problemets omfattning. Det uppskattas att uppåt 1,5 miljon universitetsutbildade har lämnat utvecklingsländerna för att bege sig till Västeuropa, USA, Japan och Australien. Mellan 1985 och 1990 beräknas Afrika ha förlorat 60 000 högutbildade och därefter 20 000 per år (ACP-EU Courier 1996:59).

Slutligen, det traditionella argumentet att emigration tappar av överskottet på arbetskraft i ursprungsländerna tycks inte hålla i sammanhanget, eftersom många utvecklingsländer är i skriande behov av de tjänster som deras högutbildade skulle kunna erbjuda. Så länge som emigrationen drivs av ett behov av personliga prestationer och framgångar kommer *brain drain* att fortsätta att utgöra varaktig en aspekt av migrationen. Ursprungsländerna måste vidta långsiktiga åtgärder för att reducera incitamenten till att emigrera och detta för oss tillbaka till frågan om utvecklingsländernas ekonomiska utveckling.

Emigrationens effekter på ursprungs- länderna: remitteringarna

KAPITEL 4

4.1 Hushålls-, lokal- och nationell nivå

Ett annat område när det handlar om emigrationens effekter på ursprungsländerna är det finansiella återflödet/de ekonomiska överföringarna från migranterna till deras hemländer; här benämnda remitteringar. Frågan är central för debatten om emigrationens kostnader och fördelar. I detta kapitel kommer frågan att diskuteras generellt, medan kapitel 5 innehåller en granskning av remitteringarna kontinent för kontinent.

Om arbetskraft betraktas som en handelsvara, då är remitteringarna den del av betalningen för export av arbetskraft som det exporterande landet erhåller. Med tanke på remitteringarnas natur kan deras effekter studeras på tre nivåer – på mikro(hushålls-)nivå, lokalnivå och makronivå (nationell nivå). Eftersom penningflödena huvudsakligen kommer från arbetare utomlands och går till deras familjer i hemlandet sker den direkta effekten av remitteringarna på hushållens inkomstnivå. Eftersom remitteringarna består av betydande belopp så lämnar de också spår i den nationella betalningsbalansen och effekterna av dem kan kännas i såväl valutareserven som i bytesbalansen. Remitteringarna är ibland också avsedda för lokala eller sociala ändamål och går då till organisationer snarare än till hushåll. I sådana fall är effekterna märkbara i de lokala samhällenas utveckling.

Remitteringar kan även investeras i statliga obligationer i ursprungslandet. Det är inte heller alltid så att de förs över i form av kontanter. Det kan i stället handla om konsument- och kapitalvaror eller professionella tjänster. De kan skickas av individuella migranter eller av grupper av migranter (t.ex. de ”home town associations” där emigranterna går samman och skickar pengar till Mexiko eller Centralamerika för fiestas, allmänna nyttigheter och andra aktiviteter).

De kanaler som används för remitteringar kan vara formella eller informella – genom banker, postväsende, företag specialiserade på penningförsändelser eller via kurirer som bär med sig kontanter eller varor, men de flesta överföringarna sker genom släkt och vänner.

4.2 Svårt att bedöma omfattningen

Det är uppenbart att det är svårt att närmare kunna uppskatta storleken på migranternas remitteringar. Den officiella registreringen av remitteringar kan enbart få tillgång till överföringar som har gått genom formella organisationer, och då är dessutom endast en del av dessa åtkomliga. Officiell statistik om remitteringar underskattar därför de verkliga flöden som sker över internationella gränser.

Den mest använda officiella statistiken om remitteringar är IMF:s data som har klassificerats i tre olika typer: *Workers' remittances*, som skickats av arbetare som arbetat utomlands i mer än ett år; *Compensation of Employees* (tidigare kallat *Labour income*), remitteringar som skickas av migranter som har levt utomlands i mindre än ett år samt *Migrant Transfers*; värdet av migranternas hushåll, personliga egendom, kapitalvaror som är flyttbara, de medel som överförs av migranten – minus deras finansiella förpliktelser. Av praktiska skäl brukar den senare kategorin utelämnas när man talar om de sammanlagda remitteringarna som i stället räknas ut som summan av *Workers' remittances* och *Compensation of Employees*. Men även dessa uppgifter lider brist på konsekvens, beroende på de olika sätt som de enskilda länderna definierar, insamlar och rapporterar remitteringar. Postförsändelser registrerar exempelvis inte huruvida sändaren (migranten) har varit utomlands mindre eller mer än ett år. Dessa belopp hamnar därför utanför den officiella statistiken eller tas godtyckligt med i någon av kategorierna.

Vidare finns det två typer av läckor i dessa statistiska uppgifter: migrerande arbetares "personliga import" (det vill säga varor importerade av migranter som återvänder hem och får ta med sig dessa tullfritt, eller tar in dem som personligt bagage eller gåvor) och de besparingar som tas med hem vid det slutliga återvändandet (i form av kontanter eller resecheckar) och som sedan omvandlas till lokal valuta i inhemska banker (Puri och Ritzenma 1994). Trots dessa problem bjuder IMF-statistiken på de mest jämförbara uppgifterna och används därför vitt och brett i forskningen om remitteringar.

Remitteringar har en positiv effekt på de mottagande hushållen/länderna, eftersom de mjukar upp restriktioner på utländsk valuta och för-

bättrar betalningsbalansen. De möjliggör import av kapitalvaror och råvaror för industriutveckling. De är potentiella källor till sparande och investeringskapital som kan användas för utveckling. De hjälper till att dämpa effekterna av externa påfrestningar (t.ex. oljeprishöjningar). De är ett nettotillskott till de resurser som finns. De höjer mottagarens levnadsstandard, och de förbättrar inkomstfördelningen (när de fattiga och de lägre utbildade migrerar). (Russell m.fl. 1990:23).

Motargument är t ex att överföringarna är oförutsägbara, att de främst används för att köpa konsumtionsvaror och därmed underblåser icke-produktiv konsumtion, ökar inflationstryck, medför artificiella höjningar av lönenivåer såväl som import- och betalningsbalansproblem; att de skapar få eller inga investeringar i produktivt kapital; att de leder till ökade personliga investeringar i fastigheter; att de uppmuntrar beroende av remitteringar som en inkomstkälla och underminerar god arbetspraxis; att de ökar de potentiella effekterna av återvändande migration. Slutligen skapar de avund och förbittring och hushåll som inte har relationer till migranter frestas till konsumtion.

Mycket av den forskning som har med remitteringar att göra har koncentrerat sig på användningen av dem, på determinanter och på volymen, samt deras effekt på avsändare och mottagare. Studier om användningen av remitteringar tjäna som belägg för att antingen stödjade eller argumentera emot de effekter som nämns ovan. Beroende på de olika nationella förutsättningarna och på remitteringarnas natur, avsändarna och de mottagande hushållen, kan rönen mycket väl hamna på endera sidan av debatten.

4.3 Ett ramverk för analys

Russell (1986) erbjuder ett användbart ramverk för att analysera de avgörande faktorerna för remitteringar och deras påverkan på sådana beslut som – *Skall jag skicka pengar?, Hur gör jag?, Vilket belopp är lämpligt?* – såväl som determinanter för hur de används.

Determinanter för remitteringar räknas upp i tabell 5: antalet arbetare utomlands, lönenivåer, ekonomisk aktivitet i värd- och ursprungsländer, växelkurser, förhållandet mellan räntenivåerna i ursprungs- och värdländerna, politiska riskfaktorer i ursprungsländerna, facilitet för penningtransaktionen, andelen kvinnor i förhållande till män i värdlandet, hur många år som har gått efter att migrationen inleddes, hushållens inkomstnivå, anställningsförhållanden för övriga familjemedlemmar, civilstånd, utbildningsnivå samt yrkesnivå för migranterna.

Följande faktorer har, enligt Russell, en definitivt positiv korrelation till remitteringarna: antalet arbetare utomlands, den ekonomiska aktiviteten i både ursprungs- och värdländerna, praktiska möjligheter att överföra medel, samt migranternas civilstånd (gifta migranter har en tendens att skicka mer pengar till sina familjer). De faktorer som har en definitivt negativ korrelation till remitteringarna är: politiska riskfaktorer i ursprungsländerna (ju större risk, desto mindre möjligheter att skicka hem pengar), andelen kvinnor av befolkningen i värdlandet (ju större andel kvinnor, desto färre remitteringar), antalet andra personer med arbete i hushållet, utbildningsnivå, samt nivån på migranternas yrkesarbete. De två senare faktorerna har en negativ effekt, möjligen beroende på korrelationen mellan utbildning och yrkeskunskap och inkomstnivåerna i de hushåll från vilka migranterna kommer. Med andra ord, det antas att tendensen är att fattigare familjer skickar migranter med lägre utbildnings- och yrkesnivåer utomlands, vilket i sin tur innebär att de har en större benägenhet att skicka hem pengar. (Välutbildade och kvalificerade migranter däremot, kommer oftast från redan välbeställda hushåll). Den tredje kategorin avser de kritiska faktorer som kan ha endera positiv eller negativ inverkan på remitteringarna; beroende på det enskilda landets/hushållets situation: lönenivåer, växelkurser, räntenivåernas förhållanden till varandra, och antalet år som har gått sedan migrationen inleddes.

I samma studie finns ett ramverk för beslutsmekanismer i anslutning till remitteringarna. Olika faktorer har inflytande på hur stor den disponibla inkomsten som har intjänats utomlands blir. En s.k. ”*pool of remittances*” skapas. De viktigaste faktorerna som avgör hur stor den tillgängliga delen blir är: antalet arbetare, lönenivåer i utlandet, och de ekonomiska aktiviteterna i såväl värd- som ursprungsländerna. Beroende på de tillgängliga resursernas storlek avgör migranten om han/hon kan skicka hem pengar eller om de måste behållas utomlands. Det beslutet bestäms i sin tur av följande faktorer: växelkurser, räntenivåerna, politiska riskfaktorer i ursprungslandet, facilitet som kan användas för överföringen, andelen kvinnor av värdlandets befolkning, antal år sedan migrationen skedde, och hushållets inkomstnivå. När beslutet väl har fattats blir nästa steg att bestämma huruvida överföringen skall ske via officiella eller informella kanaler. De faktorer som påverkar detta beslut är: växelkurser; räntenivåer, vilka faciliteter för överföring som existerar, och (möjligen) migrantens utbildningsnivå. Att bestämma summan på hur mycket som skall överföras är ett mer närliggande beslut, som påverkas av sådant som hur lång tid som har gått sedan migrationen påbörjades, hushållets inkomstnivå, huruvida andra i hushållet har anställning, civilstånd, samt

migrantens utbildnings- och yrkeskunskapsnivå. När detta beslut väl är fattat ankommer det på migranten eller migrantens hushåll i ursprungslandet att bestämma om medlen skall användas till konsumtion eller sparas/investeras. Även detta beror på hushållets inkomstnivå, huruvida hushållsmedlemmarna har arbete, civilstånd, samt migrantens utbildnings- och yrkeskunskapsnivå.

Detta är ett mycket användbart ramverk för analys av remitteringsflödena, men det är samtidigt inte helt uttömmande. En dylik lista på uppgifter kan inte heller standardiseras, eftersom de kritiska faktorerna för remitteringarna är mycket specifika för den enskilde migrantens vanor och sedvänjor, för det mottagande hushållet – samt också för de socio-kulturella normerna i samhället. Ett kompletterande angreppssätt för att identifiera de kritiska faktorerna är därför att göra en analys kontinent för kontinent (se nästa kapitel).

4.4 Karaktärsdrag hos dem som sänder och dem som tar emot remitteringar

Ett viktigt forskningsområde när det gäller remitteringsflöden är karaktärsdragen hos de hushåll som sänder och mottar penningförsändelserna. Målet är då att så långt som möjligt på en övergripande nivå försöka förstå bakgrunden till besluten att skicka pengar och också att identifiera regionala eller särskilda kulturella mönster och nyanser som påverkar remitteringsflöden. Som påpekats tidigare, tenderar migranter att tillhöra de yngre åldersgrupperna, varför också de som remitterar sannolikt faller inom denna kategori. De mottagande hushållen består i sin tur som regel av äldre eller av mycket unga personer. Andra studier betonar ett genderperspektiv. De har funnit att kvinnliga migranter har en större benägenhet att skicka pengar, och dessutom att göra det över längre tidsperioder, än manliga migranter.

4.5 Användningen av de översända beloppen

Remitteringarnas användningsområden är också ett vanligt forsknings-tema. Som framkommit är effekterna av remitteringarna och de sätt på vilka de används varierande. En grov åtskillnad görs mellan produktiv användning respektive konsumtion. Eftersom de flesta remitteringar kommer från individer som strävar efter att lätta den ekonomiska bördan för hushållen i hemlandet är det knappast förvånande att konsumtion

dominerar användningen. De mest omedelbara behoven hos familjer är vanligen mat, bostäder, hälsovård och köp av varaktiga konsumtionsvaror. Man kan argumentera att detta är nödvändiga ”investeringar” i termer av humankapital. Potentiella problem uppstår emellertid i de mycket fattiga länder som måste importera de vanligaste varaktiga konsumtionsvarorna för att kunna möta den ökade efterfrågan, eftersom detta kommer att ha en negativ effekt på betalningsbalansen.

4.6 Empiriska uppgifter om remitteringsmönstren

De sammanlagda remitteringarna (*Workers Remittances plus Compensation of Employees*) registrerade en 38-procentig ökning 1994–2000 (Tabell 6), en ökning från 74,6 till 103 miljarder USD. Andelen av det totala remitteringsflödet som gick till utvecklingsländerna steg från 57 procent 1994 till 64 procent 2000 (med ökning varje år under perioden). Utvecklingsländernas ökade andel som mottagare har anknytning till den regionala utvecklingen. De flesta regioner i Tredje världen, med undantag av Mellanöstern, mottar en ökande andel av det totala remitteringsflödet (tabell 6). På 1990-talet visade utvecklingsregionernas relativa andel inga större fluktuationer: Afrika stod för endast 6 procent, Asien ca 22 procent, Europa ca 7,5 procent och Latinamerika ca 15 procent (figur 8).

Sätter man dessa siffror i perspektiv, utgjorde de totala remitteringarna omkring 0,30 procent av världens BNP mellan 1994 och 2000. En annan ofta använd måttstock för att bedöma omfattningen av remitteringar är att uttrycka dem i procent av varuexporten. För utvecklingsländerna varierar remitteringarnas andel av varuexporten från 25 till 50 procent. Enskilda länder uppvisar stora variationer. 1989 motsvarade exempelvis remitteringarna 94 procent av Egyptens export, 153 procent av Jemens export och 1159 procent av exporten från Lesotho (Russel och Teitelbaum 1992). Som procent av BNP var fluktuationerna mindre, och varierade mellan 2 och 8 procent. I Jordanien var siffran 14 procent, i Lesotho 170 procent, vilket illustrerar i hur hög grad som betydelsen av remitteringarna skiljer sig från land till land i utvecklingsländernas ekonomier.

Dessa siffror avser de officiellt registrerade flödena. Som har understukits flera gånger kan det vara så att de irreguljära flödena höjer dessa tal med 50 procent eller mer (Stalker 1994:122). Tabell 4 visar hur andelen icke registrerade remitteringar av de totala remitteringarna varierar från 8 procent i Korea till 85 procent i Sudan. Detta beror på omfattningen av valutakontroll i dessa ekonomier. Ju öppnare en ekonomi är, desto större anledning att använda de officiella remitteringskanalerna. En

studie i Thailand år 1986 visade att 94 procent av arbetarna använde sig av banker (Tingsabadh 1989:317).

4.7 De viktigaste avsändarländerna

De tio viktigaste länderna vad gäller sändande och mottagande av de sammanlagda remitteringarna framgår av tabellerna 7 och 8 (se följande sida). USA har tagit över ledningen från Saudiarabien som främsta avsändarland sedan 1996 (tabell 7). Nettoemitteringarna var i genomsnitt 20 miljarder USD per år under perioden 1994–2000. Saudiarabien kom inte långt efter, med ett årligt genomsnitt av 16 miljarder USD. De kombinerade utflödena från de OPEC-länder som tillhörde de tio viktigaste avsändarländerna var jämförbara med utflödena från USA varje år under perioden 1994–2000. Volymen från OPEC-länderna minskade dock gradvis mellan 1994 och 1999, från 21 miljarder USD till 15 miljarder USD, men gick sedan upp till 18,5 miljarder USD år 2000. De enda andra utvecklingsländerna med negativa nettoemitteringar var Israel – som erfor en ökning av utflödena från mindre än en miljard USD år 1994 till 3 miljarder USD 2000 – och Malaysia, varifrån remitteringarna ökade från 1,2 till 2,7 miljarder USD under samma period. De övriga ledande avsändarländerna är industriländer i Europa. Oaktat den finansiella sidan av saken, understryker detta mönster hur beroende utvecklingsländerna är av ekonomierna i de utvecklade länderna. Förändringar på arbetsmarknaderna och/eller i immigrationspolitiken kommer därför att påverka mottagarna av dessa försändelser på ett avgörande sätt.

4.8 De viktigaste mottagande länderna

På den mottagande sidan domineras listan av utvecklingsländerna i Asien (Tabell 8). Marocko och Egypten i Afrika, Portugal, Spanien och Turkiet i Europa samt Mexiko utgör de andra större mottagarna. Det enda landet i den utvecklade världen är Frankrike, som har haft nettoinflöden på omkring 5 miljarder USD sedan 1997. Indien toppar listan av inkommande nettoemitteringar varje år under perioden 1994–2000, med en ökning från 5 till 9 miljarder USD.

Statistiken i tabell 7 och 8 visar endast de totala inflödena och utflödena; det är inte möjligt att ställa de mottagande och avsändande länderna mot varandra. Vikten av remitteringarna för de inhemska ekonomierna fångas inte heller helt och hållet av denna ranglista. Andelen nettoemit-

Tabell 7. Rankning efter nettoemitteringar. Ursprungsländer. Miljarder USD.

1994		1995		1996		1997		1998		1999		2000	
Saudiarabien	-18,1	Saudiarabien	-16,6	USA	-17,4	USA	-19,0	USA	-20,4	USA	-22,4	USA	-24,2
USA	-15,3	USA	-16,3	Saudiarabien	-15,5	Saudiarabien	-15,0	Saudiarabien	-14,9	Saudiarabien	-13,9	Saudiarabien	-15,4
Schweiz	-7,1	Schweiz	-8,2	Schweiz	-7,8	Schweiz	-6,3	Schweiz	-6,2	Schweiz	-6,0	Schweiz	-5,7
Tyskland	-4,4	Tyskland	-6,3	Tyskland	-6,0	Tyskland	-5,2	Tyskland	-4,8	Tyskland	-4,5	Tyskland	-4,0
Kuwait	-1,3	Oman	-1,4	Japan	-2,5	Japan	-2,5	Israel	-2,7	Israel	-2,9	Israel	-3,0
Oman	-1,3	Luxemburg	-1,4	Israel	-1,8	Israel	-2,2	Malaysia	-2,7	Japan	-2,4	Luxemburg	-2,1
Israel	-0,7	Kuwait	-1,3	Luxemburg	-1,5	Malaysia	-1,8	Japan	-2,3	Malaysia	-2,2	Japan	-1,7
Japan	-0,7	Israel	-1,2	Kuwait	-1,3	Luxemburg	-1,5	Luxemburg	-1,8	Luxemburg	-2,0	Kuwait	-1,6
Nederländerna	-0,6	Malaysia	-1,2	Oman	-1,3	Oman	-1,4	Kuwait	-1,6	Kuwait	-1,7	Oman	-1,4

Tabell 8. Rankning efter nettoemitteringar. Destinationsländer. Miljarder USD.

1994		1995		1996		1997		1998		1999		2000	
Indien	5,5	Indien	5,8	Indien	8,2	Indien	10,1	Indien	9,4	Indien	11,0	Indien	9,1
Mexiko	4,1	Filippinerna	5,2	Mexiko	4,9	Filippinerna	6,7	Mexiko	6,5	Filippinerna	6,8	Mexiko	7,5
Portugal	3,4	Mexiko	4,3	Filippinerna	4,8	Frankrike	5,7	Frankrike	5,7	Mexiko	6,6	Filippinerna	6,1
Egypten	3,4	Portugal	3,4	Turkiet	3,5	Mexiko	5,5	Turkiet	5,3	Frankrike	5,3	Frankrike	4,8
Filippinerna	3,3	Turkiet	3,3	Portugal	3,4	Kina	4,3	Filippinerna	5,1	Turkiet	4,5	Turkiet	4,5
Grekland	2,6	Egypten	3,0	Egypten	2,9	Turkiet	4,1	Portugal	3,3	Portugal	3,2	Portugal	2,9
Turkiet	2,6	Grekland	2,9	Grekland	2,7	Portugal	3,3	Egypten	3,2	Egypten	3,1	Egypten	2,8
Marocko	1,8	Brasilien	2,6	Spanien	2,1	Egypten	3,3	Spanien	2,2	Spanien	2,3	Marocko	2,1
Spanien	1,7	Spanien	2,1	Marocko	2,1	Grekland	2,7	Marocko	1,9	Marocko	1,9	Spanien	2,0
Pakistan	1,7	Marocko	1,9	Thailand	1,8	Spanien	2,0	Bangladesh	1,6	Bangladesh	1,8	Bangladesh	1,9

Källa för tabellerna 7 och 8: IMF Balance of Payments Statistics Yearbook 2001.

teringar i relation till BNP skulle ge en bättre uppfattning om det nationalekonomiska beroendet av försändelserna. I Indien, den största mottagaren, uppgick nettoremitteringarna till mindre än 2 procent av BNP 1994–2000, medan betydelsen av dem var så stor i Stillahavsländer som Kiribati, Cook-öarna, Tuvalu och Tokelau, att de har kommit att kallas MIRAB-stater (*Migration, Remittances, Aid and Bureaucracy*). Migration, remitteringar, utvecklingshjälp och den framförallt urbana byråkrati som har följt i dess spår är här avgörande för det socioekonomiska systemet (Connell och Brown 1995).

För de länder som räknas upp i tabellerna 7 och 8 visar beräkningar av nettoremitteringarnas andel av BNP liknande resultat. I Saudiarabien, Oman och Luxemburg låg nettoremitteringarna mellan 9–15 procent åren 1994–98. Saudiarabien hade den högsta andelen, även om den gick ned från 15 procent 1994 till 10 procent 1998. I Kuwait varierade netto-remitteringarnas andel av BNP under samma period mellan 4 och 6 procent. På mottagarsidan bidrog remitteringarna ännu mindre till BNP. Filippinerna (5 till 8 procent), Egypten (6 till 4 procent) och Marocko (6 procent) stod för de högsta andelarna. I övriga ursprungs- och mottagarländer låg nettoremitteringarnas andel av BNP mellan 0,1 och 2 procent.

En granskning av remitteringsflödena kontinent för kontinent

KAPITEL 5

5.1 Remitteringsflöden i Afrika

Det här avsnittet grundar sig framförallt på den uttömmande granskning av litteratur publicerad fram till slutet av 1980-talet om migrationsflödena i Afrika söder om Sahara som Russell m.fl. (1990) har gjort. Uppgifter om remitteringar i denna region är svåra att få tillgång till och att använda, på grund av de metoder som används för att samla in och rapportera data. I Botswana, exempelvis, registreras remitteringar som "service payments and receipts" i betalningsbalansen, medan de i Lesotho inkluderas under rubriken "net factor income from abroad" (Russell m.fl. 1990:24). En annan komplikation med uppgifter för Afrika söder om Sahara är att det inte görs någon skillnad på om remitteringarna härrör från inhemsk eller från internationell migration. Därtill kommer problemet med det omfattande användandet av informella kanaler – där ju officiella registreringar av flöden går förlorade. Russell m.fl. (1990) noterar t ex att sudaneser som migrerat till området runt Persiska viken personligen brukar ta hem smycken av guld, dels som ett sätt att investera i något som anses säkert, dels som ett sätt att kompensera kvinnorna för allt sitt arbete då männen är utomlands. Närmare 90 procent av remitteringarna gick utanför bank-systemet år 1983 (Russell och Jacobsen 1988:55).

I de fransktalande delarna av Afrika, där valutarestriktionerna är mer begränsade, är det också svårt att spåra omfattningen av penningförsändelser. De som migrerat från Sahelområdet till Frankrike uppges skicka mer än en tredjedel av sina pengar genom personliga transporter och ett nästan lika stort belopp genom postväsendet. Långvariga förseningar till följd av postkontors, bankers och andra officiella kanalers processer med att faktiskt kreditera pengarna till mottagarna har i sin tur skapat mer kre-

ativa sätt att föra över pengar. I Maghreb-länderna¹⁶ undviker emigranterna restriktioner i form av övervärderad valuta genom att köpa varor till "kunder" i hemlandet, vilka i sin tur krediterar emigranternas bankkonton med pengar i lokal valuta enligt växelkursen på den svarta marknaden (Garson 1993).

Vissa studier visar också de nära band som återflödet skapar mellan migranterna och deras familjer. Conde m.fl. (1986:108) kom fram till att 84 procent av de som migrerat från Senegals flodområden till Frankrike regelbundet sände hem pengar, åtminstone en gång i kvartalet, och att enbart mindre än två procent underlät att skicka något alls. Försändelsernas betydelse för hushållen är tydligast i Lesotho, där 42 procent av hushållen uppger att inkomster från gruvarbetare på annan ort är deras viktigaste inkomstkälla och ytterligare sex procent beskriver remitteringar från gruvarbetet som en sidoinkomst. Studier av hur remitteringar (från Jemen) används i Sudan konstaterar att de framför allt går till konsumtion, markförvärv, bostadsbyggande och bildande av småföretag. Remitteringarna går även till jordbruk, även om detta inte hamnar särskilt högt på listan. Det finns få belägg för att pengarna skulle användas till större utgifter, tex till bröllop eller lyxvaror. (Choucri 1985, Galaleldin 1979, al-Ghul 1982, citerade i Russell m.fl. 1990:29)

Ett intressant användningsområde är skattebetalningar. Ungefär 10 procent av remitteringsinkomsterna från de migranter i Frankrike som härstammade från Sahelområdet gick till skattebetalningar, vilka därmed utgjorde det tredje största utgiftsområdet efter mat och kläder (Conde m.fl. 1986). I Mali gick en ännu högre andel (28 procent) av remitteringsinkomsterna till skattebetalningar. Andra användningsområden i regionen är sjukvård, skolväxter, löner till säsongarbetare, förbättringar av bostäder samt olika religiösa ändamål. I Sudan har remitteringar använts för att finansiera affärsinvesteringar (inköp av pickup-lastbilar, förvärv av jordbruksmark samt modern jordbruksutrustning och utsäde). (Young 1987:212). I Lesotho har vissa fall av försämring av jordbruket noterats till följd av större boskapsjordar, vilket i sin tur har resulterat i överdrivet betande och jorderosion.

Uppgifter från Botswana, Malawi, Moçambique, Swaziland, Sahelområdet och Zambia visar att remitteringar dit har lett till förbättringar på landsbygden, eftersom de har använts till köp av boskap, bostäder, utbildning, jordbruk, kvarnar, verktyg och utrustning, brunnar, transportfordon och till företagsetableringar. I Botswana har remitteringsinkomster använts till köp av boskap, särskilt i de hushåll som förestås av

---

16. Algeriet, Tunisien, Marocko, Libyen och Mauretanien.

kvinnor och där männen har emigrerat, detta trots att boskapsinnehavet tenderar att minska på längre sikt.

Russell m.fl. (1990) hävdar att remitteringarna i regionen har bidragit till att öka de sociala och inkomstbaserade ojämlikheterna, på det sätt som de mäts med Gini-koefficienter. Ett tydligt kännetecken för Afrika söder om Sahara är att remitteringarna i högre utsträckning används till utbildning och småföretagande än till markförvärv. Hushåll med remitteringsinkomster hade en högre sparbenägenhet och investeringarna gjordes oftast i fastigheter.

5.2 Remitteringsflöden i Asien

Under 1980- och 1990-talen var remitteringarna avsevärda i de asiatiska ekonomierna, särskilt i Syd- och Sydostasien. De viktigaste mottagarna av remitteringar var Indien, Egypten, Bangladesh, Pakistan och Filippinerna. Det är ont om uppgifter om hur avsändarprofilen ser ut och om hur penningförsändelserna använts i regionen. Omfattande studier har dock gjorts om användningen av remitteringar från Mellanöstern, som en naturlig följd av de stora migrantströmmarna under 1980-talet, men då mer om dess påföljder ur ett makroekonomiskt och regionalt perspektiv än på hushållsnivå (se exempelvis de artiklar som har redigerats av Amjad, 1989).

Det har gjorts uppskattningar om remitteringarnas effekter på hushållens budget i Filippinerna (Jurado 1997:5). Släktingar som tillfälligt arbetade utomlands (Hong Kong, Singapore och Mellanöstern), skickade i genomsnitt 3 000 USD per år, en summa som motsvarade 78 000 pesos. Detta motsvarar 6 500 pesos per månad, vilket är 45 procent mer än den månatliga minimilönen. Mycket spenderades på varaktiga konsumtionsvaror som tv-apparater, tvätt- och andra hushållsmaskiner. Förseningar i banköverföringar, i kombination med växelkurserna på den svarta marknaden, gjorde att migranterna föredrog att själva bära med sig kontanter eller att använda sig av ”penningkurirer”, som tog emot hårdvaluta från migranterna utomlands och gav motsvarigheten i lokal valuta till migranternas familjer i hemlandet. En studie av 600 filippinska arbetare utomlands (*Overseas Filipino Worker, OFWS*) visar att endast 40 procent av överföringarna passerade genom de officiella bankkanalerna. Resten togs hem vid besök (15 procent), av penningkurirer (22 procent) eller i form av varor (23 procent) (Tiglaio 1991). 1988 års ’Household Income and Expenditure Survey’ i Filippinerna visade att 15 procent av alla familjer tog emot inkomster från utlandet. Remitteringarna motsvarade 30 procent av deras sammanlagda inkomst (Abella 1991:7).

Det finns belägg för att hushåll som har inkomster från remitteringar har en större benägenhet att spara, och det till betydande belopp. En undersökning av förhållandena i Bangladesh (Amjad 1989:15) visade att hushåll på landsbygden sparade 50 procent av remitteringsinkomsterna medan hushållen i städerna sparade 40 procent. I kontrast till detta sparade hushåll, som inte tog emot några remitteringar och som hade motsvarande inkomstnivåer, endast mellan 1,8 och 4,2 procent av sina inkomster.

I en rapport om Pakistan, Filippinerna, Sri Lanka och Thailand jämförde Tan (1987) hur remitteringarna som gick till sparande och investeringar användes under 1980-talet. Andelen av remitteringsinkomsten som gick till sparande/investeringar var högst i Thailand (58 procent), följt av Sri Lanka (44,5 procent), Pakistan (41,5 procent), och lägst i Filippinerna (15,1 procent). Det rörde sig om inköp av mark, bostäder och fastigheter, såväl som investeringar i transport-, handel- och tjänstesektorerna. Omkring tio procent av remitteringsinkomsterna gick till finansiellt sparande/insättningar i de fyra länderna. Undersökningen visade också att migranter temporärt sparade en del av sin inkomst i utlandet, besparingar som de tog med sig då de flyttade hem. Om man lade dessa medel till hushållssparandet ökade det totala sparandet från 10 till 15 procent av hushållets inkomst.

Enligt Tans studie (*ibid.*) överfördes remitteringarna från Mellanöstern såväl i form av kontanter och varaktiga konsumtionsvaror som genom banker. Stalker (1994:125) noterade att flygplan från Mellanöstern ofta var fyllda med tv-apparater, videobandspelare och andra elektroniska varor i samband med migranternas hemresor. Proportionen kontanter i förhållande till varor varierar från land till land. Överföringarnas belopp är som högst när de kommer från temporära migranter som har för avsikt att återvända efter en kort period utomlands. Kontrakterade arbetare från Bangladesh i Mellanöstern sparade till exempel 200 USD per månad på 1980-talet – mellan 70 och 80 procent av sina inkomster – antingen för att skicka hem eller för att ta med sig när de själva återvände (Mahmud 1989:82).

Användningen av penningförsändelser till bostäder är mer utbredd i Asien än i Afrika. I Bangladesh uppskattas ca 60 procent av totalvolymen av remitteringarna år 1986 ha sparats för detta syfte (Amjad 1989:15). Mahmud (1989) beskriver i sin tur användningen av remitteringar på följande sätt: daglig konsumtion (35,6 procent), bostäder (21,8 procent), markförvärv (20,8 procent), investeringar i företag och bankdepositioner (5,9 procent vardera), återbetalning av lån (5 procent), jordbruksutrustning (3 procent) och gåvor (2 procent). En liknande översikt över förhållandena

i Thailand, gjord av Tingsabadh (1989) beskriver fördelningen som: bostäder (33,7 procent), återbetalning av lån (21,4 procent), daglig konsumtion (18,4 procent), bankdepositioner (13,3 procent), jordbruk (6,1 procent), fordon (5,1 procent) och personliga lån (2 procent). Migrerande arbetare från Thailand till Syd- och Sydostasien skickade i första hand pengar till sina föräldrar. Dessa remitteringar användes främst för att betala tillbaka skulder, för hushållsutgifter, för att köpa mark och till bostadsbyggande (Chantavanich 2001).

I pakistanska byar, nära Rawalpindi ökade under perioden 1974–84 priset på tegelstenar tre gånger så snabbt som generalprisindex medan markpriserna fördubblades till följd av en plötslig byggnadsaktivitet bland hemvändande emigranter (Burki 1991:104). En studie av Nair (1989) visar hur remitteringarna från området runt Persiska viken påverkade delstaten Kerala i Indien. Områden med en högre andel migration upplevde en större expansion av sin servicesektor. Då utbildade och delvis utbildade arbetare försvann från byggnadssektorn (för att bege sig till Mellanöstern) uppstod en brist som gjorde att de lokala lönerna gick upp. Eftersom marknaderna i Kerala var segmenterade kunde arbetslöshet och höga löner existera sida vid sida. De höga lönerna medförde i sin tur att arbetskraft flödade mellan delstaterna (i Keralas fall handlade det i huvudsak om byggnadsarbetare från närliggande Tamil Nadu). I stort sett fanns det enbart svaga samband mellan remitteringarna och delstatsekonomi. Samtidigt visar en annan studie att den första vågen av remitteringar från Kerala-migranter orsakade en boom inom byggnadssektorn. Däremot har remitteringarna från den andra generationens migranter under senare år snarare använts till utgifter för den dagliga konsumtionen och beroendet i den keralska regionala ekonomin av remitteringar från området kring Persiska viken har ökat (Venier 2001).

Några viktiga landstudier har genomförts i Asien för att bedöma de makroekonomiska effekterna av remitteringar på den aggregerade nivån. Från en fallstudie i Bangladesh drar Mahmud (1989) uppmärksamheten till de multiplikatoreffekter som remitteringarna ger upphov till när migranternas hushållsutgifter går till konsumtion istället för till investeringar. Han finner belägg för ett skift i tyngdpunkt i den inhemska ekonomin från produktion av importsubstitut till den typ av inhemsk produktion av varor, som är förenlig med en arbetsintensiv ekonomi (t ex produktion inom byggnadsindustrin och tjänstesektorn). Detta har skapat fördelar i form av högre inkomster och sysselsättning, främst i regioner med god tillgång på arbetskraft.

Den stimuleringseffekt som remitteringarna ger på den inhemska efterfrågan, genom ökad privat konsumtion och investeringar, beskrivs av

Hyun (1989). Han kom fram till att en tioprocentig ökning av remitteringarna i Korea på 1970-talet resulterade i en ökning av den privata konsumtionen med 0,32 procent, en ökning i fasta investeringar med 0,53 procent, en ökning av BNP med 0,22 procent, en ökning av GNP¹⁷ med 0,24 procent, samt en sänkning av underskottet i bytesbalansen i relation till GNP med 0,40 procent. Han visade att den mest omedelbara effekten av remitteringar var att exporten minskade, vilket i sin tur berodde på höjda priser och löner, men att den långsiktiga nettoeffekten var positiv.

Vad gäller Sri Lanka visar Rodrigo och Jaytissa (1989) att de första effekterna av förbrukningen av de inkommande remitteringarna 1980–86 i relation till BNP var ökade arbetstillfällen och höjd produktion. I en studie av Burney (1989) dras slutsatsen att i Pakistan finns det inget systematiskt samband mellan remitteringar och landets kapitalstock. Den enda fördelen var en ökning i husägandet. Indien, den största mottagaren av remitteringsflöden uppvisar förvånande resultat. Remitteringsvärdena är fortfarande små som värden på makronivå, även om de inte är obetydliga. De motsvarade 1,5 procent av BNP, 2 procent av nettokonsumtionen, litet mer än 6 procent av det inhemska bruttosparandet och nästan 7 procent av ökningen av inhemskt kapital enligt Nayyar (1989).

Slutsatser kring remitteringarnas effekter på fattigdomsreducering och inkomstutjämning är inte entydiga. Vi måste ta hänsyn till att de flesta migranter inte tillhör de allra fattigaste befolkningsskikten. Därför blir effekten snarare att inkomstfördelningen försämrats, än att remitteringarna skulle lyfta hushållen över fattigdomsgränsen. Asiatiska exempel illustrerar detta. Även om fattigdomen i Pakistan minskade under den stora utvandringen till Mellanöstern är det svårt att skilja effekterna av remitteringar från den allmänna tillväxten i jordbruket och tillverkningsindustrin som skedde under samma period. Endast i fallet Sri Lanka (med en migrant per 47 hushåll) finns det belägg för att remitteringarna lyfte en hel del hushåll över fattigdomsgränsen. En viss förhöjning av inkomsten för det ökade antal hushåll som tagit emot remitteringar har kunnat konstateras också i Korea. Inkomstfördelningen beräknades ha försämrats i Korea, Pakistan och Sri Lanka.

I och med minskade migrationsutflöden till Mellanöstern, finanskrisen i Asien och den spruckna IT-bubblan i Väst har effekterna av den återvändande migrationen blivit ett problem för (i synnerhet) de asiatiska ekonomierna. Utan den säkerhetsventil som migrationen utgjorde är trycket på att skapa arbeten större, eftersom ekonomin nu ska kunna

---

17. Begreppet GNP, eller *Gross National Product* beräknas genom att till GDP, *Gross Domestic Product*, lägga faktorinkomster (löner, kapital- och företagarinkomster) från utlandet och dra ifrån faktorkomster till utlandet (red. anm).

generera arbetstillfällen som kan svälja både befolkningsökningen och ökat återflöde av migranter. En viktig aspekt som härrör ur denna problemställning, är att de flesta remitteringarna tycks komma från arbetare som hade utbildning på mellan- eller låg nivå, som arbetar utomlands på obestämmd tid och som har som mål både att förändra den finansiella situationen för hushållen i hemlandet och att bilda en buffert för livet efter hemkomsten. Man vet inte så mycket om de remitteringar som kommer från de mer permanenta bosättarna, eller från specialisterna och de högutbildade. Vissa tecken tyder på att denna senare kategori gör överföringar som snarast syftar till finansiella investeringar och byggande av inkomstgenererande tillgångar för livet i de länder där de befinner sig. Det finns, med undantag för delstaten Kerala, mycket få studier om användningen av remitteringar i Indien. Detsamma gäller för många andra utvecklingsländer i regionen.

5.3 Remitteringsflöden i Latinamerika och Karibien

Litteraturen om remitteringar i denna region handlar framför allt om Latinamerika. Det finns mycket knapphändiga uppgifter om flöden (och om hur de används) i de karibiska staterna. USA utgör den största källan bakom återflödet till Latinamerika och Karibien (den så kallade LAC-regionen). Enligt nationell folkräkning i USA år 2000 levde cirka 14,5 miljoner människor av LAC-ursprung i USA. Det andra viktiga landet för LAC-migranter är Spanien, som står värd för omkring 250 000 människor från Ecuador.

De främsta mottagarländerna för remitteringar under 1990-talet var Mexiko, Dominikanska republiken, El Salvador, Brasilien, Ecuador, Peru, Colombia, Jamaica, Guatemala och Honduras. Nettoemitteringarna till Mexiko ökade från 4 till 6,6 miljarder USD under perioden 1994–2000. Brasilien fick erfara en liten nedgång, från 1,6 till 1,1 miljarder USD. Räknat som nettoemitteringar i förhållande till BNP låg siffrorna för Mexiko mellan 1 och 1,5 procent under 1994–98. För Brasiliens del var de mindre än en procent. I sex länder var remitteringarna jämförbara med, eller översteg, tio procent av bruttonationalprodukten: Haiti (17 procent), Nicaragua (14,4), El Salvador (12,6), Jamaica (11,7), Dominikanska republiken (10) och Ecuador (10). Det belopp som Salvadorianska arbetare skickade hem uppgick till ca sju gånger mer än värdet på utländska direktinvesteringar under samma tidsperiod. Remitteringar till Dominikanska republiken översteg värdet av jordbruksexporten trefaldigt, medan de till Colombia motsvarade hälften av värdet på landets kaffexport.

Den genomsnittliga latinamerikanska arbetaren i USA tjänar i genomsnitt 26 000 USD per år, medan arbetaren från Mexiko och Centralamerika tjänar omkring 21 000 USD. Det innebär att de flesta överföringar som görs från latinamerikaner i USA kommer från fattiga människor där till mycket fattiga människor i Latinamerika. Orozco (2001) gjorde en mycket omfattande studie av remitteringsmarknaden i Latinamerika och kom fram till att den hade både breddats och fördjupats. Detta berodde på en ökning av antalet företag som underlättar överföringarna, en gradvis sänkning av transfereringskostnaderna till följd av ökad konkurrens, och en utvidgning av tillgången på service både för penning- och varuöverföringar. De latinamerikanska landsbygdsområdenas bättre åtkomlighet och ökat deltagande från bankernas sida i överföringarna av pengar hade också betydelse. Transaktionskostnaderna för att sända pengar från USA motsvarar ungefär 15 till 20 procent av de medel som överförs, men har minskat under de allra senaste åren. Tre salvadorianska banker har etablerat filialer i USA för att underlätta remitteringar. Banco de Mexiko uppskattade att år 1995 gick nästan 40 procent av remitteringarna via så kallade "*money order*", 27 procent genom elektroniska överföringar och nästan en fjärdedel telegrafiskt. Åtta procent medfördes personligen eller i form av varor och mindre än en procent var i form av personliga checkar (Lozano-Ascencio 1996, citerad i Meyers 1998).

Betydelsen av elektroniska överföringar ökade under 1990-talet, medan andelen som sändes i form av "*money order*" minskade. Av de 7,3 miljarder USD som remitterades till Mexiko 2001 uppskattas överföringskostnader för penningtransaktioner ha uppgått till 1,5 miljard och vinsten från penningtransaktionerna (till exempel från valutaspekulationer) till ytterligare 168 miljoner USD (Migration News, nov. 2002 v.9:11). Den dominerande formen för överföringar bland salvadorianer var via penningkurirer, medan migranter från Dominikanska republiken framförallt valde finansiella mellanhänder – så kallade *remesadores*. Dominikaner remitterar sällan via de internationella tjänster som finns, utan sänder mer än två tredjedelar av sina pengar genom *remesadores* (penningförmedlare baserade i Dominikanska republiken), som erbjuder bättre priser och bättre service (Meyers 1998). Dessa *remesadores* har licens att verka i USA i enlighet med "*the Money Transfer Code*" och har etablerat sin egen intresseförening – "Asociacion Dominicana de Empresas Remesadores de Divisas" (Boly 1996 och Despradel 1997, citerade i Meyers 1998).

Man räknar med att en tredjedel av alla hushåll i El Salvador har inkomster från remitteringar. Uppgifter visar att migranter gör större remitteringar under de första migrationsåren och därefter mindre. Samtidigt är remitteringarna under det allra första året av utlandsvistelsen

minimala, eftersom mycket tid spenderas på att hitta arbete. Två studier av mexikanare i USA visade att ju längre tid som tillbringades i USA, desto mindre blev de summor som remitterades (Massey m.fl. 1990, Cornelius 1990).

Stalker (1994:128) hittar motstridiga effekter på jordbruksproduktion av emigration. Å ena sidan kan emigranterna känna att det är lönlöst för deras familjer att bearbeta jorden. Å andra sidan kan emigrationen leda till ökade investeringar i jordbruket eftersom migranternas familjer får tillgång till *migradollar* som kan investeras för att öka produktivitet och avkastning.

Meyers (1998) ger en god allmän översikt av situationen i Latinamerika när det gäller användningen av remitteringsinkomsten. Många hushåll tar emot pengar från mer än en släkting utomlands, men det är i allmänhet en kvinna, som i sin egenskap av ledare för hushållet bestämmer hur de skall användas. I El Salvador är exempelvis 47,5 procent av de familjer som tar emot remitteringar ledda av en kvinna, jämfört med 32,2 procent av de hushåll som inte erhåller några sådana pengar. I Guatemala styrs 38,2 procent av de familjer som mottar remitteringar av en kvinna, jämfört med 24,8 procent för de hushåll som inte mottar remitteringar. Meyers noterar att det råder ganska samstämmiga bedömningar kring hur remitteringarna används – mat, kläder, sjukvård, bostäder, boskap och inköp av varaktiga konsumtionsvaror. En mycket liten andel gick till sparande eller till produktiva investeringar. I Dominikanska Republiken och El Salvador användes till exempel en stor del av remitteringarna till nödvändiga hushållsutgifter, medan resten användes för att förbättra levnadsstandarden genom bättre bostäder, utbildning, övrig konsumtion och återbetalning av skulder (Georges 1990, Pessar och Grasmuck 1991, Siri och Delgado 1995, och Boly 1996). Remitteringar täcker konsumtionsbehoven även i Mexiko, där 76 procent av de undersökta familjerna spenderade sina *migradollar* på konsumtion, medan 14 procent spenderade sina pengar på bostäder och 10 procent använde sina pengar "productively" (Durand m. fl., 1996).

Medan det finns kritiker som pekar på de improduktiva användningsområdena för remitteringarna och på den kortsiktiga fokuseringen på konsumtionsbehov, menar andra att det är rationella beslut som tas av de mottagande familjerna. Med tanke på den begränsade marknad som finns för investeringar (med undantag av småföretagandet) har hushållen en tendens att satsa på säkrare kort som bostäder, boskapshjordar och liknande. Meyers (1998) kommer i sin tur fram till att remitteringsinkomsterna används på samma sätt som inkomster från andra källor. Detta kunde bekräftas i El Salvador och Guatemala, där det mesta spenderades

på konsumtion. Statistisk analys kommer fram till att varje amerikansk dollar som skickas till Mexiko åstadkommer en höjning av bruttonationalprodukten med 2,90 dollar och ökar den ekonomiska avkastningen med 3,20 dollar. Detta leder till en höjning av nationalinkomsten och genererar miljarder dollar varje år (Durand m.fl. 1996).

Forskning om Latinamerika visar att remitteringarna har haft både positiva och negativa effekter. De har gett utrymme att spendera för specifika behov, och har lett till ökad konsumtion hos medelklassen, investeringar i mark och boskap samt ökad lokal handel. De har också bidragit positivt till betalningsbalansen och till att skapa arbetstillfällen. Samtidigt har de lett till en åtskillnad mellan mottagare och icke-mottagare, till försämrad livsmedelstillgång till följd av minskad jordbruksproduktion, till högre priser och till en mer sårbar ekonomi (Meyers 1998).

I El Salvador sägs remitteringarna ha sänkt arbetslösheten genom att de minskar migranthushållens deltagande på arbetsmarknaden. En studie beräknar att 55 procent av salvadorianska familjer tog emot remitteringar på mellan 100 och 150 USD per månad, vilket är betydligt högre än någon annan inkomstkälla. Remitteringarna sägs ha påverkat levnadsstandarden, attityden till arbete och konsumtionsmönstren. De sägs också ha breddat den sociala sammansättningen hos eliten genom att remitteringarna har möjliggjort social mobilitet uppåt i El Salvador.

I Mexiko har remitteringarna haft blandade effekter (Meyers 1998). De används till den typ av konsumtion som går utanför basbehoven, de höjer priserna på mark, bostäder och mat samt leder till inkomstskillnader och till att få produktiva investeringar görs. Dessutom är man till mycket stor del beroende av remitteringarna för familjeinkomsten. Icke desto mindre ger remitteringarna samtidigt effekten att de minskar fattigdomen, minskar den inhemska migrationen, ökar anställningstillfällena och investeringarna (till utöver vad de annars kunde ha varit) och skapar lokal efterfrågan på vissa varor och tjänster, som till exempel nötkreatur, husdjur, utsäde, transport och utbildning. Dessutom tenderar de pengar som används av mottagare på landsbygden att skapa större multiplikatoreffekter på inkomsterna, eftersom dessa mottagare konsumerar fler inhemska producerade varor än vad de urbana hushållen gör.

5.4 Remitteringsflöden på Stillahavsöarna

Ekonomierna i ett antal Stillahavsländer har blivit alltmer beroende av remitteringar från migranter (Brown m.fl. 1995). De flesta av dessa östater har begränsade resurser. Att lita till migration och remitteringar är

den utvecklingsstrategi som ofta uppfattas som mest ändamålsenlig och genomförbar i syfte att svara mot invånarnas strävan efter en högre levnadsstandard (Fa'amani 1995). De vanligaste destinationerna är Nya Zeeland, USA och Australien. Några av de största koncentrationerna av Stilla-havsbor sägs finnas i städer som Auckland, Honolulu och Los Angeles, snarare än i södra Stilla havet.

Det finns få uppgifter beträffande omfattningen av remitteringar till regionen. Enligt IMF:s uppskattningar tog Fiji emot remitteringar (*"Compensation of employees"*) uppgående till 30 miljoner USD år 1994. Flödet var som störst år 1997 med 35 miljoner USD och hade år 1999 fallit till 23 miljoner USD. Vanuatu tog år 1997 emot omkring 18 miljoner USD och år 1998 var summan 21 miljoner. Kiribati erhöll år 1994 cirka 3 miljoner USD från sina arbetare utomlands. Den viktigaste mottagaren av remitteringar i regionen tycks vara Samoa, med sammanlagda remitteringar år 1994 på omkring 37 miljoner USD och år 1998 på 47 miljoner. Vad gäller netto-remitteringarna var dessa år 1998 omkring 40 miljoner USD, eller cirka 18 procent av BNP. Tuvalu är ett annat specialfall bland Stilla-havsöarna och genererade, enligt en bedömning, 50 miljoner USD enbart från leasing av sin domänadress på Internet *"dot tv"* år 2000.¹⁸ Intäkterna tredubblade nationalinkomsten och har använts för att förbättra utbildningen, och till reparationer av byggnader och flygplats.

Studier om remitteringarnas effekter har koncentrerat sig på Samoa och Tonga. Dessa studier är huvudsakligen antropologiska och gjorda på mikronivå, d v s på hushållsnivå. En intressant undersökning gjord av Connell och Brown (1995) belyser hur remitteringarna används i regionen. Författarna hävdar att de främst används till återbetalning av lån samt till finansiering av släktingars migration och konsumtion, i första hand av mat. Ingenstans är matkonsumtionen så framträdande som på den lilla ön Ware i Papua Nya Guinea, där hushållen använder hela 88 procent av alla remitteringsinkomster till att köpa mat. Utgifterna för mat, som till stor del importeras, var så omfattande att kostnaderna för matimport hade blivit betydande i en del östater.

Studier av migranter bördiga från Tonga i Auckland och Sydney uppvisade ett mönster i vad överföringarna har varit avsedda för: uppehälle, kyrkodonationer, skolvgifter, begravningar och bröllop, köp av bostäder, mark och fordon, bildandet av lokala företag, samt flygbiljetter till släktingar. En stor del av alla flöden av kontanter går utanför de officiella kanalerna och kan därför vara svåra att hitta i officiell statistik över kapitalöverföringar. Brown (1995) gör bedömningen att icke registrerade

---

18. unpan.un.org/intradoc/groups/public/documents/apcity/unpan005041.pdf

remitteringar uppgick till 34–41 procent av alla remitteringar till Tonga och 42–60 procent av dem som gick till Västra Samoa. Kvinnor har en tendens att göra fler överföringar än män, även om de tjänar mindre än vad män gör.

Från mitten av 1980-talet har en viktig förändring ägt rum i Nuku'alofa, där de varor som ursprungligen skickades till individuella hushåll nu har bildat grund för en mycket omfattande loppmarknad (Brown och Connell 1993). Bilar (som ofta sen görs om till taxibilar) utgör också en del av återflödet till Tonga. Dessutom har antalet gatuförsäljare i Apia ökat markant, även om marknadshandeln har varit mycket mer omfattande i Nuku'alofa. Remitteringarna flödar åt båda hållen och det som sänds från hemländerna består för det mesta av varor av olika slag, vanligtvis mat och hantverk.

Det verkar som om remitteringarna upprätthålls över längre tidsperioder när sannolikheten är stor att migranterna ska återvända. Två nyckelfaktorer som bestämmer hur länge remitteringarna fortsätter är dels om migranterna har lyckats skaffa sig permanent uppehållstillstånd och dels om anhöriga har lyckats förena sig med dem utomlands. Om båda dessa saker har inträffat så upphör i stort sett överföringarna.

Remitteringarna har höjt levnadsstandarden, de har bidragit till arbetstillfällen – särskilt i tjänstesektorn, de har minskat betalningsbalansproblemen och de har ökat efterfrågan av konsumtion (och välfärd) på hög nivå. På ett nationellt plan fungerar de som 'säkerhetsventiler' och "reducerar trycket på de nationella regeringarna att skapa anställningstillfällen och välfärdstjänster, i en situation där befolkningstillväxten är hög och den ekonomiska tillväxten är låg" (Connell och Brown 1995). Med andra ord, är oron för den internationella migrationen begränsad i nästan alla ursprungsländer i regionen. "...däremot finns vissa frågetecken som har med särskilda frågor att göra, till exempel den intellektuella utarmningen eller huruvida remitteringarna används för syften som kan innebära utveckling. I hela regionen har frågor som 'säkerhetsventileffekten', begränsad ekonomisk tillväxt och uppmärksamheten kring individernas rörelsefrihet, sammantaget lett till en stadig och nationellt obegränsad migration från många av länderna. I Tonga och Västra Samoa har detta lett till att den inhemska befolkningmängden varit i stort sett oförändrad i mer än ett decennium, trots den relativt höga nativiteten" (*ibid.*). Det finns också tecken som tyder på en förändring i användningen av remitteringar, i Tongas fall har den skiftat från konsumtion till investeringar, allt eftersom konsumtionsbehoven tillfredsställs. Ett kännetecken hos remitteringarna i regionen är bidragen till sociala organisationer och institutioner, främst till kyrkorna.

Å andra sidan har remitteringarna inte använts till investeringar i ekonomisk tillväxt. Ökad efterfrågan på bättre konsumtionsvaror bemöts med ökad migration. Varken remitteringarna eller de återvändande migranterna bidrar i någon högre grad till ökad produktion. Regeringarna har inte heller lyckats kontrollera, eller dirigera, användningen av remitteringarna. Den ökade materiella konsumtionen som migrationen ger upphov till tenderar dock att generera en ökad efterfrågan på konsumtionsvaror. Denna efterfrågan har inte kunnat tillfredsställas genom en industri baserad på importsubstitution.

I en annan studie om byar i Tonga framgick det att remitteringarna var så stora som 30 till 42 procent av hushållsinkomsterna (Faeamani 1995). De huvudsakliga användningsområdena för försändelserna var i storleksordning: religiösa donationer, matkonsumtion, hushållsskulder, utbildning och fordonsunderhåll. Produktiva investeringar var inte särskilt stora; en liten andel investerades i småföretagande och hus som hyrdes ut. Gemensamma aktiviteter finansierades med hjälp av de remitteringar som hade gått via kyrkornas församlingsprojekt. Investeringar i utbildning var inte särskilt stora. Detta berodde på att det fanns fri grundutbildning och att gymnasieavgifterna var låga, snarare än att det var ett utslag av hur föräldrarna värdesatte utbildning.

I ett land som Tonga, med låga inkomster, få avlönade arbeten och höga importkostnader, hamnar utgifterna för matkonsumtion mycket högt upp på listan av hur remitteringarna används. Remitteringarna bidrog till en höjning av levnadsstandarden i de flesta delarna av Tonga, och särskilt i de fyra byar som studien ägnade sig åt. Detta gällde både på hushålls- och bynivå, men det skedde samtidigt till priset av ökade ojämlikheter, ett beroende av inkomstkällor utomlands, som ju kan vara osäkra (dock säkrare än prisvariationerna på spannmål) samt till att hushållen splittrades mellan världshaven. På det hela taget har fördelarna emellertid varit betydande. Remitteringarna har inneburit mer än att de enbart används för att täcka basbehoven eller för att ge stöd till konsumtion, de har möjliggjort en mer balanserad utvecklingsstruktur. *Cross-section* data i de här studierna visar att remitteringsnivåerna inte tycks minska i takt med migrantens bortavaro från hans/hennes hemland. Studierna visar också att ett viktigt motiv för migranterna att remittera är att de vill ackumulera tillgångar och investeringar i hemlandet (Brown m.fl. 1995).

5.5 Fördelar på mikronivå snarare än på makronivå

Den diskussion som hittills har förts öppnar upp många frågeställningar.

Remitteringar bestäms för det första av en rad faktorer i ursprungs- och värdländerna, många av dem på den individuella hushållsnivån. Och där uppvisar de två mönster. På den individuella nivån är remitteringarna högre i den inledande fasen av migrationen. Ju längre tid som spenderas utomlands, desto mindre tenderar remitteringsflödena att bli (förutom i ö-staterna i Stilla havet, där hypotesen inte tycks hålla). Detta beror på två faktorer. För det första återförenas familjer så småningom och de flesta av mottagarnas behov i hemlandet kan tillfredsställas av migranterna inom några år. För det andra är flödena oregelbundna på den individuella nivån, även om de är jämna och ihållande på en aggregerad nivå. Som har påpekats tidigare så är det den ekonomiska situationen i ursprungs- och värdländerna som avgör remitteringarnas storlek och regelbundenhet, varför det inte går att förutse hur flödena kommer att se ut.

Den osäkerhet som råder vad gäller att förutspå remitteringsflöden blir ett problem endast i de fall där beroendet av dem är stort. Ländernas beroende av remitteringar är ohållbart på lång sikt. Remitteringar är betydelsefulla för ett lands ekonomi om de leder till en positiv och långsiktig effekt på ekonomin så att landet i det långa loppet blir mindre beroende av dessa flöden. Analysen av de olika kontinenterna i denna rapport visar dock att sambanden är svaga mellan remitteringsflöden och länders produktivitet. Fördelarna återfinns snarare på den individuella nivån och på familje- och lokal nivå, än på makronivån.

Emigrationens effekter på ursprungs- länderna: arbetsmarknaden

KAPITEL 6

Migrationens effekter på sysselsättningen i ursprungsländerna diskuteras i samband med frågan om den intellektuella utarmningen (*brain drain*) i kapitel 3. Det kan vara användbart att här föra samman de olika aspekterna. Det främsta argumentet för emigration är "säkerhetsventil"-aspekten, varigenom emigrationen sägs vara bra för ekonomin i ett utvecklingsland som har stor tillgång på arbetskraft. Migrationen skulle enligt detta resonemang bidra till minskad arbetslöshet och höjda löner i ursprungslandet. Om man bortser från *brain drain*-effekter och enbart tittar på hur många som emigrerar, finns det inte mycket som stödjer hypotesen att emigration påverkar arbetslöshetstalen och lönenivåerna i utvecklingsländerna. Den samtidiga existensen av arbetslösa och höga emigrationstal har varit kännetecknande för många utvecklingsländer. När Indien hade som flest migranter till Persiska viken var det exempelvis bara 1,7 procent av de arbetslösa som lämnade landet (Nayyar 1989:114). Situationen i Bangladesh var likadan. De 250 000 Bangladesh-bor som hade migrerat till området runt Persiska viken på 1980-talet utgjorde mindre än en procent av landets arbetsstyrka (Mahmud 1989:89).

Problemet är vanligtvis att migranterna inte tillhör de arbetslösa skara i ursprungslandet. De flesta är yrkesutbildade, eller delvis yrkesutbildade, och deras emigration skapar arbetsmöjligheter i hemländerna. Om tillflödet av yrkesutbildade snabbt anpassar sig efter de nya lediga jobb som uppstår kommer emigrationen inte få några kännbara effekter. Fallet Turkiet tas upp av Stalker (1994:116). Mellan 1974 och 1976 var omkring en tredjedel av de turkiska emigranterna yrkesutbildade. 1965 tror man att närmare 20 procent av landets rörmokare och elektriker befann sig utomlands, tillsammans med omkring 40 procent av dess snickare, murare och gruvarbetare. Ändå tycks detta inte ha haft någon märkbart negativ effekt på den turkiska arbetsmarknaden.

De två fall där emigrationen verkligen har påverkat reallönerna är Pakistan och Jemen. Emigrationen till området vid Persiska viken från Pakistan på 1970-talet orsakade en brist på arbetskraft i byggnadsindustrin och lönerna höjdes stadigt ända till dess utflödet avstannade och real-lönerna som ett gensvar gick ned. Inhemska arbetsgivare ökade kapitalintensiteten i sin produktion, vilket ledde till en ökad import av kapitalvaror. Man uppskattar att behovet av arbetskraft i byggnadsindustrin minskade med 30 procent på slutet av 1970-talet.

Om nu massutvandringen inte orsakade någon märkbar effekt på löner eller sysselsättning hade man kunnat vänta sig att det omvända flödet inte heller skulle ha någon betydande effekt. De mer allvarliga effekterna av emigrationen blir dock uppenbara då migranterna återvänder i stora skaror. Ursprungsländerna måste då skapa arbetstillfällen i en snabbare takt än vid en normal ökning av arbetskraften. I Filippinerna beräknade man år 1996 att återvändande migration skulle höja arbetslösheten från 8 till 12 procent (Stalker 2000:76).

Stalker (2000) granskade de uppgifter som fanns för Filippinerna, Bangladesh, Sri Lanka, Indonesien, Turkiet, Mexiko och Egypten och kom fram till att det inte existerade något väsentligt samband mellan emigration och arbetslöshet eller lönehöjningar i dessa ursprungsländer. En intressant aspekt av den srilankesiska migrationen var flödet av kvinnliga migranter till Mellanöstern, av vilka 40 procent aldrig tidigare hade arbetat. Emigrationen förde med sig ett ökat deltagande på arbetsmarknaden. Samtidigt, eftersom dessa kvinnor inte varit en del av arbetsstyrkan i hemlandet påverkade deras emigration inte alls den srilankesiska arbetsmarknaden. Det enda land i Stalkers studie där emigrationen hade effekter på sysselsättningen var Egypten. Emigrationen av byggnadsarbetare till Mellanöstern resulterade i brist på arbetskraft och ständigt höjda reallöner, såväl som i en krympande arbetsstyrka, särskilt inom jordbruket och byggnadsindustrin. Stalker konstaterar också att under sämre ekonomiska förhållanden, särskilt ekonomiska kriser i ursprungslandet, ökar emigrationen, men bara temporärt.

Amjads antologi (1989) om arbetskraftsmigrationen till Mellanöstern presenterar viktiga slutsatser avseende migrationens effekter på arbetsmarknaden. Amjad summerar dem på följande sätt: Med de höga arbetslöshetssiffror och den undersysselsättning som finns i nästan alla de asiatiska länder som exporterar arbetskraft har migrationen till Mellanöstern inte haft någon effekt på produktionen eller på produktionstillväxten, även om den har fungerat som en säkerhetsventil som minskar trycket på sysselsättningen i hemlandet. Endast i några få industrier, som till exempel byggnadsindustrin, har man känt någon brist på arbetskraft. Den

korta period som behövdes för att utbilda ny arbetskraft i denna sektor medförde emellertid en snabb anpassning av tillgången på arbetskraft till efterfrågan. Emigrationen föranledde omedelbara höjningar av lönenivåerna, men dessa var inte särskilt långvariga.

Erfarenheterna från Afrika skiljer sig något från de asiatiska exemplen. Färre anställningstillfällen i Sydafrikas gruvor på 1980-talet hade en kraftfull inverkan på arbetsmarknaderna i grannländerna. Hemsändandet av moçambikiska migranter från Sydafrika 1986 resulterade i att omkring 68 000 arbetare återvände och att arbetslösheten därför steg dramatiskt i Moçambique (Russell m.fl. 1990:38). Botswana upplevde liknande problem till följd av repatriering. Afrikanska erfarenheter påvisar också ett positivt förhållande mellan migration och tillväxt i den informella sektorn. Det finns dock inte tillräckligt med uppgifter för att bevisa orsaks-sambanden, särskilt som de flesta migranter inte återfinns inom den informella sektorn.

Traditionell ekonomisk teori påvisar att om arbetskraftsresurserna går i riktning mot högre avkastning finns det en tendens till konvergens mellan lönerna i ursprungs- och mottagarregionerna. Stalker (2000:12) ger statistiska belägg för att denna konvergens, huvudsakligen skapad av migration, verkligen inträffade under perioden 1870–1913, då de europeiska lönerna kom ifatt de amerikanska. Han noterar exempelvis att omkring 22 procent av befolkningen i Sverige emigrerade mellan 1846 och 1924, och att lönerna därmed höjdes markant. Williamson (1995) drar slutsatsen att omkring 70 procent av reallönekonvergensen mellan 1870 och 1910 orsakades av massmigration. Tonvikten ligger här på ”massmigration”. Hur stor emigrationen måste vara för att kvalificera sig som massmigration är svårt att säga. Vidare är det svårt att säga huruvida framtida migration garanterar en lönekonvergens. Utan landspecifika studier och jämförbara uppgifter kommer svaren troligtvis att grunda sig på gissningar.

Rapporten granskar framför allt litteratur om den internationella migrationens effekter på ursprungsländer och lokalsamhällen. För att sätta det hela i perspektiv diskuteras först allmänna tendenser och mönster i migrationsflöden på de olika kontinenterna, samt migrationens effekt på värdländerna. Som diskussionen om migrationstendenser och mönster visar (kap. 1) uppstår arbetskraftsmigration som en kombination av pådrivande och lockande faktorer i såväl ursprungs- som värdländer. Olika institutionella hinder, såsom immigrationsregler, tillåter inte ett fritt flöde av arbetskraft. När arbetare verkligen kan migrera gör de det som ett resultat av ett samspel mellan ekonomiska, sociala och psykologiska faktorer.

Som påvisats i kap. 1, har tillväxten i antalet migranter hållit jämna steg med befolkningsökningen mellan 1965–1990; omkring 1,9 procent per år. Såväl inflöden som utflöden har varit ganska omfattande, varför nettomigrationen har hållits på en relativt låg nivå. I vår moderna tid har förbättringar inom informations- och kommunikationsteknologierna underlättat resandet och drivit på arbetskraftsförflyttningar från utvecklingsländerna till den utvecklade världen. Om man jämför migrationen på 1990-talet med den som ägde rum i början av 1900-talet, ligger skillnaden i mönster; snarare än i absoluta tal. Under 1900-talet som helhet framträdde i synnerhet USA, Kanada och Australien som immigrationspoler och Asien som en viktig emigrationspol.

Skillnader i löner och levnadsstandard har historiskt sett fungerat som ekonomiska incitament till att migrera. Diskussionen om migrationsmönster på de olika kontinenterna (kap. 1) visar att motiven för att migrera även i vår tidsålder framförallt handlar om sysselsättning, möjligheter till utbildning och vidareutveckling, samt sökande av asyl. Det faktiska beslutet att emigrera tas först när fördelarna av att göra detta överväger nack-

delarna. Permanent bosättning är vanligare bland högutbildade migranter som har utbildats i utvecklingsländer och som arbetar i industriländer, särskilt i de fall då det är svårt för ursprungsländerna att absorbera arbetskraft med denna utbildningsnivå. Immigrationspolitiken i den utvecklade världen försöker att selektivt inrikta sig just på denna grupp av människor, även om bristen på lågutbildad arbetskraft är en lika vanlig åkomma i den utvecklade världen.

Den dynamik som finns i migranternas anpassningsprocess behandlades i kap. 2, som inriktade sig på immigrationens effekter på de mottagande länderna. Kapitlet visar att immigranterna påverkar demografi, samhälle och ekonomi i värdländerna på en rad olika sätt. Det finns en tendens att migranter "smälter in" och följer värdländernas levnadsvanor – samtidigt som de bidrar till diversifieringen i dessa samhällen. Ett antal studier misslyckas med att faktamässigt underbygga en av de vanligaste invändningarna hos värdländerns befolkning mot immigration; nämligen att immigranterna skulle medföra en ökad arbetslöshet. Studier om immigranternas inverkan på socialförsäkringssystemen ger också blandade resultat. Det finns inga avgörande bevis för att värdländernas kostnader för immigration skulle överstiga fördelarna av den.

En aspekt som inte har studerats lika väl, men som utgör en kärnpunkt i just denna rapport, är emigrationens effekt på ursprungsländerna. Effekterna av kompetensförlust genom massutvandring, den så kallade intellektuella utarmningen eller *brain drain*, analyseras i kap. 3. De frågor som har med *brain drain* att göra är komplexa. Å ena sidan lider de flesta utvecklingsländer kronisk brist på universitetsutbildade; å andra sidan är det mycket attraktivt för dessa att emigrera till de utvecklade länderna i Europa samt Nordamerika, Australien och Nya Zeeland. Förlusten för ursprungslandet är tvåfaldig; dels handlar det om den stora investering som sker i utbildningen av de högutbildade, dels handlar det om uteblivet av deras tjänster i hemlandet. Detta ger en negativ effekt på den ekonomiska utvecklingen och ökar sannolikheten av framtida migration av högutbildade.

Färsch forskning fokuserar emellertid på påståendet att det finns en "*brain gain*", en intellektuell tillströmning (avsn. 3.6). Med detta sätt att se på saken fungerar utbildning som ett incitament till utveckling av humankapital i ursprungslandet på så sätt att fler människor blir benägna att skaffa sig högre utbildning och yrkeskunskaper. Alla lyckas dock inte hitta arbeten utomlands, varför det allmänna humankapitalet i ursprungsländerna växer. Med detta mer positiva sätt att se på saken blir den avgörande frågan huruvida landet ska vidta åtgärder för att minska *brain drain*. Alternativt, om det istället är så att *brain drain* innebär stora kostnader för

ursprungsländerna, skall de då kompenseras för dessa kostnader, och i så fall hur? Som diskussionen i kap. 3 visar finns det tyvärr inga enkla svar på dessa frågor. Det är mycket svårt att mäta nettoeffekten av intellektuell utarmning i ett specifikt land. Det finns få studier som ger oss en grund för slutsatser om nettokostnader och nettofördelar av emigrationen för ursprungsländerna.

Ursprungsländerna berörs också av emigrationen på ett annat viktigt område. De finansiella flödena/remitteringarna från migranterna till hemländerna (kap. 4 och 5) påverkas såväl av en rad faktorer i ursprungssom värdländerna som av de personliga förhållandena i migrantens hushåll. På hushållsnivå och för lokala samhällen tycks det som om de haft störst effekt på Stillahavsöarna.

Även om volymen på remitteringarna är hög är nettoemitteringarna som andel av bruttonationalprodukten fortfarande mycket låg. Totala remitteringar (*Workers remittances plus Compensation of Employees*) registrerade en 38 procentig ökning mellan 1994–2000; från 74,6 miljarder USD till 103 miljarder USD. Utvecklingsländernas andel av de sammanlagda erhållna remitteringarna varierade mellan 57 procent år 1994 och 64 procent år 2000, med ökning varje år. Officiell statistik om remitteringar underskattar dess storlek, eftersom en stor del sker via informella kanaler eller medförs som kontanter eller i form av varor.

Analys av remitteringarnas karaktärsdrag på de olika kontinenterna visar vissa gemensamma mönster när det gäller hur de används. De tenderar att användas huvudsakligen för att tillfredsställa de omedelbara konsumtionsbehoven, återbetalning av skulder, bostäder och annat tillgångsskapande, inköp av transportmedel och varaktiga konsumtionsvaror. I lägre omfattning används de för att finansiera småföretagande samt investeringar i jordbruket. Remitteringar har också en livscykel: de är omfattande under de inledande åren av migrationen, men har en tendens att avta i takt med familjeåterföreningar, med antal år utomlands och då de omedelbara konsumtionsbehoven är tillfredsställda. Remitteringarnas betydelse för den nationella ekonomin varierar mellan kontinenterna; de tycks ha störst betydelse för ekonomierna på Stillahavsöarna (se avsn 5.4).

På mikronivå tycks hushållen vara de viktigaste förmånstagarna. Utan undantag har remitteringarna höjt levnadsstandarden för migranternas hushåll. De har emellertid inte gjort någon större skillnad för makroekonomin, förutom att de har underblåst tillfälliga prishöjningar, framförallt inom byggnadsindustrin. Remitteringarnas potentiella roll i samhällsplanering och i politiska ställningstaganden måste ses mot bakgrund av att de har en livscykel (kap. 4). De är inte ihållande eller jämna om man ser till hela den tid migranterna stannar utomlands; de står

onekligen i ett omvänt proportionellt förhållande till det antal år som migranter bor utomlands.

Remitteringar visar distinkta egenskaper: enskilda hushållsflöden är inkonsekventa och minskar med tiden; på nationell nivå är de däremot konsekventa och under 1990-talet har de ökat (se figur 8). Studierna visar också att effekterna är betydligt mer kännbara på hushållsnivå än på den makroekonomiska nivån.

Vad gäller effekterna på inkomstfördelning visar emellertid studier om Stillahavsöarna att emigrationen faktiskt har vidgat klyftor i inkomster och välstånd i de lokalsamhällen som har tagit emot remitteringar. Den höga nivån på utbildning och yrkeskunskap som tenderar att redan finnas bland migrantgrupperna leder tillsammans med de högre inkomsterna till ökande sociala och ekonomiska klyftor i ursprungsländerna (se avsn. 5.4).

När det gäller länder som är källor till remitteringarna så har USA tveklöst varit det ledande landet under 1990-talet (se tabell 7). Remitteringar från OPEC-länderna kan, *kombinerat*, mäta sig med USA varje år under perioden 1994–2000. Detta mönster understryker onekligen i hur hög grad som utvecklingsländerna är beroende av den amerikanska ekonomin.

I kap. 6 diskuteras emigrationens effekter på arbetsmarknaden. I ekonomier med överflöd på arbetskraft kan man enligt ekonomiska teorier förvänta sig att en minskning av arbetslösheten och en höjning av reallönerna följer på ökad emigration. Å andra sidan kan emigration i ett utvecklingslandssammanhang leda till brist på viktiga kunskaper och en minskad tillgång till humankapital, som i sin tur kan hindra tillväxtpotentialen. Som översikten visar, ger tyvärr forskningen på området inget tydligt resultat om emigrationens effekter. Emigrationen har på sin höjd en neutral effekt, eller rentav ingen effekt alls, på arbetsmarknaden i ursprungsländerna. Den har skapat tillfälliga brister på arbetskraft i vissa specifika sektorer, men ekonomierna har anpassat sig ganska snabbt till detta. Det finns isolerade fall, där emigrationen har resulterat i höjda reallöner i ursprungsländerna. Mer betydande och allvarliga effekter skulle sannolikt komma till stånd om ett omfattande återflöde av migranter ägde rum.

7.1 Frågor att uppmärksamma

Det finns ett behov av ytterligare forskning. Som påpekades i introduktionen är den tillgängliga statistiken om migration långt ifrån jämförbar för de olika delarna av vår jord. Metodutveckling och jämförande studier

om de frågor som har studerats i denna rapport (*brain drain*, remitteringar och arbetsmarknaden) skulle vara till hjälp för att bedöma emigrationen i ett globalt perspektiv, såväl som för att lära sig av andras erfarenheter.

Mot denna bakgrund kan man fråga sig om en studie av det här slaget kan vara till någon nytta för politiska beslutsfattare. Mer specifikt, finns det ett behov av att reglera migration? Om detta är fallet, hur kan och borde detta ske? Det går utöver ramarna för denna rapport att gå in i detalj kring de politiska implikationerna; men att lyfta fram frågorna kan ändå vara ett lämpligt sätt att se framåt.

Regler och föreskrifter för immigration har, som påvisats i det inledande avsnittet, använts för att begränsa immigranter i många länder. Sådan politik kommer att behövas också under de kommande åren. Diskussionen om viseringar på den amerikanska arbetsmarknaden (avsnitt 1.7) visar att regleringar av migrationen är en viktig komponent i de övergripande arbetsmarknadsreglerna i utvecklade ekonomier.

En viktigare fråga är vad utvecklingsländerna behöver göra när det gäller omfattningen av emigrationen. Översikten finner inga slutgiltiga belägg för att emigrationen skulle ha någon negativ effekt på ursprungsländernas sysselsättning eller lönenivåer. Bristen på effekter på ursprungslandets arbetsmarknad är dock knappast ett argument för att låta emigrationen vara obegränsad.

Finns det då behov av att politiskt sätta begränsningar för den intellektuella utarmningen? Det utbredd föreskrivna universalmedlet för att hejda *brain drain* är ekonomisk utveckling, något som skulle kunna reducera de ekonomiska fördelarna av att emigrera. Med ekonomisk utveckling i sig som mål kan man hoppas att den leder till en konvergens mellan länder så att både de inhemska och internationella ojämlikheterna minskar. Reduktionen av dessa klyftor ses som en viktigare måltavla för de politiska beslutsfattarna och skulle som en bieffekt minska emigrationen.

Det här är ett betraktelsesätt som förskjuter tidsperspektivet för politiska åtgärder till att behöva inriktas mer på lång och medellång sikt. Detta beror på att växande befolkningar och arbetsstyrkor i utvecklingsländerna, samt de redan otillräckliga investeringarna och infrastrukturen gör att möjligheterna till konvergens mellan utvecklade länder och utvecklingsländer är små inom den närmaste framtiden.

Saith (1989) lyfter fram ett antal policyperspektiv som strävar efter att maximera makrofördelarna på ekonomin som helhet. För det första, skall arbetskraftsmigration uppmuntras? Svaret, i denna tidsålder av globalisering, måste vara ett uppenbart ”ja”; frågan bör behandlas inom ett management-nätverk för nationell resursstyrning. Mer specifikt så bör

migration utgöra en komponent i planeringen av arbetskraftsresurser och utbildning.

En annan aktuell fråga berör de återvändande migranterna. Som diskussionen har visat kommer migranter inte från de fattigare skikten av samhället. Det är en process som inbegriper egen drivkraft och som därför fordrar att migranterna kommer från de mer dynamiska (och i sin tur ofta också mer utbildade) delarna av samhället. Exponeringen i främmande arbetsmiljöer ökar sen markant deras positiva företeenden. Regeringarna ställs därmed inför frågan huruvida återvändande migranter förtjänar hjälp på bekostnad av de icke-migrerande, fattigare delarna av samhället. De politiska övervägandena är nära kopplade till utjämningsaspekten. Åtgärder som gynnar återvändande migranter skulle onekligen skapa frustration bland de icke migrerande grupperna, samtidigt som det ekonomiska och politiska inflytandet snarast ligger hos de återvändande migranterna.

Saiths tredje frågeställning rör såväl omfattning som typ av av politisk inblandning från regeringshåll. Mer specifikt inkluderar det den utåtgående migrationen, hanteringen av återvändande migranter, regleringar av remitteringar och en politik för att främja inhemskt sparande och investeringar.

Medan de flesta regeringar har ignorerat utresande och hemvändande migranter på 1990-talet, har de utsatt remitteringarna för någon form av offentlig reglering och gjort (till stor del misslyckade) försök att förvandla migranten från att vara sparare till att bli investerare. Mycket litet har gjorts visavi emigrations- eller återvändande migrationsprocesser i sig. Politiska åtgärder med kopplingar till migrationsfrågor måste se till den större bilden och innefatta planering av mänskliga resurser.

Till slut kan det vara på sin plats att erinra om de ord som den tidigare filippinske presidenten Ramos yttrade, då han en gång på flygplatsen välkomnade de tusentals arbetare som återvände hem för att fira jul – han hälsade dem som ”den moderna tidsålderns hjältar” (Stalker 2000:81).

I sina familjers ögon har de varit det sedan länge.

Bilaga: Tabeller och figurer

Tabell 1. Migrantpopulation globalt. 1990.

Region	Antal migranter	% av total population	% kvinnor i mig- rant populationen
Amerika			
Nordamerika	23 868 351	11,7	51,0
Karibien	421 654	5,3	48,5
Centralamerika	802 834	3,2	49,9
Sydamerika	4 406 109	2,0	47,9
Europa			
Östeuropa	1 542 428	1,1	53,4
Nordeuropa	5 272 819	5,4	51,1
Sydeuropa	3 196 221	14,3	52,4
Västeuropa	14 691 446	20,4	46,5
Asien			
Ostasien	2 160 273	0,7	43,3
Södra centralasien	20 782 317	2,0	47,1
Sydostasien	1 845 038	5,1	47,1
Västra Asien	13 406 120	28,9	39,9
Afrika			
Östafrika	5 242 711	4,3	48,5
Mellersta Afrika	1 651 644	3,3	47,3
Nordafrika	1 979 230	3,0	45,7
Södra Afrika	1 240 676	3,2	43,7
Västafrika	5 453 934	4,6	46,9
Oceanien			
Australien-Nya Zeeland	4 435 430	19,4	49,6
Melanesien	47 489	1,6	46,6
Mikronesien	11 571	13,1	40,9
Polynesien	17 196	12,5	47,4
Totalt	112 475 491	7,9	47,4

Tabellen hänvisar till

- det uppskattade totala antalet internationella migranter som bodde i regionen den 1 januari 1990
- internationella migranter som procentuell andel av landets hela befolkning
- procentuell andel kvinnor av alla de internationella migranterna

Källa: United Nations (1995).

Tabell 2. Nettomigration per tusental; kontinent och region. 1985–95.

Region	1985–1990	1990–1995
Utvecklingsregioner	-0,5	-0,5
Industrialiserade regioner	1,6	1,9
Afrika	-0,5	-0,3
Afrika söder om Sahara	-0,5	-0,2
Nordafrika	-0,5	-0,9
Kontinentalasien ^a	-0,3	-0,4
Västra Asien	1,0	0,3
Södra centralasien	-0,5	-0,8
Ostasien	0,1	0,0
Sydostasien	-1,1	-0,6
Oceanien	3,9	3,4
Australien/New Zealand	5,9	5,1
Stilla havsöarna	-2,8	-1,8
Latinamerika/Karibien	-1,6	-1,2
Centralamerika	-4,2	-3,1
Karibien	-3,0	-2,4
Sydamerika	-0,4	-0,4
Nordamerika	3,0	3,4
Europa	1,3	1,4
Västeuropa ^b	1,9	1,9
Östeuropa/Ryssland	0,5	0,9

^aInkluderar Mellanöstern^bInkluderar vad som avses som norra, södra respektive västra Europa med FN:s klassificering**Obs:** Dessa nivåer är inte genomsnitt för länderna utan för hela regioner (United Nations 1999).**Källa:** United Nations (1999).

Tabell 3. Legal migration till USA fördelad på ursprungsländer. 1997.

Land	Ankomster	%
Mexiko	163 572	18,4
Filippinerna	55 876	6,2
Kina	41 728	5,2
Vietnam	72 067	4,8
Indien	44 859	4,8
Kuba	26 466	4,2
Dominikanska Republiken	39 604	3,4
El Salvador	17 903	2,3
Jamaica	19 089	2,2
Ryska federationen	19 668	2,1

Källa: Stalker (2000: Table 3.3).

Tabell 4. Oregistrerade remitteringar som procent av totala remitteringar.

	Källa	Period för beräkning	Uppskattning*
Bangladesh	Mahmud (1989)	1981–86	20
Korea	Hyun (1989)	1980–85	8
Indien**	ESCAP (1987)	1983	40
Egypten	Adams (1991)	1985–86	33
Filippinerna	Alburo, Abella (1992)		
	Tan och Canlas (1989)	1990, 1982	50
Pakistan	ILO-ARTEP (1987)	1986	43
Sri Lanka	Rodrigo och Jayatissa (1989)	1980–1985	13
Sudan	Choucri (1984)	1984	85
Thailand	Tingsabadh (1989)	1977–86	18
Tonga	Brown och Connell (1993)	1992–93	43
Västra Samoaöarna	Brown och Walker (1994)	1992–93	42

Obs: * "Derived as $((TR-RB) / TR) * 100$, where TR = total estimated remittances and RB = remittances through banking channels."

** "Estimate represents remittance behaviour of migrant workers from Kerala only."

Källa: Puri och Ritzema (1994: Table 4).

Tabell 5. Remitteringar: Avgörande faktorer och orsakssamband.

Potentiella avgörande faktorer för remitteringar	Förväntad utveckling av förhållandet	Tillgänglig "pool" av remitteringar	Beslut att remittera eller inte	Sätt att remittera	Summa att remittera	Användningsområden
Antalet arbetare utomlands	+	X				
Lönenivåer	+/-	X				
Ekonomisk aktivitet i värdlandet	+	X				
Ekonomisk aktivitet i ursprungslandet	+	X				
Växelkurser	+/-		X	X		
Förhållandet mellan räntenivåerna i ursprungs- respektive värdländer	+/-	X	X			
Politiska riskfaktorer i ursprungsländerna	-	X				
Facilitet att överföra pengar	+	?	X	X		
Andelen kvinnor i förhållande till män i värdlandet	-		X		X	
Antal år som gått efter att migrationen påbörjades	+/-		X		X	X
Hushållens inkomstnivå	-		X		X	X
Anställningsförhållanden för övriga familjemedlemmar	-		X		X	X
Civilstånd	+		X		X	?
Utbildningsnivå	-		X	?	X	X
Yrkesnivå	-		X		X	X

Källa: Russell (1986).

Tabell 6. Totala remitteringar. 1994–2000. Miljarder USD.

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Totalt	74,62	85,06	88,27	103,19	99,81	103,58	103,10
Industrialiserade länder	31,77 (42,6)	35,32 (41,5)	34,12 (38,7)	39,02 (37,8)	39,75 (39,8)	38,99 (37,7)	37,25 (36,1)
Utvecklingsländer	42,85 (57,4)	49,74 (58,5)	54,15 (61,3)	64,17 (62,2)	60,06 (60,2)	64,58 (62,4)	65,85 (63,9)
Afrika	4,43 (5,9)	5,35 (6,3)	5,57 (6,3)	6,33 (6,1)	6,35 (6,4)	6,02 (5,8)	6,65 (6,4)
Asien	16,50 (22,1)	19,56 (23,0)	22,92 (26,0)	29,87 (28,9)	22,99 (23,0)	27,25 (26,3)	25,46 (24,7)
Europa	4,61 (6,2)	5,92 (7,0)	6,62 (7,5)	7,44 (7,2)	9,19 (9,2)	8,17 (7,9)	8,82 (8,6)
Mellanöstern	6,53 (8,8)	6,11 (7,2)	6,29 (7,1)	6,97 (6,8)	6,50 (6,5)	6,51 (6,3)	6,12 (5,9)
Västra hemisfären	10,78 (14,5)	12,80 (15,1)	12,74 (14,4)	13,56 (13,1)	15,02 (15,1)	16,64 (16,1)	18,81 (18,2)

Obs: Siffror inom parantes hänför sig till procent av totala remitteringar

Västra hemisfären inkluderar Latinamerika och Karibien

Källa: IMF Balance of Payments Statistics Yearbook (2001).

Tabell 7. Rankning efter nettoremitteringar. Ursprungsländer. Miljarder USD.

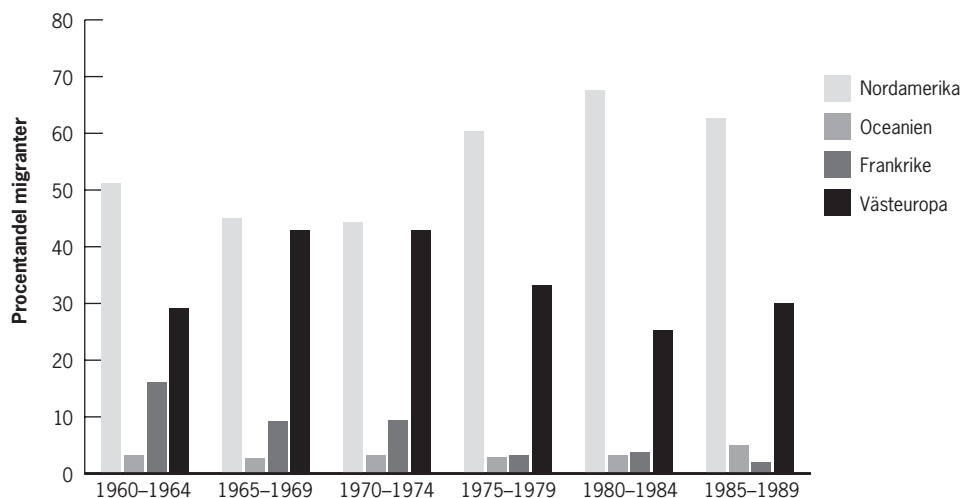
1994		1995		1996		1997		1998		1999		2000	
Saudiarabien	-18,1	Saudiarabien	-16,6	USA	-17,4	USA	-19,0	USA	-20,4	USA	-22,4	USA	-24,2
USA	-15,3	USA	-16,3	Saudiarabien	-15,5	Saudiarabien	-15,0	Saudiarabien	-14,9	Saudiarabien	-13,9	Saudiarabien	-15,4
Schweiz	-7,1	Schweiz	-8,2	Schweiz	-7,8	Schweiz	-6,3	Schweiz	-6,2	Schweiz	-6,0	Schweiz	-5,7
Tyskland	-4,4	Tyskland	-6,3	Tyskland	-6,0	Tyskland	-5,2	Tyskland	-4,8	Tyskland	-4,5	Tyskland	-4,0
Kuwait	-1,3	Oman	-1,4	Japan	-2,5	Japan	-2,5	Israel	-2,7	Israel	-2,9	Israel	-3,0
Oman	-1,3	Luxemburg	-1,4	Israel	-1,8	Israel	-2,2	Malaysia	-2,7	Japan	-2,4	Luxemburg	-2,1
Israel	-0,7	Kuwait	-1,3	Luxemburg	-1,5	Malaysia	-1,8	Japan	-2,3	Malaysia	-2,2	Japan	-1,7
Japan	-0,7	Israel	-1,2	Kuwait	-1,3	Luxemburg	-1,5	Luxemburg	-1,8	Luxemburg	-2,0	Kuwait	-1,6
Nederländerna	-0,6	Malaysia	-1,2	Oman	-1,3	Oman	-1,4	Kuwait	-1,6	Kuwait	-1,7	Oman	-1,4

Källa: IMF Balance of Payments Statistics Yearbook 2001.

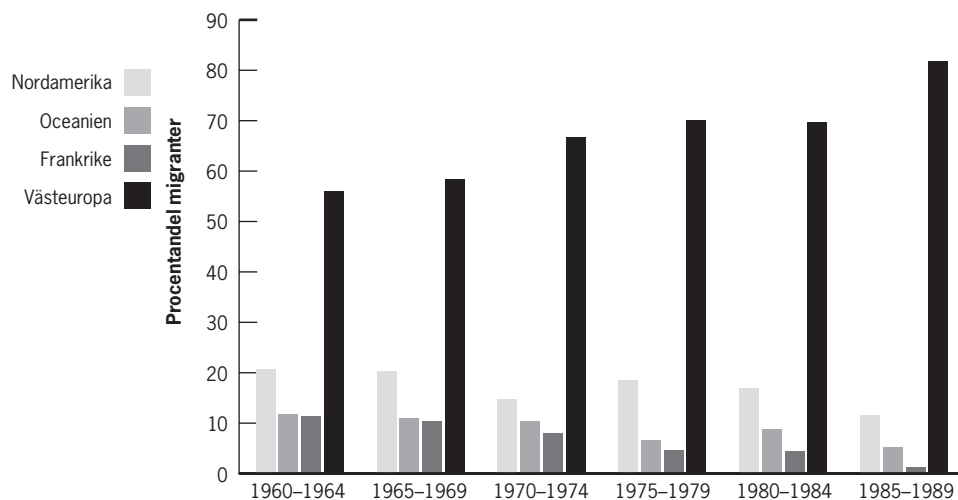
Tabell 8. Rankning efter nettoemitteringar. Destinationsländer. Miljarder USD.

1994		1995		1996		1997		1998		1999		2000	
Indien	5,5	Indien	5,8	Indien	8,2	Indien	10,1	Indien	9,4	Indien	11,0	Indien	9,1
Mexiko	4,1	Filippinerna	5,2	Mexiko	4,9	Filippinerna	6,7	Mexiko	6,5	Filippinerna	6,8	Mexiko	7,5
Portugal	3,4	Mexiko	4,3	Filippinerna	4,8	Frankrike	5,7	Frankrike	5,7	Mexiko	6,6	Filippinerna	6,1
Egypten	3,4	Portugal	3,4	Turkiet	3,5	Mexiko	5,5	Turkiet	5,3	Frankrike	5,3	Frankrike	4,8
Filippinerna	3,3	Turkiet	3,3	Portugal	3,4	Kina	4,3	Filippinerna	5,1	Turkiet	4,5	Turkiet	4,5
Grekland	2,6	Egypten	3,0	Egypten	2,9	Turkiet	4,1	Portugal	3,3	Portugal	3,2	Portugal	2,9
Turkiet	2,6	Grekland	2,9	Grekland	2,7	Portugal	3,3	Egypten	3,2	Egypten	3,1	Egypten	2,8
Marocko	1,8	Brasilien	2,6	Spanien	2,1	Egypten	3,3	Spanien	2,2	Spanien	2,3	Marocko	2,1
Spanien	1,7	Spanien	2,1	Marocko	2,1	Grekland	2,7	Marocko	1,9	Marocko	1,9	Spanien	2,0
Pakistan	1,7	Marocko	1,9	Thailand	1,8	Spanien	2,0	Bangladesh	1,6	Bangladesh	1,8	Bangladesh	1,9

Källa: IMF Balance of Payments Statistics Yearbook 2001.

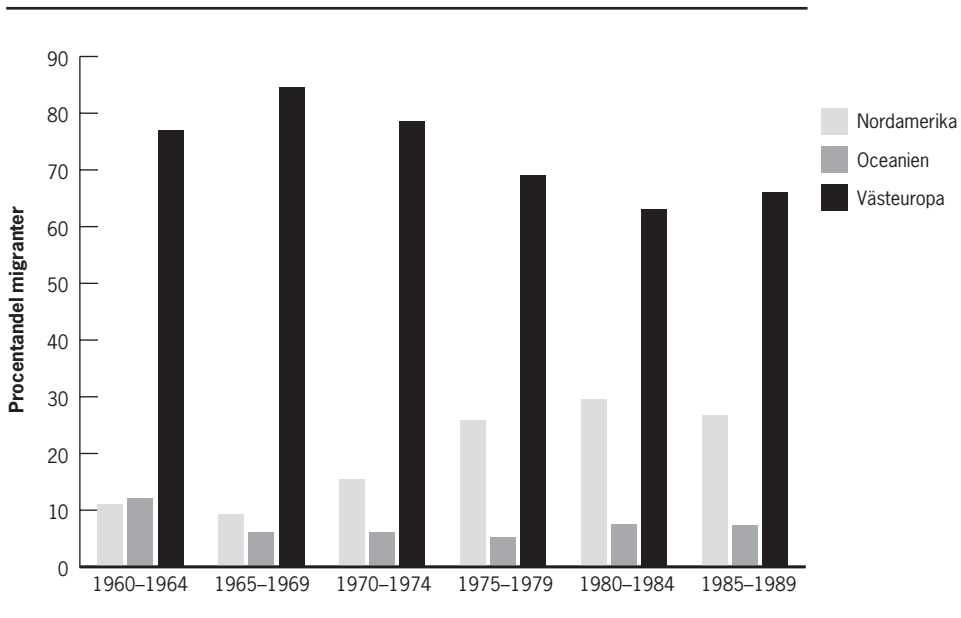
Figur 1. Migration från utvecklingsländer. 1960–89. Procent.

Källa: <http://www.un.org/popin/popdiv/intabfin.htm>. South-to-North Migration Flows. The electronic version at the Population Information Network (POPIN) Gopher/Website of the United Nations Population Division, Department of Economic and Social Affairs.

Figur 2. Migration från utvecklade länder. 1960–89. Procent.

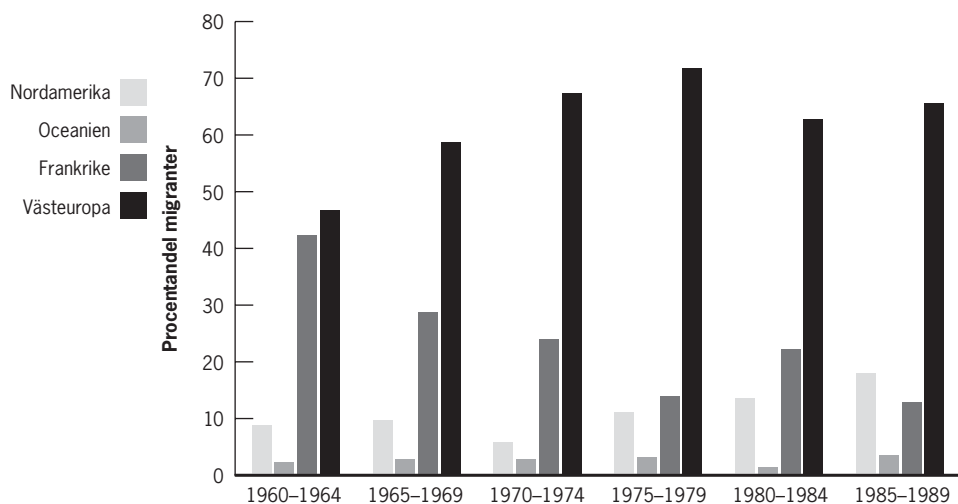
Källa: <http://www.un.org/popin/popdiv/intabfin.htm>. South-to-North Migration Flows. The electronic version at the Population Information Network (POPIN) Gopher/Website of the United Nations Population Division, Department of Economic and Social Affairs.

**Figur 3. Migration från Afrika söder om Sahara till olika destinationskontinenter.
1960–89. Procent.**

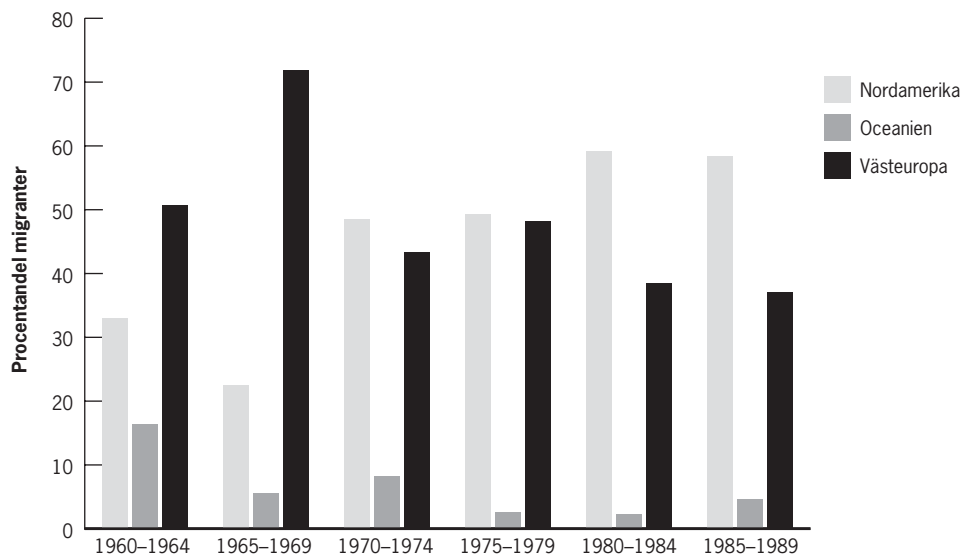

Källa: <http://www.un.org/popin/popdiv/intabfin.htm>. South-to-North Migration Flows. The electronic version at the Population Information Network (POPIN) Gopher/Website of the United Nations Population Division, Department of Economic and Social Affairs.

**Figur 4. Migration från norra Afrika och västra Asien till olika kontinenter.
1960–89. Procent.**

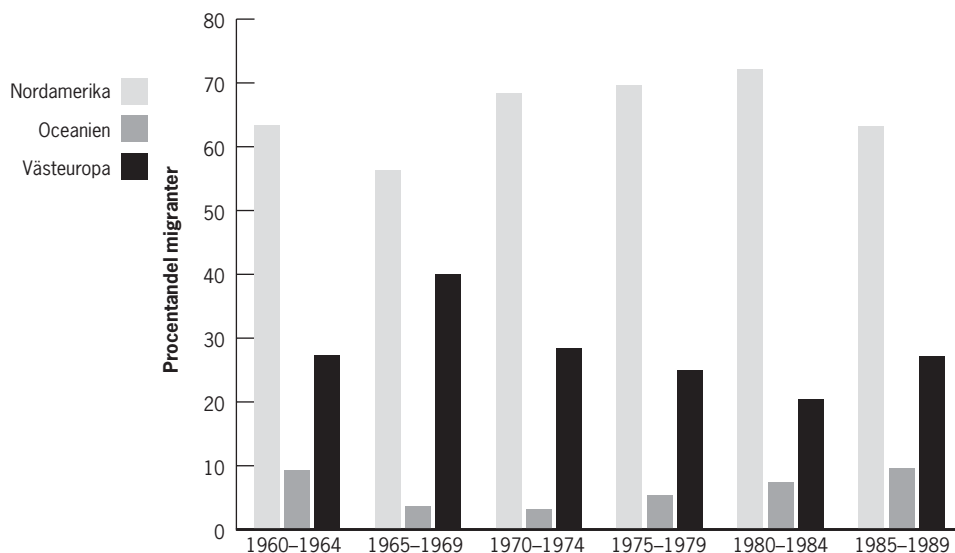

Källa: <http://www.un.org/popin/popdiv/intabfin.htm>. South-to-North Migration Flows. The electronic version at the Population Information Network (POPIN) Gopher/Website of the United Nations Population Division, Department of Economic and Social Affairs.

Figur 5. Migration från södra Asien. 1960–89. Procent.

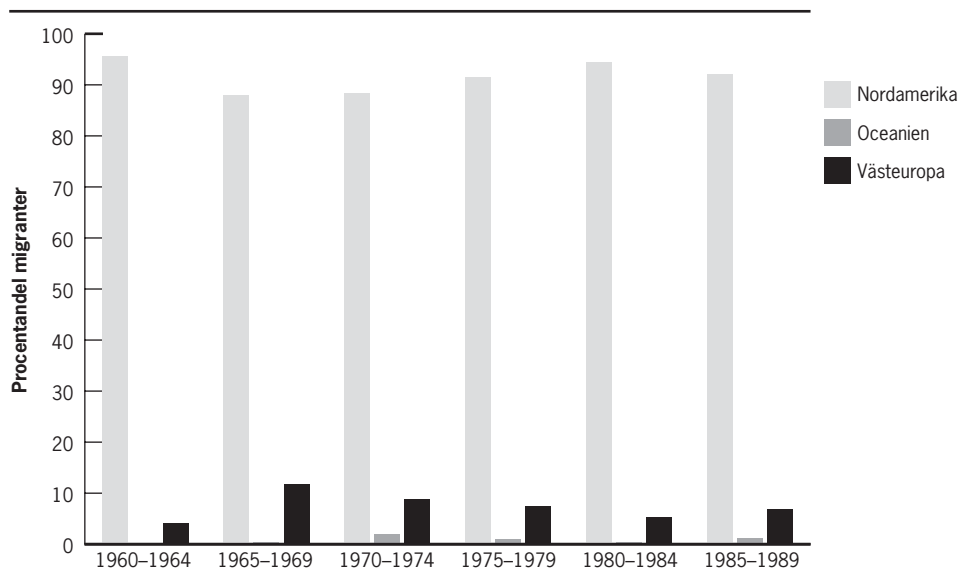
Källa: <http://www.un.org/popin/popdiv/intabfin.htm>. South-to-North Migration Flows. The electronic version at the Population Information Network (POPIN) Gopher/Website of the United Nations Population Division, Department of Economic and Social Affairs.

**Figur 6. Migration från östra och sydöstra Asien till olika destinationskontinenter.
1960–89. Procent.**

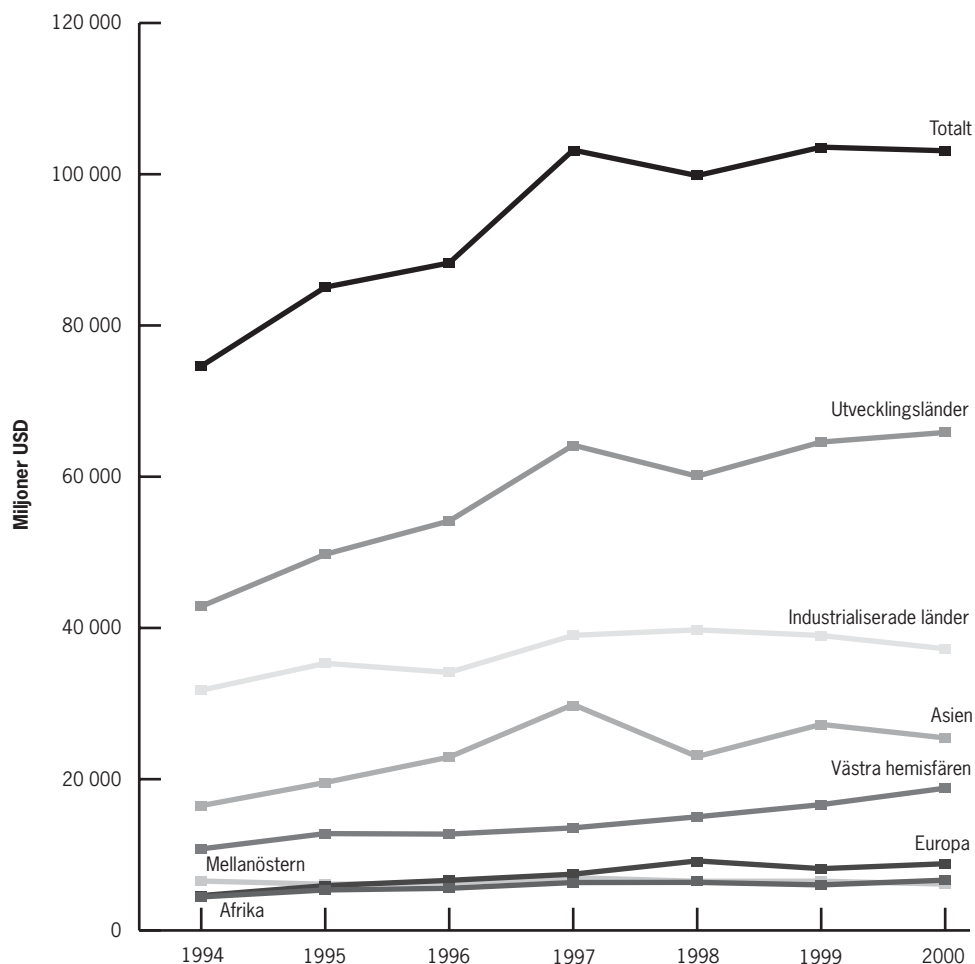

Källa: <http://www.un.org/popin/popdiv/intabfin.htm>. South-to-North Migration Flows. The electronic version at the Population Information Network (POPIN) Gopher/Website of the United Nations Population Division, Department of Economic and Social Affairs.

Figur 7. Migration från Latinamerika till olika kontinenter. 1960–89.
Procent.

Källa: <http://www.un.org/popin/popdiv/intabfin.htm>. South-to-North Migration Flows. The electronic version at the Population Information Network (POPIN) Gopher/Website of the United Nations Population Division, Department of Economic and Social Affairs.

Figur 8. Totala remitteringar. 1994–2000. Miljoner USD.

Källa: IMF Balance of Payments Statistics Yearbook 2001.

Referenser

- Abella, M. 1991. *International migration and development*. ILO: mimeo.
- ACP-EU Courier. 1996. Colossal Loss of Investments for Developing Countries. No. 159 September-October.
- ADB. 2001. *Asian Development Outlook*. ADB/Oxford University Press: New York.
- Adepoju, A. 1991. South-North Migration: The African Experience. *International Migration* 25:2.
- al-Ghul, a. 1982. *Mulhathat an al-Higrat al-Kharagiyya (Observation on External Migration)*. Council on Economic and Social Research: Khartoum.
- Alburo, F.A. and D.I. Abella. 1992. *The impact of informal Remittances of Overseas Contract Workers' Earnings on the Philippine Economy*. ARTEP: New Delhi mimeo.
- Amjad, R. (ed.). 1989. *To the Gulf and Back. Studies on the Economic Impact of Asian Labour Migration*. ILO-ARTEP: New Delhi.
- Appleyard, R. 1989. Immigration and demographic change in Australia in *Migration: The demographic aspects*. SOPEMI/OECD: Paris.
- Beine, M; F. Docquier and H. Rapoport. 2001. Brain drain and economic growth: Theory and Evidence. *Journal of Development Economics* 64:1(275-89).
- Beine, M; F. Docquier and H. Rapoport. 2002. *Brain Drain and LDCs' Growth. Winners and Losers*. Working Paper No. 129 Center for Research on Economic Development and Policy Reform: Stanford University.
- Bhagwati, J.N. and K. Hamada. 1974. The brain drain, international integration of markets for professionals and unemployment. *Journal of Development Economics* 1:1(19-42).
- Blomqvist, A.G. 1986. International migration of educated manpower and social rates of return to education in LDCs. *International Economic Review* 27:1(165-74).
- Boly, R. C. 1996. *Money Transmitters, Remittances, Exchange Rates, and Mechanisms for Money Laundering in the Dominican Republic*. Prepared for the U.S. Embassy Santo Domingo.
- Bongaarts, J. and R. A. Bulatao. 2000. *Beyond Six Billion. Forecasting the World's Population*. National Academy Press: Washington D.C.
- Borjas, G. 1990. *Friends or strangers: The impact of immigrants on the US economy*. Basic Books: New York.
- Borjas, G. 1994. The Economics of Immigration. *Journal of Economic Literature* 32.
- Bratsberg, B. and D. Terrell. 1996. Where Do Americans Live Abroad? *International Migration Review* 30:3.
- Brown, R.P.C. and J. Connell. 1993. The Global Flea Market: Migration, Remittances and the Informal Economy in Tonga. *Development and Change (London)* 24:4(611-647).
- Brown, R.P.C. 1995. *Consumption and Investments from Migrants' Remittances in the South Pacific*. International Migration Papers No.2. Employment Department. International Labour Office. ILO:Geneva
- Brown, R.P.C; J. Foster and J. Connell. 1995. Remittances, Savings, and Policy Formation in Pacific Island States. *Asian Pacific Migration Journal* 4:1(169-185).
- Burki, S. 1991. Migration from Pakistan to the Middle East in G. Papademetriou and P.Martin (eds.) *The unsettled relationship: Labor migration and economic development*. Greenwood Press: Westport, Connecticut.

- Burney, N.A. 1989. A Macro-Economic Analysis of the Impact of Workers' Remittances on Pakistan's Economy in Amjad, R. (ed.) *To the Gulf and Back. Studies on the Economic Impact of Asian Labour Migration*. ILO-ARTEP: New Delhi.
- Böhning, W. and N. Oishi. 1995. *Is International Economic Migration Spreading?* *International Migration Review* 29:3.
- Carrington, W.J. and E. Detragiache. 1998. How big is the brain drain. IMF Working Paper No. 98.
- Cervantes, M. and D. Guellec. 2002. The Brain Drain: Old Myths, New Realities. *OECD Observer*. May 7 2002.
- Chantavanich, S. 2001. *Thai Migrant Workers in East and South-east Asia: The Prospect of Thailand's Migration Policy in the Light of Regional Economic Recession*. Paper presented at the international workshop on Migration and Socio-economic Change in Southeast and East Asia, Lund Sweden, 14–16 May 2001.
- Choucri, N. 1985. *A Study of Sudanese nationals working abroad*. MIT:Cambridge, Massachusetts. Unpublished.
- Choucri, N. 1986. The Hidden Economy: A New View of Remittances in the Arab World. *World Development* 14:6.
- Cohen, R. (ed.). 1995. *The Cambridge Survey of World Migration*. Cambridge University Press: Cambridge, UK; New York, US; Victoria, Australia.
- Conde, J; P. Diagne; N.G. Ouaidou and Organization for Economic Cooperation and Development. 1986. *South-North International Migrations. A Case Study: Malian, Mauritanian and Senegalese migrants from Senegal River Valley to France*. Development Centre of the OECD: France.
- Cornelius, W. 1990. *Labor Migration to the United States: Development, Outcomes and Alternatives in Mexican Sending Communities*. Report of the Commission for the Study of International Migration and Cooperative Economic Development. Government Printing Office: Washington D.C.
- Connell, J. and R. Brown. 1995. Migration and Remittances in the South Pacific: Towards New Perspectives. *Asian and Pacific Migration Journal* 4:1(1–33).
- Despradel, C. 1997. *Importancia de las Remesas Para La Economia Dominicana*. Presented at a seminar on La Comunidad Dominicana en los Estados Unidos y Su Impacto en la Economia Nacional Santo Domingo (August).
- Dos Santos, D. M. and F. Postel-Vinay. 2001. Migration as a source of growth: the perspective of a developing country. *Journal of Population Economics* forthcoming.
- Durand, J; E.A. Parrado and D.S. Massey. 1996. Migradollars and Development: A Reconsideration of the Mexican Case. *International Migration Review* 30:2(423–44).
- Faeamani, S. 1995. The Impact of Remittances on Rural Development in Tongan Villages. *Asian and Pacific Migration Journal* 4:1(139–155).
- Galaleldin, M. 1979. *Migration of Sudanese Abroad*. Council on Economic and Social Research: Khartoum.
- Garson, J. 1993. *Emigration and financial flows: Issues for Maghrebian countries*. Paper presented at the Conference on Migration and International Cooperation. OECD: Paris. mimeo.
- Georges, E. 1990. *The Making of a Transnational Community: Migration, Development, and Cultural Change in the Dominican Republic*. Columbia University Press: New York.
- Griffin, K. and T. McKinley. 1994. *A New Framework for Development Cooperation*. Human Development Report Office Occasional Papers No. 11. UNDP: New York.
- Grubel, H.G. and A. Scott. 1966. The International Flow of Human Capital. *American Economic Review* 56: 268–274.

- Haque, H.U. and S.J.Kim. 1995. *Human Capital Flight: Impact of Migration on Income and Growth*. IMF Staff Papers 42:3 577-607.
- Hyun, O-S. 1989. The Impact of Overseas Migration on National Development: The Case of the Republic of Korea in Amjad, R. (ed.) *To the Gulf and Back. Studies on the Economic Impact of Asian Labour Migration*. ILO-ARTEP: New Delhi.
- ILO-ARTEP. 1987. *Impact of Out and Return Migration on domestic employment in Pakistan: A Preliminary Analysis*. ILO: Bangkok.
- Jones, T. 1993. *Britain's ethnic minorities*. Policy Studies Institute: London.
- Jurado, G. 1997. *Labor Mobility Issues in the Asia Pacific Region*. PASCN Discussion Paper No. 99-01. Philippine APEC Study Network Centre.
- Kokko, A; C. Lee; B. Ramamurthy and P. Ronnås. 2001. *Globalisation in Asia: Implications for our Common Future*. Study made for the Parliamentary Commission on Swedish Policy for Global Development. Nordic Institute of Asian Studies: Copenhagen.
- Lowell, L. 2000. *H1-B Temporary Workers: Estimating the Population*. Institute for the Study of International Migration: Georgetown University. April.
- Lozano-Ascencio, F. 1996. *Las Remesas de los Migrantes Mexicanos en Estados Unidos: Estimaciones Para 1995*. Background Paper for Binational Study on Migration.
- Mahmud, W. 1989. The Impact of Overseas Labour Migration on the Bangladesh Economy in Amjad, R. (ed.) *To the Gulf and Back. Studies on the Economic Impact of Asian Labour Migration*. ILO-ARTEP: New Delhi.
- Mandel, M. and Farrell, C. 1992. The immigrants: How they're helping to revitalize the us economy. *Business Week* 13 July.
- Martin, P. 2001. Economic Trends and Professional Labor Migration: us Experience and Implications for Asia in *Migration and the Labour Market in Asia. Recent Trends and Policies*. OECD: Paris.
- Massey, D. S; R. Alarcón; J. Durand and H. González. 1990. Return to Aztlán: The Social Process of International Migration from Western Mexico. University of California Press: Berkeley.
- McDonald, H. 1992. India's Silicon Valley. *Far Eastern Economic Review*. 10 December.
- McMahon, V. 1993. *Immigrant integration and the labour market in Australia*. Paper presented at the Conference on Migration and International Cooperation. OECD: Paris, mimeo.
- Meyers, D.W. 1998. *Migrant Remittances to Latin America: Reviewing the literature*. Working Paper: The Inter-American Dialogue and The Tomas Rivera Policy Institute.
- Miyagiwa, K. 1991. Scale economies in education and the brain drain problem. *International Economic Review* 32:3(743-759).
- Mountford, A. 1997. Can a brain drain be good for growth in the source economy?. *Journal of Development Economics* 53:2 (287-303).
- Nair, P.R.G. 1989. Incidence, Impact and Implications of Migration to the Middle East from Kerala (India) in Amjad, R. (ed.) *To the Gulf and Back. Studies on the Economic Impact of Asian Labour Migration*. ILO-ARTEP: New Delhi.
- Nayyar, D. 1989. International Labour Migration from India: A Macro-Economic Analysis in Amjad, R. (ed.) *To the Gulf and Back. Studies on the Economic Impact of Asian Labour Migration*. ILO-ARTEP: New Delhi.
- Orozco, M. 2001. *Family Remittances to Latin America: the marketplace and its changing dynamics*. Paper presented at the Inter-American Development Bank Conference "Remittances as Development Tool" May 17-18.
- Pessar, P. and S. Grasmuck. 1991. *Between Two Islands: Dominican International Migration*. University of California Press: Berkeley.

- Puri, S. and T. Ritzema. 1994. *Migrant Worker Remittances, Micro-finance and the Informal Economy: Prospects and Issues*. Working Paper No. 21. ILO:Geneva.
- Reichlin, G. and A. Rustichini. 1998. Diverging patterns with endogenous migration. *Journal of Economic Dynamics and Control* 22: 703–728.
- Rodrigo, C. and R.A. Jayatissa. 1989. Maximising Benefits from Labour Migration: Sri Lanka in Amjad, R. (ed.) *To the Gulf and Back. Studies on the Economic Impact of Asian Labour Migration*. ILO-ARTEP: New Delhi.
- Russell, Sharon Stanton. 1986. Remittances from International Migration: A Review in perspective. *World Development* 14:6(677–96).
- Russell, S.S. and K. Jacobsen. 1988. *International migration and development in sub-Saharan Africa*. World Bank Discussion Paper No. 160. The World Bank: Washington D.C.
- Russell, S. S; K. Jacobsen and W. D. Stanley. 1990. *International Migration and Development in Sub-Saharan Africa. Vol. 1. Overview*. World Bank Discussion Papers: Africa Technical Department Series. The World Bank: Washington D.C.
- Russell, S.S. and M. Teitelbaum. 1992. *International migration and international trade*. World Bank Discussion Paper 160. The World Bank: Washington D.C.
- Saith, A. 1989. Macro-Economic Issues in International Labour Migration – A Review in Amjad, R. (ed.) *To the Gulf and Back. Studies on the Economic Impact of Asian Labour Migration*. ILO-ARTEP: New Delhi.
- Shapiro, M. 1992. Leaving America. *World Monitor*. April.
- Simon, J. 1989. *The economic consequences of immigration*. Blackwell: Oxford.
- Siri, G. and P. A. Delgado. 1995. *Uso Productivo de las Remesas Familiares En El Salvador*. A Study Prepared for FUSADES (January).
- SOPEMI/OECD. 1997. *Trends in International Migration*. OECD: Paris.
- Stalker, P. 1994. *The Work of Strangers: A survey of international labour migration*. ILO:Geneva.
- Stalker, P. 2000. *Workers Without Frontiers. The Impact of Globalization on International Migration*. Lynne Rienner Publishers: Colorado.
- Stark, O; C.Helmenstein and A.Prskawetz. 1998. Human capital depletion, human capital formation and migration: a blessing or a ‘curse’?. *Economics Letters* 60:3(363–7).
- Tan, E. 1987. *Migrants’ Savings, Remittances and Labour Supply Behaviour: A Comparative Experience of Asian Countries*. Asian Regional Program on International Labour Migration. ILO-ARTEP: New Delhi.
- Tan, E.A. and D.B. Canlas. 1989. Migrant’s Saving Remittance and Labour Supply Behaviour: The Philippines Case in Amjad, R. (ed.) *To the Gulf and Back: Studies on the Economic Impact of Asian Labour Migration*. ILO-ARTEP: New Delhi.
- Tanner, A. 2002. *Country of Origin and Domestic Responsibility Argumentation in National Labour Immigration Policy*. Draft article, University of Tampere, Helsinki.
- Tapinos, G. 1994. The Macroeconomic Impact of Immigration: Review of the Literature Published Since the Mid-1970s in *Trends in International Migration*. SOPEMI/OECD: Paris.
- Tiglaio, R. 1991. Migrants’ manna. *Far Eastern Economic Review* 8 August.
- Tingsabath, C. 1989. Maximising Development Benefits from Labour Migration: Thailand in Amjad, R. (ed.) *To the Gulf and Back. Studies on the Economic Impact of Asian Labour Migration*. ILO-ARTEP: New Delhi.
- United Nations. 1995. International Migrations Policies.
<http://www.un.org/esa/population/pubsarchive/migpol95/fimp.htm>
- United Nations. 1996. *Trends in total migrant stock*. Revision 4. Database. Population Division, Department of Economic and Social Affairs, United Nations: New York.

- United Nations Population Fund. 1999. *State of World Population. 6 Billion A Time for Choices*. United Nations Population Fund: New York.
- United Press International. 1996. *Mexican Deportees Report Good Treatment*. 21 April.
- Venier, P. 2001. *Migration of Keralites to the Persian Gulf*. Paper presented at the Conference of the IGU Globility Study Group on Human Mobility in a Borderless World. Italy April 20–22.
- Vidal, J.P. 1998. The effect of emigration on human capital formation. *Journal of Population Economics*. 11:4(589–600).
- Williamson, J. 1995. The Evolution of Global Labour Markets Since 1830: Background Evidence and Hypotheses. *Explorations in Economic History* 32.
- Wong, K.Y. and C.K.Yip. 1999. Education, economic growth and brain drain. *Journal of Economic Dynamics and Control* 23:5–6(699–726).
- Young, W.C. 1987. The effect of labor migration on relations of exchange and subordination among the Rashaayda Bedouin of Sudan. *Research in Economic Anthropology* 9:191–220.
- Zlotnick, H. 1998. International Migration Levels, Trends and What Existing Data Systems Reveal. In *Technical Symposium on International Migration and Development*. United Nations Task Force on Basic Social Services for All (BSSA), vol. 1, The Hague, Netherlands, 29 June–3 July 1998.

Ordlista

"Brain drain"	intellektuell utarmning, kompetensförlust som ett resultat av massutvandring av högutbildade
CIS	Commonwealth of Independent States; f d Sovjetunionen
"Compensation of Employees/ Labour income"	IMF:s definition – avser remitteringar från migranter som har arbetat utomlands i mindre än ett år. (Se IMF Statistical Yearbook 2001.)
Emigration	migration från ett land eller en region
FDI	"Foreign Direct Investment"; utländska direktinvesteringar
GDP	"Gross Domestic Product"; motsvarar på svenska BNP, Bruttonationalprodukt
GNP	"Gross National Product"; det internationellt använda begreppet GNP, "Gross National Product" (se kap. 5) beräknas genom att till GDP, "Gross Domestic Product", lägga faktorinkomster (löner, kapital- och företagariinkomster) från utlandet och dra ifrån faktorinkomster till utlandet
"H-visa"	temporärt, icke-immigrant visum till utländska yrkesutbildade arbetare och deras familjer i USA. Här innefattas även s k H1-B visum (för den yrkesutbildade arbetaren) samt H4 visum (för arbetarens anhöriga)
ICT	"Information and Communications Technology"; Informations- och kommunikationsteknologi
IMF	International Monetary Fund; Internationella valutafonden
Immigration	Migration till ett land/en region

IOM	International Organization for Migration
LAC	Latin America and the Caribbean
"Migrant Stock/ Migrant Population"	migrantpopulation. Det antal migranter som vid ett givet tillfälle bor i ett land, men som ursprungligen var medborgare i ett annat
"Migrant Transfers"	IMF:s definition – värdet av migranternas hushåll, personliga egendom, kapitalvaror som är flyttbara samt de medel som överförs av migranten – minus deras finansiella förpliktelser. (Se IMF Statistical Yearbook 2001.)
Migration	rörelse/flytt från ett ställe till ett annat
MIRAB	"Migration, Remittance, Aid and Bureacracy"
Nettomigration	"net migration"; skillnaden mellan antalet immigranter och antalet emigranter. Om positiv, så är immigrationen större; om negativ så är emigrationen större
Nettoremitteringar	"net remittances"; skillnaden mellan remitteringsinflöden och -utflöden
NIES	Newly Industrialising Economies; nyindustrialiserade ekonomier/länder
ODA	Official Development Assistance; offentligt utvecklingsbistånd (OECD/DAC)
OECD	Organisation for Economic Cooperation and Development
OPEC	Oil and Petroleum Exporting Countries
Remitteringar	"remittances"; ekonomiska överföringar (i detta sammanhang från migranter), äv: penningförsändelser, flöden av kapital, finansiellt återflöde
"Workers' Remittances"	IMF:s definition – ekonomiska överföringar som görs av personer som arbetat utomlands i mer än ett år. (Se IMF Statistical Yearbook 2001.)

Om författaren

Bhargavi Ramamurthy är för närvarande doktorand i ekonomi vid New School University i New York, USA. I sin forskning inriktar hon sig framförallt på sysselsättning och den privata sektorns utveckling i transitions-ekonomier.

BHARGAVI RAMAMURTHY

Bhargavi Ramamurthy är för närvarande doktorand i ekonomi vid New School University i New York, USA. I sin forskning inriktar hon sig framförallt på sysselsättning och den privata sektorns utveckling i transitionsekonomier.

THE SIDA STUDIES-SERIES OFFERS A SELECTION OF THE REPORTS AND STUDIES COMMISSIONED BY DIFFERENT DEPARTMENTS AT SIDA. THE SELECTION IS MADE TO REFLECT ISSUES OF RELEVANCE TO SIDA'S POLICIES AND PRACTICES, BUT EACH REPORT EXPRESSES THE VIEWS AND FINDINGS OF ITS WRITER(S).

Swedish International Development Cooperation Agency
Address: SE-105 25 Stockholm, Sweden.
Visiting address: Sveavägen 20, Stockholm.
Tel +46 8 698 50 00, e-mail: info@sida.se.
www.sida.se

Tidigare utgåvor av Sida studies:

- No 1 Moldova's Transition to Destitution**, *Per Ronnås and Nina Orlova*. Art. nr. D 0708
- No 2 Beneficiary, Consumer, Citizen:** Perspectives on Participation for Poverty Reduction, *Andrea Cornwall*. Art. nr. D 0718
- No 3 Discussing Women's Empowerment** – Theory and Practice. Art. nr. D 0738
- No 4 On Democracy's Sustainability** – Transition in Guinea-Bissau, *Lars Rudebeck*.
Art. nr. D 0758
- No 5 The Least Developed Countries and World Trade**, *Stefan de Vylder, Gunnel Axelsson Nycander and Marianne Laanatz*. Art. nr. D 0792
Swedish version: **De minst utvecklade länderna och världshandeln**, Art. nr. D 0769
- No 6 Programme Support and Public Finance Management** – A New Role for Bilateral Donors in Poverty Strategy Work, *Ulrika Brobäck and Stefan Sjölander*. Art. nr. D 0882
- No 7 One Step Further** – Responses to HIV/AIDS. Art. nr. 1693en
- No 8 International Labour Migrants: Unsung heroes of globalisation**. Art. nr. Sida2899en